

Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury
w Poznaniu

PORADNIK
BIBLIOGRAFICZNO-METODYCZNY

Kwartalnik

Poznań 2019

Przewodniczący Zespołu Redakcyjnego

Iwona Smarsz

Redaguje zespół:

Aneta Szczepaniak-Głębocka

Andrzej Dudziak

ISSN 0238-9142

Materiał szkoleniowy

Powielono w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu

A-5 325 egz.

S P I S T R E Ś C I

	str.
I. KALENDARZ ROCZNIC, OBCHODÓW I WYDARZEŃ (Oprac. Andrzej Dudziak).....	5
II. ZESTAWIENIA BIBLIOGRAFICZNE	
Elżbieta Nowicka – Stanisław Moniuszko – nasz (daleki) znajomy?	18
Anna Wawrzyniak – Współczesne problemy zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży	25
Andrzej Dudziak – Gaz a sprawa polska	45
Bibliografie osobowe: Ryszard Kaja	75
Bogusław Schaeffer.....	80
III. MATERIAŁY METODYCZNE	
Małgorzata Derwich – Wigilia – Boże Narodzenie 1918 – przed Po- wstaniem Wielkopolskim	84
Anna Wawrzyniak – Wiwat, ceglorz i marynia, czyli potańcówka na ludowo	85
IV. MATERIAŁY REGIONALNE	
A. Przegląd nowości regionalnych	93
B. Imprezy kulturalne w bibliotekach publicznych woj. wielkopolskiego ..	99
C. Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury na łamach prasy	125
V. KRONIKA.....	127

I. KALENDARZ ROCZNIC, OBCHODÓW I WYDARZEŃ

Poniższy kalendarz, to wybrane daty rocznic, obchodów i wydarzeń na IV kwartał 2019 roku. Szerszy zestaw dat na IV kwartał znajduje się w „Poradnikach Bibliograficzno-Metodycznych” z lat ubiegłych.

P a ź d z i e r n i k

	X			–	Miesiąc profilaktyki raka piersi
	X			–	Międzynarodowy Miesiąc Bibliotek Szkolnych
	1	X		–	Międzynarodowy Dzień Lekarza obchodzony od 1984 roku
	1	X		–	Międzynarodowy Dzień Muzyki ustanowiony z inicjatywy Międzynarodowej Rady Muzyki w 1975 roku
	1	X		–	Międzynarodowy Dzień Ludzi Starszych obchodzony od 1991 r. z inicjatywy ONZ (<i>w rocznicę inauguracyjnego posiedzenia Światowej Organizacji ds. Ludzi Starszych</i>)
(335)	1	X	1684	–	Zm. Pierre Corneille, dramaturg i poeta francuski (ur. 6 VI 1606)
(30)	1	X	1989	–	Zm. Stanisława Fleszarowa-Muskat, powieściopisarka, poetka, publicystka i dramaturg (ur. 21 I 1919)
	2	X		–	Światowy Dzień Zwierząt Hodowlanych
(115)	2	X	1904	–	Ur. Graham Greene, powieściopisarz i dramaturg angielski (zm. 3 IV 1991)
(10)	2	X	2009	–	Zm. Marek Edelman, lekarz, społecznik, ostatni przywódca powstania w warszawskim getcie (ur. 1 I 1919)
(105)	3	X	1914	–	Ur. Jan Nowak-Jeziorański (właśc. Zdzisław Antoni Jeziorański), kurier i emisariusz podczas II wojny światowej, polityk, działacz społeczny, dziennikarz (zm. 21 I 2005)

- (80) 3 X 1939 – Uruchomienie obozu przejściowego w Forcie VII w Poznaniu, jednego z najokrutniejszych obozów hitlerowskich
- 4 X – Światowy Dzień Opieki nad Zwierzętami
- (350) 4 X 1669 – Zm. Harmenszoon van Rijn Rembrandt, malarz holenderski (ur. 15 VII 1606)
- (155) 5 X 1864 – Ur. Louis Jean Lumière, wynalazca (wraz z bratem), kinematografu (zm. 6 VI 1948)
- 6 X – Światowy Dzień Architektury obchodzony w pierwszy poniedziałek października
- 6 X – Światowy Dzień Mieszkalnictwa ustanowiony przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych
- (130) 6 X 1889 – Ur. Maria Dąbrowska, prozaik, eseistka, tłumaczka, związana z Kaliszem (zm. 19 V 1965)
- (5) 6 X 2014 – Zm. Igor Mitoraj, polski rzeźbiarz, tworzący poza granicami kraju (od 1968 – Francja, Włochy) (ur. 26 III 1944)
- (170) 7 X 1849 – Zm. Edgar Allan Poe, amerykański poeta i nowelista, krytyk i redaktor (ur. 19 I 1809)
- (45) 7 X 1974 – Zm. Wasilij Szukszyn, rosyjski pisarz, reżyser filmowy, scenarzysta, aktor (ur. 25 VII 1929)
- (40) 7 X 1979 – Zm. Jerzy Petersburski, kompozytor operetek, muzyki filmowej i piosenek (ur. 20 IV 1897)
- 8 X – Światowy Dzień Hospicjów i Opieki Paliatywnej
- (265) 8 X 1754 – Zm. Henry Fielding, angielski powieściopisarz, dramaturg i publicysta (ur. 22 IV 1707)
- (90) 8 X 1929 – Zm. Jacek Malczewski, malarz, symbolista (ur. 15 VII 1854)
- (45) 8 X 1974 – Zm. Marian Falski, pedagog, autor elementarza (ur. 7 XII 1881)
- (95) 9 X 1924 – Zm. Walerij Briusow, pisarz rosyjski, przedstawiciel symbolizmu (ur. 13 XII 1873)

- 10 X – Światowy Dzień Wzroku, obchodzony w drugi czwartek października
- 10 X – Światowy Dzień Zdrowia Psychicznego
- 11 X – Dzień Pamięci Generała Pułaskiego obchodzony w USA (*data śmierci pod Savannah w 1779 roku*)
- (240) 11 X 1779 – Zm. Kazimierz Pułaski, generał, uczestnik konfederacji barskiej, poległ w walce o niepodległość Stanów Zjednoczonych (ur. 4 III 1746)
- (215) 11 X 1804 – Ur. Seweryn Mielżyński, działacz społeczny i polityczny, malarz, kolekcjoner związany z Wielkopolską (zm. 17 XII 1872)
- 12 X – Światowy Dzień Reumatyzmu
- (95) 12 X 1924 – Zm. Anatole France (właśc. Jacques François Anatole Thibault), francuski pisarz, laureat Nagrody Nobla w 1921 r. (ur. 16 IV 1844)
- 13 X – Dzień Ratownictwa Medycznego
- 14 X – Dzień Edukacji Narodowej, *dawniej Dzień Nauczyciela; obchodzony w rocznicę powstania Komisji Edukacji Narodowej w 1773 r.*
- 14 X – Międzynarodowy Dzień Zmniejszania Skutków Klęsk Żywiolowych uchwalony przez ONZ
- 14 X – Światowy Dzień Normalizacji ustanowiony w 1991 r. przez Międzynarodową Organizację Normalizacyjną (ISO)
- (155) 14 X 1864 – Ur. Stefan Żeromski, pisarz, prozaik, dramaturg i publicysta (zm. 20 XI 1925)
- (50) 14 X 1969 – Zm. Leon Pasternak, poeta, tłumacz i satyryk (ur. 12 VIII 1910)
- 15 X – Międzynarodowy Dzień Niewidomych – Dzień Białej Łaski uchwalony przez Europejską Unię Niewidomych w 1993 r.

- (205) 15 X 1814 – Ur. Michaił Lermontow, poeta, prozaik i dramaturg rosyjski (zm. 27 VII 1841)
- (175) 15 X 1844 – Ur. Fryderyk Nietzsche, niemiecki filozof, filolog klasyczny i pisarz (zm. 25 VIII 1900)
- (50) 15 X 1969 – Zm. Stanisław Maria Saliński, prozaik (marynista), dziennikarz (ur. 13 II 1902)
- 16 X – Światowy Dzień Chleba
- 16 X – Dzień Papieża Jana Pawła II
- 16 X – Światowy Dzień Wyżywienia (obchodzony od 1981 r. z inicjatywy Światowej Organizacji ds. Wyżywienia – FAO), Żywności i Walki z Głodem
- (190) 16 X 1829 – Ur. Honorat Koźmiński, polski kapucyn, teolog, prezbiter, założyciel wielu zgromadzeń zakonnych, beatyfikowany 16 października 1988 (zm. 16 XII 1916)
- (165) 16 X 1854 – Ur. Oscar Wilde, pisarz irlandzki (zm. 30 XI 1900)
- 17 X – Międzynarodowy Dzień Walki z Ubóstwem
- 17 X – Dzień Walki z Rakiem ogłoszony przez prezydenta RP w 1997 r.
- (170) 17 X 1849 – Zm. Fryderyk Chopin, kompozytor, pianista polski (ur. 22 II 1810 – *data urodzin wg księgi chrztów, sam Fryderyk i jego rodzina podawali datę 1 marca*)
- (85) 17 X 1934 – Ur. Wojciech Wiczorkiewicz, reżyser teatrów lalkowych związany w latach 60. i 70. z Poznaniem; od 1960 roku reżyser teatru lalkowego „Marcinek” w Poznaniu i od 1975 dyrektor tej sceny (zm. 22 V 2007)
- (75) 17 X 1944 – Zm. Zenon Przesmycki „Miriam”, poeta i krytyk literacki (ur. 22 XII 1861)
- 18 X – Dzień Poczty Polskiej, Dzień Łączności
- (160) 18 X 1859 – Ur. Henri Bergson, filozof francuski, laureat Nagrody Nobla w dziedzinie literatury w 1927 r. (zm. 4 I 1941)
- (115) 18 X 1904 – Ur. Czesław Centkiewicz, pisarz, reportażysta, podróżnik (zm. 10 VIII 1996)

- (85) 18 X 1934 – Ur. Kir Bułyczow (właśc. Igor Wsiewołodowicz Możejko), rosyjski historyk i pisarz fantastyki naukowej (zm. 5 IX 2003)
- 19 X – Narodowy Dzień Pamięci Duchownych Niezłomnych ustanowiony przez Sejm RP
- 19 X – Polonijny Dzień Dwujęzyczności obchodzony w trzeci weekend października
- (120) 19 X 1899 – Ur. Miguel Angel Asturias, pisarz gwatemalski, laureat Nagrody Nobla w 1967 roku (zm. 9 VI 1974)
- (35) 19 X 1984 – Zm. Jerzy Popiełuszko, kapelan Solidarności, zamordowany przez oficerów Służby Bezpieczeństwa (ur. 14 IX 1947)
- 20 X – Światowy Dzień Osteoporozy
- (165) 20 X 1854 – Ur. Artur Rimbaud, poeta francuski (zm. 10 XI 1891)
- (90) 21 X 1929 – Ur. Ursula K. Le Guin, pisarka amerykańska, autorka cyklu „Ziemiomorze”, przedstawicielka literatury science fiction i fantasy (zm. 22 I 2018)
- 24 X – Dzień Organizacji Narodów Zjednoczonych obchodzony w rocznicę wejścia w życie Karty NZ (1945)
- 24 X – Światowy Dzień Informacji obchodzony z inicjatywy ONZ od 1972 r.
- (30) 24 X 1989 – Zm. Jerzy Kukuczka, himalaista; zginął w Himalajach podczas kolejnej wyprawy (ur. 24 III 1948)
- (90) 26 X 1929 – Ur. Wanda Chotomska, autorka książek dla dzieci oraz dobranocki telewizyjnej „Jacek i Agatka” (zm. 2 VIII 2017)
- 27 X – Światowy Dzień Modlitwy o Pokój
- 27 X – Światowy Dzień Dziedzictwa Audiowizualnego
- (550) 27 X 1469 – Ur. Erazm z Rotterdamu (właśc. Gerhard Gerhards czy *Gerhardson*), humanista i filozof holenderski (zm. 12 VII 1536)
- (55) 27 X 1964 – Zm. Willi Bredel, pisarz niemiecki (ur. 2 V 1901)

- (50) 28 X 1969 – Zm. Korniej Igorowicz Czukowski (właśc. Nikołaj Wsiewołodowicz Korniejczukow), pisarz, teoretyk i historyk literatury, krytyk literacki i tłumacz rosyjski (ur. 31 III 1882)
- 29 X – Światowy Dzień Udaru Mózgu
- (95) 29 X 1924 – Zm. Frances Burnett, pisarka amerykańska (ur. 24 XI 1849)
- (95) 29 X 1924 – Ur. Zbigniew Herbert, poeta, eseista, dramaturg, autor słuchowisk (zm. 28 VII 1998)
- (120) 30 X 1899 – Ur. Maria Kuncewiczowa z domu Szczepańska, pisarka (zm. 15 VII 1989)
- (80) 30 X 1939 – Zm. Wacław Gąsiorowski, powieściopisarz (ur. 27 VI 1869)
- 31 X – Światowy Dzień Oszczędności
- (110) 31 X 1909 – Ur. Halina Rudnicka, autorka książek dla dzieci i młodzieży (zm. 22 IV 1982)

L i s t o p a d

- 1 XI – Wszystkich Świętych – Święto Zmarłych
- (75) 2 XI 1944 – Zm. Karol Irzykowski, pisarz i krytyk polski okresu międzywojennego (ur. 23 I 1873)
- 3 XI – Dzień św. Huberta – patrona myśliwych, leśników i jeźdźców
- (225) 4 XI 1794 – Zm. Jakub Jasiński, poeta, działacz polityczny, generał (ur. 24 X 1761)
- (130) 4 XI 1889 – Zm. Tytus Chałubiński, lekarz, przyrodnik (ur. 29 XII 1820)
- (140) 5 XI 1879 – Zm. James Clerk Maxwell, fizyk i astronom brytyjski (ur. 13 XI 1831)
- (170) 7 XI 1849 – Ur. Józef Chełmoński, malarz (zm. 6 IV 1914)

- (345) 8 XI 1674 – Zm. John Milton, poeta angielski (ur. 9 XII 1608)
- 9 XI – Międzynarodowy Dzień Walki z Faszyzmem i Antysemityzmem
- 9 XI – Światowy Dzień Jakości obchodzony od 1989 r. z inicjatywy międzynarodowych organizacji ds. standaryzacji jakości
- (90) 9 XI 1929 – Ur. Imre Kertész, pisarz węgierski, laureat Nagrody Nobla w dziedzinie literatury w 2002 roku (zm. 31 III 2016)
- (85) 9 XI 1934 – Ur. Carl Sagan, astronom i pisarz amerykański (zm. 20 XII 1996)
- 10 XI – Międzynarodowy Dzień Młodzieży
- (260) 10 XI 1759 – Ur. Friedrich Schiller, klasyk literatury niemieckiej (zm. 9 V 1805)
- (135) 10 XI 1884 – Ur. Zofia Nałkowska, powieściopisarka, publicystka, autorka dramatów (zm. 17 XII 1954)
- (110) 10 XI 1909 – Ur. Paweł Jasienica (właśc. Leon Lech Beynar), pisarz historyczny, publicysta (zm. 19 VIII 1970)
- (50) 10 XI 1969 – Zm. Tadeusz Peiper, poeta, prozaik, teoretyk literatury, tłumacz, autor programu poetyckiego Awangardy Krakowskiej (ur. 3 V 1891)
- 11 XI – Święto Niepodległości – święto narodowe, odzyskanie przez Polskę niepodległości po 123 latach niewoli
- (105) 11 XI 1914 – Zm. Józef Chociszewski, publicysta i wydawca związany z Wielkopolską (ur. 28 II 1837)
- 14 XI – Światowy Dzień Cukrzycy, Światowy Dzień Walki z Cukrzycą
- 15 XI – Międzynarodowy Dzień Pisarzy Uwięzionych obchodzony z inicjatywy Światowej Federacji PEN-Clubu
- 16 XI – Światowy Dzień Tolerancji proklamowany przez UNESCO, obchodzony od 1996 r.

- (75) 16 XI 1944 – Zm. Maria Rodziewiczówna, powieściopisarka i nowelistka (ur. 2 II 1863)
- 17 XI – Dzień Walki z Paleniem Tytoniu obchodzony od 1977 roku, w trzeci czwartek listopada
- 17 XI – Międzynarodowy Dzień Studentów obchodzony od 1941 r.
- 17 XI – Światowy Dzień Wcześniaka (obchodzony od 2011 roku)
- 17 XI – Ogólnopolski Dzień bez Długów
- 17 XI – Światowy Dzień Filozofii ogłoszony przez UNESCO, obchodzony w trzeci czwartek listopada
- 18 XI – Europejski Dzień Wiedzy o Antybiotykach
- (140) 19 XI 1879 – Zm. Ryszard Berwiński, poeta, związany z Poznaniem (ur. 28 II 1819)
- 21 XI – Światowy Dzień Telewizji
- 21 XI – Światowy Dzień Życzliwości (zwany też Światowym Dniem Pozdrowienia – World Halo Day) obchodzony od 1973 r.
- (325) 21 XI 1694 – Ur. Voltaire (właśc. François-Marie Arouet), pisarz, dramaturg i filozof francuski (zm. 30 V 1778)
- (175) 21 XI 1844 – Zm. Iwan Kryłow, rosyjski poeta, satyryk i komediopisarz (ur. 13 II 1769)
- (150) 22 XI 1869 – Ur. André Gide, pisarz francuski, laureat Nagrody Nobla w 1947 r. (zm. 19 II 1951)
- (105) 23 XI 1914 – Ur. Mira Zientarowa (właśc. Mira Michałowska), pisarka, dziennikarka, tłumaczka, autorka scenariuszy filmowych (zm. 19 VIII 2007)
- (95) 23 XI 1924 – Ur. Ludwika Woźnicka, pisarka, autorka książek dla dzieci i młodzieży (zm. 6 V 1983)
- (170) 24 XI 1849 – Ur. Frances Burnett, pisarka amerykańska (zm. 29 X 1924)

- (155) 24 XI 1864 – Ur. Henri de Toulouse-Lautrec, malarz i grafik francuski (zm. 9 IX 1901)
- (50) 24 XI 1969 – Zm. Zdzisław Skowroński, dramaturg, scenarzysta filmowy (ur. 21 III 1909)
- 25 XI – Dzień Kolejarza
- 25 XI – Światowy Dzień Pluszowego Misia ustanowiony w 2002 roku w setną rocznicę powstania zabawki „miś”
- 25 XI – Międzynarodowy Dzień Eliminacji Przemocy wobec Kobiet
- (110) 25 XI 1909 – Zm. Cyprian Godebski, rzeźbiarz, wnuk Cypriana Godebskiego – poety i legionisty (ur. 30 X 1835)
- (70) 27 XI 1949 – Powstanie Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego (ZSL)
- (5) 27 XI 2014 – Zm. Wanda Błęńska, lekarka, „matka trędowatych”, misjonarka (ur. 30 X 1911)
- (125) 28 XI 1894 – Ur. Arkady Fiedler, pisarz poznański, podróżnik (zm. 7 III 1985)
- (65) 28 XI 1954 – Zm. Enrico Fermi, fizyk włoski, laureat Nagrody Nobla w 1938 roku (ur. 29 IX 1901)
- 29 XI – Dzień Podchorążego
- (95) 29 XI 1924 – Zm. Giacomo Puccini, kompozytor włoski (ur. 22 XII 1858)
- (145) 30 XI 1874 – Ur. Lucy Maud Montgomery, pisarka kanadyjska, autorka cyklu powieściowego „Ania z Zielonego Wzgórza” (zm. 24 IV 1942)
- (145) 30 XI 1874 – Ur. Winston Churchill, brytyjski mąż stanu, pisarz i publicysta, laureat Nagrody Nobla w 1953 r. (zm. 24 I 1965)

G r u d z i e ń

- 1 XII – Światowy Dzień Zapobiegania AIDS ogłoszony przez WHO z inicjatywy Międzynarodowej Konferencji AIDS w Londynie 1988 r.
- 2 XII – Międzynarodowy Dzień Upamiętniający Zniesienie Niewolnictwa
- (75) 2 XII 1944 – Zm. Filippo Marinetti, pisarz i polityk włoski, tworzący także w języku francuskim, inicjator i teoretyk futuryzmu (ur. 22 XII 1876)
- 3 XII – Dzień Naftowca i Gazownika
- (125) 3 XII 1894 – Zm. Robert Louis Stevenson, pisarz i eseista angielski (ur. 13 XI 1850)
- (50) 3 XII 1969 – Zm. Stanisław Czernik, poeta, prozaik, eseista związany z Wielkopolską (ur. 16 I 1899)
- 4 XII – Dzień Górnika – Barbórka
- (40) 4 XII 1979 – Zm. Jerzy Mańkowski, pisarz poznański (ur. 26 III 1928)
- 5 XII – Międzynarodowy Dzień Pomocy Cierpiącym (Dzień Wolontariusza) ogłoszony w 1985 r. z inicjatywy Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych, obchodzony od 1986 r.
- (105) 5 XII 1914 – Ur. Stanisław Dygat, prozaik, tłumacz, scenarzysta filmowy (zm. 29 I 1978)
- (40) 5 XII 1979 – Zm. Józef Chałasiński, socjolog kultury i myśli społecznej (ur. 17 II 1904)
- (190) 6 XII 1829 – Zm. Jan Paweł Woronicz, poeta, kaznodzieja, współzałożyciel Towarzystwa Przyjaciół Nauk, arcybiskup, prymas Królestwa Polskiego (ur. 28 VI 1757)
- (35) 8 XII 1984 – Zm. Leszek Prorok, prozaik i dramaturg (ur. 28 IV 1919)
- 9 XII – Międzynarodowy Dzień Przeciwdziałania Korupcji
- 10 XII – Międzynarodowy Dzień Ochrony Praw Dziecka

- 10 XII – Międzynarodowy Dzień Praw Człowieka uchwalony w 1948 r. przez Zgromadzenie Ogólne NZ
- 11 XII – Międzynarodowy Dzień Terenów Górskich
- 11 XII – Światowy Dzień Tanga
- (50) 11 XII 1969 – Zm. Izabela Czajka-Stachowicz, pisarka (ur. 10 IV 1893)
- (25) 11 XII 1994 – Zm. Stanisław Władysław Maczek, generał (ur. 31 III 1892)
- (130) 12 XII 1889 – Zm. Robert Browning, poeta angielski (ur. 7 V 1812)
- (90) 12 XII 1929 – Ur. John James Osborne, angielski pisarz, dramaturg i producent filmowy (zm. 24 XII 1994)
- 13 XII – Dzień Pamięci Ofiar Stanu Wojennego ogłoszony przez Sejm RP w 2002 r.
- 13 XII – Dzień Księgarza
- (20) 13 XII 1999 – Zm. Joseph Heller, pisarz amerykański, autor powieści *Paragraf 22* (ur. 1 V 1923)
- (220) 14 XII 1799 – Zm. George Washington, pierwszy prezydent Stanów Zjednoczonych Ameryki (ur. 22 II 1732)
- (195) 15 XII 1824 – Ur. Juliusz Kossak, malarz (zm. 3 II 1899)
- (160) 15 XII 1859 – Ur. Ludwik Zamenhof, lekarz, poliglota, twórca języka esperanto (zm. 14 IV 1917)
- (65) 17 XII 1954 – Zm. Zofia Nałkowska, powieściopisarka, publicystka, autorka dramatów (ur. 10 XI 1884)
- 18 XII – Międzynarodowy Dzień Migranta ustanowiony przez ONZ 4 grudnia 2000 roku
- (65) 19 XII 1954 – Zm. Ludwik Solski (właśc. Ludwik Napoleon Sosnowski), aktor i reżyser polski (ur. 20 I 1855)
- 20 XII – Międzynarodowy Dzień Solidarności
- (185) 20 XII 1834 – Zm. Maurycy Mochnacki, krytyk literacki, publicysta (ur. 13 IX 1803)

- 21 XII – Dzień Pamięci o Poległych i Zmarłych w Misjach i Operacjach Wojskowych poza Granicami Państwa
- (380) 21 XII 1639 – Ur. Jean Racine, poeta i dramaturg francuski (zm. 21 IV 1699)
- (145) 21 XII 1874 – Ur. Tadeusz Boy-Żeleński (właśc. Tadeusz Kamil Marcjan Żeleński), pisarz, poeta-satyryk, eseista, tłumacz, krytyk literacki i teatralny (zm. 3 VII 1941)
- (155) 22 XII 1864 – Ur. Bohdan Dyakowski, biolog, pedagog, popularyzator przyrody, autor książek dla dzieci i młodzieży (zm. 9 XII 1940)
- (115) 22 XII 1904 – Ur. Nikołaj Ostrowski, poeta i dramaturg rosyjski (zm. 1936 – *dokładna data nieznaną*)
- (25) 24 XII 1994 – Zm. John James Osborne, angielski pisarz, dramaturg i producent filmowy (ur. 12 XII 1929)
- (5) 24 XII 2014 – Zm. Krzysztof Krauze, reżyser i scenarzysta filmowy (ur. 2 IV 1953)
- (115) 26 XII 1904 – Ur. Alejo Carpentier, pisarz kubański (zm. 24 IV 1980)
- (5) 26 XII 2014 – Zm. Stanisław Barańczak, poeta, tłumacz, krytyk literacki i eseista związany z Poznaniem (ur. 13 XI 1946)
- 27 XII – Rocznica wybuchu Powstania Wielkopolskiego w 1918 r.
- (125) 28 XII 1894 – Zm. Henryk Rodakowski, malarz portrecista (ur. 9 VII 1823)
- 29 XII – Światowy Dzień Różnorodności
- (30) 29 XII 1989 – Sejm przywrócił przedwojenną nazwę państwa Rzeczpospolita Polska (od 1952 r. – Polska Rzeczpospolita Ludowa)
- (75) 30 XII 1944 – Zm. Romain Rolland, francuski pisarz i działacz polityczny, laureat Nagrody Nobla w 1915 r. (ur. 29 I 1866)
- (75) 30 XII 1944 – Reaktywowanie działalności Związku Harcerstwa Polskiego
- (20) 30 XII 1999 – Zm. Jerzy Waldorff (właśc. Jerzy Waldorff-Preyss), eseista, krytyk muzyczny (ur. 4 V 1910)

- (65) 31 XII 1954 – Zm. Władysław Umiński, pisarz tworzący fantastykę naukową, autor książek dla dzieci i młodzieży, publicysta (ur. 10 XI 1865)

II. ZESTAWIENIA BIBLIOGRAFICZNE

Elżbieta Nowicka

STANISŁAW MONIUSZKO – NASZ (DALEKI) ZNAJOMY?

Na pytanie o to, kim był Stanisław Moniuszko potrafi w Roku Moniuszkowskim odpowiedzieć prawie każdy. Trudniej może byłoby z odpowiedzią na pytanie o formy jego twórczości i tytuły dzieł, choć niewątpliwie *Halka* i *Straszny Dwór* znane są dość powszechnie. Jeszcze bardziej skomplikowane kwestie pojawią się w momencie, kiedy spróbujemy pytać o cechy szczególne jego kompozycji, poddać je analizie muzykologicznej i kulturowej. Nie sposób oczywiście tych kwestii rozjaśnić w jednym artykule. Można jednak wejrzeć i przynajmniej spróbować przybliżyć niektóre spośród nich.

Przywykliśmy mówić, że Stanisław Moniuszko to najwybitniejszy – po Fryderyku Chopinie – polski kompozytor dziewiętnastego wieku. Moniuszko urodził się w 1819 roku w rodzinnym majątku Ubiel, niedaleko Mińska (obecnej stolicy Białorusi). Jeszcze jako dziecko wraz z rodzicami mieszkał przez trzy lata w Warszawie, a po powrocie w rodzinne strony uczył się w Mińsku. Jego późniejsze życie, po studiach w Berlinie, przez wiele lat związane było z Wilnem, skąd dopiero w końcu lat 50. dziewiętnastego wieku, po wielkim sukcesie *Halki* w Warszawie, cała rodzina przeniosła się do tego miasta. Tam też kompozytor zmarł w 1872 roku. Nie licząc lat, w których odbywał edukację muzyczną w Berlinie oraz czasu wyjazdów do Paryża, Lwowa czy Pragi, kompozytor całe życie spędził jako poddany cara, najpierw na tzw. ziemiach zabranych, czyli terenach Rzeczypospolitej włączonych do cesarstwa, a potem w stolicy Królestwa Polskiego, również znajdującego się pod władaniem Rosji.

Tak było w czasie realnym, wyznaczonym przez kalendarz, znanym z opisów historii ziem polskich pod zaborami. Obok czasu urzędu, władzy, rozporządzeń i innych oficjalnych działań istniał jednak czas inny – zatrzymany w pamięci, przynależny kulturze pewnej zbiorowości, a także bliski pojedynczemu, konkretnemu człowiekowi. W życiu kompozytora, podobnie jak całego jego pokolenia, a także wielu ludzi żyjących później te dwa strumienie czasu musiały się spleść. Spotkały się więc czas opresyjnej cenzury i czas wolności wspomnień, a urzędowa organizacja życia pod zaborem natrafiała na żywą pamięć o innej organizacji politycznej i kulturze ziem znajdujących się w dziewiętnastym wieku pod władaniem caratu. Ta ostatnia sprawa jest może szcze-

gólnie ważna, gdy myślimy o Moniuszce, o jego rodzinie i najbliższym otoczeniu. Jego przodkowie byli mieszkańcami i obywatelami sprzymierzonego z Koroną Wielkiego Księstwa Litewskiego, które to organizmy razem stanowiły, jak wiemy, Rzeczpospolitą Obojga Narodów. Jej obywatele nierzadko określali się podwójnym mianem – byli Polakami i Litwinami, Polakami i Rusinami (Ukraińcami). Dość przypomnieć słynne, napisane po polsku „Litwo, ojczyzna moja” Mickiewicza, najbardziej znany i czytelny ślad dawnej, przedrozbiorowej jeszcze świadomości, w której przynależność do „narodu politycznego” i poczucie kulturowej, a często też etnicznej więzi z jednym z historycznych obszarów Rzeczypospolitej nie stanowiło trudności i nie powodowało w człowieku wewnętrznego konfliktu. Ten naturalny stan z czasu niepodległego państwa podczas zaborów zachował się w pamięci, rytuałach kulturowych, w odmianach języka i sztuki. Nie ma już niepodległej Rzeczypospolitej, a Mickiewicz i jego przyjaciele nazywają siebie (i są nazywani przez innych) „Litwinami”, a bardzo wówczas ceniony i popularny poeta, tworzący w języku polskim, Józef Bohdan Zaleski, określa siebie jako „Ukraińca”. „Litwinem” bywa też nazywany, co wynika m.in. z listów, Stanisław Moniuszko. „Litwinem”, czyli człowiekiem urodzeniem, kulturą i duchem przynależnym do tradycji nieistniejącego już wówczas na mapie Wielkiego Księstwa Litewskiego. I Polakiem – człowiekiem przynależnym do wspólnoty politycznej, językowej i kulturowej dawnego państwa polskiego.

Ten pozornie odległy od tematu oper i pieśni kompozytora wstęp jest potrzebny, żeby lepiej zrozumieć miejsce Moniuszki w obrębie kultury epoki kompozytora i czasów późniejszych. Można by o nim napisać tak: Moniuszko był wybitnym polskim kompozytorem, pochodzącym z ziem dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Należy więc także do dziedzictwa kulturowego ziem dzisiejszej Białorusi, co zresztą współcześnie Białorusini z dumą podkreślają, podobnie czynią Litwini.

Kwestia narodowości i samego kompozytora, i jego dzieł musi więc być rozpatrywana wobec historycznego, nie-dzisiejszego, często ściśle etnicznego rozumienia narodu i narodowości. Słowa „domowy”, „krajowy”, „narodowy”, jakimi posłużył się kompozytor w prasowej zapowiedzi pierwszego zeszytu *Śpiewnika domowego* (wydany w 1843 roku) tworzą bardzo interesującą – zauważa to w ważnych opracowaniach Radosław Okulicz-Kozaryn – siatkę pojęciową, za pomocą której młody artysta piszący pod cenzurą wyjawia swój zamiysł stworzenia zbioru pieśni dla rodaków. Sieć, w której węzłami są przytoczone przed chwilą pojęcia może zatrzymać i unieść zarówno to, co znane i bliskie w najbliższym otoczeniu, jak i to, co właściwe wielkiej zbiorowości, z jaką człowiek identyfikuje się. Z taką intencją pisał zaledwie dwudziestoparoletni kompozytor: „Nie roszczę sobie praw do wyższego w muzyce talentu, atoli

zachęcony łaskawym, a może zbyt pobłażającym przyjęciem, jakie moje pierwsze ogłoszone próbki muzyczne dla siebie zjednać potrafiły, ośmieliłem się, ile mi jakkolwiek mój talent pozwala, do pomnożenia repertorium śpiewów krajowych” („Tygodnik Petersburski” 1842 nr 72. Za: Stanisław Moniuszko, *Listy zebrane*, oprac. W. Rudziński, M. Stokowska, s. 602). Jak się okazało już niewiele później, zapowiadany w taki sposób *Śpiewnik* był rozbudowywany i wydawany w kolejnych tomach najpierw przez samego kompozytora, a po jego śmierci przez spadkobierców. „Domowość”, którą dziś, nie całkiem trafnie, utożsamia się jedynie ze stworzonym jakoby przez kompozytora projektem wykonawczym (pieśni, które ze względu na ich prostotę można wykonywać w domu) oznaczała coś jeszcze więcej, wychodziła „poza opłotki”, sięgała tego, co ważne dla wspólnoty narodowej.

Moniuszko, komponując i składając do druku kolejne tomy *Śpiewnika domowego* korzystał z tekstów przede wszystkim polskich autorów, w tym w największej mierze współczesnych mu, w części też pochodzących z tego samego co i on sam obszaru. Umuzycznił więc, przykładowo, teksty Władysława Syrokomli, Jana Czeczota, Tomasza Zana, Juliana Korsaka, sięgnął w odległą przeszłość po *Treny* Kochanowskiego, jednak poetą najważniejszym dla kompozytora, jak i dla wielu ówczesnych Polaków był Mickiewicz. Moniuszko umuzycznił jego *Sonetę krymskie* (nadał im postać kantaty), a także stworzył rozbudowaną postać kantaty, bliską formie opery, z Mickiewiczowskich *Dziadów II* pod tytułem *Widma*. Tytuł trafnie oddaje nastrój i zdarzenia dramatu, jednak Moniuszko nadał go przede wszystkim ze względu na cenzurę rosyjską, która wówczas zakazywała publikowania i wystawiania dzieł Mickiewicza (utwór powstał około 1852 roku). Ponadto w samym *Śpiewniku* znajduje się wiele kompozycji z tekstami Mickiewicza, wśród nich tak znane, jak *Świtezianka* czy *Wilija*. Mickiewicza zresztą kompozytor darzył najwyższym szacunkiem, wręcz uwielbieniem, a umuzycznienie jego utworów traktował jako powinność wobec społeczeństwa i dług spłacany poecie.

Aby lepiej zrozumieć nie tylko pracę artystyczną, ale i stan rzeczy, okoliczności, wśród jakich żył Moniuszko warto zobaczyć go w jeszcze jednym oświetleniu. Kompozytor, urodzony w roku 1819, należał do tego samego pokolenia co wielu innych twórców, na których metryce widnieje podobna data. Przypomnijmy kilka postaci. To Teofil Lenartowicz, do którego wierszy pisał muzykę (ur. w 1822 roku), Władysław Syrokomla (ur. 1823), Włodzimierz Wolski (ur. w 1824 roku, librecista *Halki* i *Hrabiny*), Jan Chęciński (ur. w 1826, autor libretta do *Straszego dworu* i *Verbum nobile*), a także Cyprian Norwid.

Co mogła oznaczać dla dalszego życia i rozwoju talentu artystycznego ta bliskość dat urodzin? Na takie pytanie próbują niekiedy odpowiadać pozytywnie, niekiedy też przekreślają jego zasadność socjologowie, historycy i historycy

literatury, zajmujący się pokoleniem. Słusznie też podkreślają, że sama bliskość dat narodzin nie czyni ludzi wspólnotą. Z pewnością tak jest, tutaj przyglądamy się jedynie pewnemu wycinkowi złożonego zjawiska. Można jednak napisać choćby tyle, że twórcy tego pokolenia, urodzeni i dorastający pod zaborem rosyjskim, na ogół odbierali tylko gimnazjalne, często zresztą niepełne, wykształcenie. Po 1831 roku, a więc po przegranej Powstaniu Listopadowym uniwersytety w Wilnie i Warszawie zostały zamknięte, co uniemożliwiło studia w kraju na ogół niezbyt zamożnej młodzieży. Moniuszko, jak już wiemy, edukował się w zakresie kompozycji w Berlinie, innym niekiedy udawało się na krótko zagościć w innych krajach i miastach dla poznania świata i pogłębienia wiedzy. Przykład Norwida, który wyjechał do Włoch dla kształcenia się w sztukach plastycznych pokazuje też, że niekiedy były to wyjazdy na całe życie. Jeśli jeszcze uzmysłowimy sobie, że ludzie ci przeżyli powstanie 1830 roku jako dzieci i w młodość wchodzili w atmosferze represji szczególnie dotkliwych dla kultury, a w wieku dojrzałym byli świadkami katastrofy 1864 roku, to wręcz narzuca się pytanie o źródła energii umożliwiającej im twórczość.

Moniuszko miał liczną rodzinę, co wiązało się ze znaczącym obciążeniem finansowym aż do końca życia, ale też dawało mu poczucie bezpieczeństwa emocjonalnego i domowego, w tym najbardziej podstawowym zakresie słowa „domowy”. Inni, jak wymienieni wyżej Norwid, Lenartowicz czy Wolski, zmieniali miejsca pobytu niekiedy z własnej woli, umierali samotnie poza krajem. Każdy, bez względu na indywidualne koleje losu, odczuwał opresyjność obcej władzy, cenzury i materialnego niedostatku. Także wówczas, kiedy z oddalenia emigracyjnego, jak Norwid, pilnie śledził wydarzenia w kraju i głęboko je przeżywał.

Moniuszko, oprócz talentu kompozytorskiego i umiejętności wypracowanych w tym zakresie miał też wyraźną potrzebę organizowania i podtrzymywania życia artystycznego, a w konsekwencji – rozwoju duchowego swoich rodaków; sam najchętniej nazywał ich „krajanami”. Świadczy o tym dobitnie praca nad wspomnianym *Śpiewnikiem domowym*, towarzysząca mu przez całe niemal twórcze życie, ale też wiele innych działań. Szczególnie w Wilnie, gdzie pracował jako organista, organizował koncerty, uczył śpiewaków, sprowadzał książki i czasopisma od warszawskich wydawców i pośredniczył w ich wymianie. Jego listy dowodzą też, że sam był bardzo pilnym czytelnikiem nowości wydawniczych, polskich i zagranicznych, że komunikował się z zaprzyjaźnionymi osobami aluzją literacką, cytatem, wspomnieniem lektury. Dodatkowo, jako twórca przede wszystkim muzyki wokalne, a więc pieśni, kantat i oper, z oczywistych przyczyn musiał wertować tomiki poezji i orientować się w twórczości dramatycznej. Doskonale mieścił się więc w obrębie komunikacji intelektualnej swojego czasu i swojego pokolenia, środowiska wileńskich i war-

szawskich literatów, kompozytorów, krytyków, korespondentów prasowych i tłumaczy, takich jak Józef Sikorski, Jan Chęciński, Józef Ignacy Kraszewski i bardzo wielu innych. W okresie warszawskim korespondencja nie ustawała, a działania organizacyjne i edukacyjne znalazły się w pewnych ramach, nakreślonych przez zajmowaną przez niego funkcję głównego kapelmistrza Opery Warszawskiej.

Uważany powszechnie za „ojca polskiej opery” Stanisław Moniuszko miał w tej mierze poprzedników, choć znajomość ich dzieł ograniczona jest dziś na ogół do wąskiego kręgu specjalistów. Najważniejsi to Józef Elsner i Karol Kurpiński, twórcy wodewilów, modnych wtedy „oper czarodziejskich”, a nade wszystko – tak zwanych ówczynie oper narodowych, co wtedy oznaczało dzieło sceniczne z muzyką, którego libretto było napisane w języku polskim. Sztuki o tematyce wziętej z historii Polski czasów Piastów i Jagiellonów (przykładowe tytuły: *Król Łokietek czyli Wiśliczanki*; *Jadwiga królowa polska*), wystawiane na scenie warszawskiej w pierwszych trzech dekadach dziewiętnastego wieku miały zakamuflowany, choć czytelny dla publiczności, charakter polityczny. Przypominały widzom teatru – mieszkańcom zagrabionych ziem – własne państwo, przypominały też trudności, z jakich przodkowie potrafili się wyzwolić, o czym świadczyć miała np. postać króla-zjednoczyciela państwa rozbitego na dzielnice. Moniuszko wchodził więc ze swoimi operami, w których muzyka występuje z oryginalnymi polskimi librettami, na przygotowany już grunt co do przekonania, że język polski nadaje się do śpiewu; tę kwestię w czasie Elsnera i Kurpińskiego intensywnie dyskutowano, pisano artykuły, rozprawy itp.

Pierwsze próby kompozytorskie przeznaczone na scenę były stosunkowo niewielkich rozmiarów, o tematyce obyczajowej, nieco humorystycznej lub wiejskiej (*Loteria*, *Karmaniol*, *Sielanka*, *Biuralisci*), w formie komediooper; ówczynie stosowano też nazwy śpiewogra lub wodewil. Jednak prawdziwie znaczącym dziełem okazała się dopiero *Halka*, wystawiona najpierw w 1848 roku w Wilnie, siłami na poły amatorskimi. Nazywana często „Halką wileńską” opera miała dwa akty; w postaci znanej obecnie, czteroaktowej, została przedstawiona publiczności dopiero w 1858 roku w Warszawie. Niektórzy krytycy doszukiwali się związku dzieła z 1848 roku z wydarzeniami rabacji galicyjskiej (1846) – krwawej, okrutnej rewolty chłopów przeciw szlachcie, z przyzwoleniem, a chyba też z inspiracji władz zaborczego państwa, czyli Austrii. Jakkolwiek to przekonanie bywa też podważane, to trudno nie zauważyć mocnego aspektu społecznego, jakim odznacza się libretto Włodzimierza Wolskiego do *Halki* (ten sam autor rozszerzył potem tekst na użytek wersji czteroaktowej). Historia porzuconej przez panicza wiejskiej dziewczyny, który poślubia kobietę ze swojej sfery pokazuje najpierw oddanie i naiwną wiarę Halki, potem obraz gotowej do zemsty, wymachującej palącą się głownią mścicielki, która jednak cofa się przed

podpaleniem kościoła z weselnikami i popełnia samobójstwo. Tekst Wolskiego rzeczywiście robi wrażenie ostrego, społecznego protestu, jednak opera, za sprawą muzyki, odciska się w pamięci głównie za sprawą lirycznego wyrazu nieszczęścia młodej kobiety i teatralnie nośnych obrazów dworu i wsi. To wrażenie wersja czteroaktowa dodatkowo wzmacnia, np. dzięki bardzo pięknej teatralnie i muzycznie scenie mazura. Co jednak sprawiło, że właśnie do *Halki*, jednej z najczęściej wystawianych polskich, i nie tylko polskich, oper na naszych scenach przylgnęła nazwa „oper narodowej”? Tematyka *Halki* nie jest przecież historyczna, jak w czasach Elsnera i Kurpińskiego, a użycie języka polskiego na scenie operowej było już czymś naturalnym, nie wymagającym dyskusji, tym bardziej, że na język własny, podobnie jak w innych krajach, przekładano libretta oper obcych? Odpowiedzi na to pytanie można szukać, i tak też czynili i czynią krytycy, w różnych sferach: w nacechowaniu kompozycji motywami charakterystycznymi dla muzyki ludowej (choć znawcy przedmiotu dowodzą, że jest to nacechowanie mało intensywne), w przedstawieniu reprezentatywnego dla ówczesnej epoki obrazu „całego” społeczeństwa, a także w procesie recepcji, który poniekąd „uczynił”, na przestrzeni czasu, z tej opery „operę narodową”. Dyskusja między krytykami i badaczami trwa i trudno byłoby wskazać jakieś jednoznaczne rozstrzygnięcie, tym bardziej więc trzeba pamiętać o naszkicowanej wcześniej w tym studium nieprostej, z dzisiejszej perspektywy, semantyce narodu i narodowości w czasach Moniuszki. Można więc powiedzieć przynajmniej tyle, że w tej realizacji „opera narodowa” miała u podstaw etniczną i kulturową różnorodność, była przekazem idei „całości”, a nie „wyłącznieści”. Jednocześnie także wówczas, „narodowość” miała dla piszących o niej charakter trudno pochwytnej. Owszem, wyrażała „ducha narodu”, ale i ten „duch” bywał definiowany na różne sposoby. Znakomitym przykładem tej trudności są słowa Józefa Sikorskiego na temat muzyki Moniuszki właśnie: „Narodowość w sztukach pięknych nie da się opisać jak ubiór i zwyczaje, nie polega, jak różnice szkołami zwane, na kolorycie, porządku, ozdobie, metodzie, ale jest tym dla charakteru narodowego, czym **woń dla kwiatu**.” (J. Sikorski, *Koncert utworów Stanisława Moniuszki*, w: *Antologia polskiej krytyki muzycznej XIX i XX wieku*, oprac. S. Jarociński, s. 70, tekst z 1871 roku).

Premiera drugiej spośród najśłynniejszych oper Moniuszki miała miejsce w roku 1865, 28 września. Moniuszko był już wtedy zdomowiony w Warszawie, cieszył się zasłużonym uznaniem jako twórca *Halki* i dyrektor sceny operowej. *Straszny dwór*, bo o tym dziele mowa, został jednak zawieszony przez cenzurę po kilku zaledwie przedstawieniach. Niepokój urzędu cenzorskiego wzbudziły łatwo czytelne dla publiczności obrazy: żołnierze przy ognisku, po bitwie wracają do domu, do swoich, którzy prezentują wyglądem, stylem życia i światopoglądem najprawdziwszą kontuszową Polskę, niby nieistniejącą, a przecież znaną

i rozpoznawaną przez odbiorców spektaklu. Zabawne przyrzeczenie pozostania w wolnym stanie, jakie składają młodzi rycerze i rychła zmiana tego postanowienia, zakończona zaręczynami dwóch par to oczywiście komediowa osnowa akcji. Nietrudno zresztą zauważyć w niej refleks *Ślubów Panieńskich* Fredry, gdzie tytułowe śluby dwóch młodych kobiet także upadły pod impetem uczuć. Na tej osnowie librecista tej opery, Jan Chęciński, zbudował wiele scen już nie tak jednoznacznie zabawnych, choć przecież sytuacji zabawnych jest więcej, ze słynnym zawołaniem „zażyj tabaki”, które miałyby być remedium na lęk jednego z bohaterów. W tle pozostawały jednak pytania innej natury, które z pewnością zadawała sobie publiczność pierwszych wystawień jesienią 1865 roku. Oto niektóre z nich: z jakiej to wojny lub bitwy wracają żołnierze? O jakiej ziemi śpiewa Zbigniew we wspomnieniu „Stąd pod cienie lipy konary\ Biegliśmy służyć o ziemi tej\ Jak opowiadał nasz ojciec stary\ O dawnych czasach, o chwale jej!”? jaką melodię gra zegar, że słuchający jej Stefan przywołuje w lirycznej arii dzieciństwo, zmarłą matkę i ojca, który „Tę pieśń swobodnie nuci,\ Gdy dla ojczyzny swojej\ Spieszy oddać krew”? takich pytań, czytając pilnie libretto i słuchając muzyki, a w niej rytmów mazura i poloneza można zadać znacznie więcej. Rzecz w tym, że nie tylko publiczność, ale i cenzor znali na nie odpowiedzi, skąd wyniknął zakaz wystawiania spektaklu. Sztuka, pod fabułą komedii uczuć, która kończy się szczęśliwie dla dwóch młodych par była wręcz naładowana czytelnymi aluzjami do współczesności (w 1863 roku zaczęło się Powstanie Styczniowe, poprzedzone wielkimi i krwawo stłumionymi manifestacjami mieszkańców stolicy), mówiła o porzuconej tymczasowo walce, wyrażała nostalgię za przeszłością i sugerowała nadzieję na lepszy rozwój wypadków w przyszłości. Wszystko w ramach bliżej nieokreślonego chronologicznie „dawnego obyczaju” i staropolskich form życia, kpiąco skontrastowanych z komiczną i godną politowania kulturą sugerowaną przez „frak”, od czasu komedii oświeceniowej znany jako przeciwnik sarmackiego „kontusza”. Tematyka kolizji fraka i kontusza pojawiła się już wcześniej w *Hrabinie* (1860), gdzie twórcy dzieła nadal temu konwencjonalnemu już wówczas kontrastowi nowe, ściśle związane z atmosferą duchową ich czasu znaczenia.

Po *Strasnym Dworze* Moniuszko skomponował jeszcze kilka dzieł, z których najważniejszym, choć dziś słabo znanym jest opera *Paria* (1869) którą sam kompozytor cenił bardzo wysoko. Dzieło, co trzeba zaznaczyć, „nienarodowe”, jeśli spojrzeć na nie od strony tematu, który, za fabułą przejętą z dramatu Casimira Delavigne’a (*Le Paria*) przedstawia historię społeczną i miłosną rodem z Indii.

Na koniec odnotuję niewątpliwą paradoks, podnoszony zresztą często przez badaczy i krytyków. Otóż tego najbardziej chyba „domowego” twórcę w gruncie rzeczy słabo znamy! Konstatacja ta dotyczy partytur, niekiedy przerabianych

i „udoskonalanych” przez potomnych, w dużym stopniu wiąże się też z niedostatecznym rozpoznaniem i zrozumieniem wielu pozamuzycznych kontekstów, związanych z jego życiem i dziełem. Rok Moniuszkowski będzie (oby!) początkiem poznawania tego „najbardziej znanego” polskiego kompozytora?

Bibliografia (wybór)

1. Moniuszko Stanisław, *Listy zebrane*, przygotował do druku Witold Rudziński przy współpracy Magdaleny Stokowskiej, Kraków 1969
2. Rudziński Witold, *Stanisław Moniuszko. Studia i materiały*. Cz. 1 i 2, Kraków 1955 i 1961
3. *Teatr muzyczny Stanisława Moniuszki*, red. Magdalena dziadek, Elżbieta Nowicka, Poznań 2014
4. *Teatr operowy Stanisława Moniuszki*. Rekonesanse, red. Maciej Jabłoński, Elżbieta Nowicka, Poznań 2005
5. Kowalski Jacek, *Straszny Dwór czyli sarmackie korzenie Niepodległej*, Warszawa 2018

Elżbieta Nowicka – profesor dr hab. w Instytucie Filologii Polskiej UAM. Zajmuje się literaturą polską epoki romantyzmu, teatrem i dramatem oraz badaniami nad librettem operowym, historią i estetyką opery. Kieruje Uniwersyteckim Centrum Badań nad Teatrem Muzycznym.

Anna Wawrzyniak

Dział Informacji Bibliograficznej i Regionalnej

WSPÓŁCZESNE PROBLEMY ZDROWIA PSYCHICZNEGO DZIECI I MŁODZIEŻY

Dane statystyczne nie pozostawiają cienia wątpliwości, kondycja psychiczna dzisiejszej młodzieży i dzieci pozostawia wiele do życzenia, a duże grono psychiatrów zwraca uwagę na swoisty paradoks, że na początku XXI

wieku wskaźniki zdrowia fizycznego dzieci i młodzieży prawie w całym świecie uległy poprawie, podczas gdy wskaźniki zdrowia psychicznego pogorszyły się. A fakty są paraliżujące. Światowa Organizacja Zdrowia wskazuje, że od 10% do 20% dzieci i młodzieży cierpi na szeroko pojęte zaburzenia psychiczne, lękowe, a samobójstwa młodzieży stanowią trzecią przyczynę zgonów w tej grupie wieku. W Polsce obecnie nie istnieją poprawne metodologicznie badania dotyczące zdrowia psychicznego, ale większość raportów przyjmuje, że na ok. 7,5 miliona dzieci i młodzieży co najmniej 9% wymaga pomocy i jest to tendencja wzrostowa. W 2018 r. aż 746 polskich nastolatków podjęło próbę samobójczą, z czego aż 92 skończyły się śmiercią (dane Komendy Głównej Policji). Polska zresztą od lat znajduje się w czołówce krajów, w których odnotowuje się najwyższy odsetek samobójstw wśród młodzieży. Ostatnie takie zestawienie przygotowane w formie raportu (Dzieci się liczą – raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce z 2017 r) przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę wskazuje nasz kraj na 2 miejscu w Europie w tej niechlubnej statystyce. Forum Przeciw Depresji podczas organizowanej kampanii społecznej alarmuje, że na depresję chorują już nawet bardzo małe dzieci. Problem dotyczy 1% przedszkolaków oraz 2% dzieci w wieku od 6 do 12 lat, a w starszej grupie wiekowej szacuje się, że na depresję może chorować co 5 nastolatek.

Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) definiuje „zdrowie psychiczne jako jeden z podstawowych elementów ogólnego zdrowia, który oznacza nie tylko brak zaburzeń czy choroby, ale także potencjał psychiczny, umożliwiający jednostce zaspokajanie swoich potrzeb, osiągnięcie sukcesów, czerpanie radości i satysfakcji z życia, zwiększający zdolność rozwoju, uczenia się, radzenia sobie ze zmianami i pokonywania trudności, a także sprzyjający nawiązywaniu i utrzymywaniu dobrych relacji z innymi ludźmi oraz aktywnemu udziałowi w życiu społecznym”. Problemy związane ze zdrowiem psychicznym mogą mieć formę zaburzeń psychicznych, wśród których do najczęściej rozpoznawanych w dzieciństwie i wieku nastoletnim należą: zaburzenia rozwojowe – obejmujące specyficzne zaburzenia rozwoju mowy i języka, umiejętności szkolnych, funkcji motorycznych (np. dysleksja rozwojowa, zaburzenia autystyczne, nadpobudliwość), zaburzenia nerwicowe, związane ze stresem, zaburzenia lękowe oraz zaburzenia afektywne, charakteryzujące się przede wszystkim zmianą nastroju w kierunku depresji lub nastroju podwyższonego. Na powstawanie w/w zaburzeń wpływ mają czynniki biologiczne, jak i psychospołeczne. Do czynników biologicznych zalicza się przede wszystkim czynniki genetyczne. Dzieci otrzymują od rodziców zestaw genów, który niesie ze sobą możliwość zarówno prawidłowego, jak i zaburzonego rozwoju. Czynniki psychospołeczne są bardziej skomplikowane, gdyż wymagają zrozumienia dziecka lub nastolatka w aspekcie indywidualnym, jak i w odniesieniu do trzech systemów, w których funkcjonuje:

rodzinie, szkole i grupie rówieśniczej. Warto zaznaczyć, że w ciągu ostatnich 20 lat w wyniku intensywnych przemian społeczno-kulturowo-ekonomicznych na świecie zaszły zmiany w każdym z wymienionych systemów, powodując powstanie wcześniej mało lub nieznanymi czynników mających duży wpływ na zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży. I tak na przykład w rodzinie obserwuje się wzrost liczby rozwodów, emigrację „za chlebem” jednego, a czasem dwojga rodziców. Ze względu na sytuację finansową rodzice coraz więcej czasu poświęcają pracy co wpływa na trudność w utrzymywaniu więzi, braku dostępności emocjonalnej rodziców, a nieraz zbyt dużych oczekiwań rodziców wobec dzieci. W szkole negatywnie na zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży wpływa chaos związany z organizacją procesu nauczania, narastające zjawisko agresji wśród uczniów, i to zarówno agresji bezpośredniej jak i wykluczenia z grupy, i czynienia z dziecka „kozła ofiarnego”. Znaczenie grupy rówieśniczej natomiast rośnie wraz z wiekiem i ma szczególne znaczenie u nastolatków. I tutaj następują pewne zmiany, wzrasta liczba zachowań agresywnych i tendencja do alienacji. Z jednej strony nastolatki mają potrzebę bezpośredniego kontaktu z rówieśnikami, ale z drugiej nie potrafią go nawiązać wskutek czego często uzależniają się od świata wirtualnego. Badacze wskazują na jeszcze jeden czynnik, który pełni rolę nadrzędną dla wszystkich wymienionych, a mianowicie kulturę. To kultura wyznacza funkcjonowanie rodziny, jakie wartości są preferowane w danej społeczności i jak je osiągnąć.

Światowa Federacja Zdrowia Psychicznego zdając sobie sprawę z ważności problematyki zdrowia psychicznego, a zarazem małej świadomości wśród społeczeństwa ustanowiła w 1992 r. dzień 10 października Światowym Dniem Zdrowia Psychicznego. Coroczne obchody święta odbywają się pod innym hasłem – w 2019 roku szczególny nacisk kładzie się na zdrowie psychiczne nastolatków, a zwłaszcza na zapobieganie samobójstwom w tej grupie wiekowej.

W Polsce zagadnienia dotyczące zdrowia psychicznego reguluje ustawa o ochronie zdrowia psychicznego z dnia 19 sierpnia 1994 r. W myśl tej ustawy „zdrowie psychiczne jest fundamentalnym dobrem osobistym człowieka, a ochrona praw osób z zaburzeniami psychicznymi należy do obowiązków państwa.” Oznacza to, że ochrona zdrowia psychicznego powinna zajmować istotną pozycję wśród działań struktur państwowych, szczególnie w odniesieniu do zdrowia psychicznego najmłodszych obywateli – dzieci i młodzieży. W roku 2010 Rada Ministrów przyjęła Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2011-2015, którego głównym celem było m.in. promocja zdrowia psychicznego i profilaktyka zaburzeń psychicznych oraz zapewnienie chorym dostępu do kompleksowej i zintegrowanej opieki zdrowotnej. W 2014 r. zdecydowano o rozpoczęciu kolejnej edycji Programu na lata 2016-2020. Niestety, jak wskazują liczne analizy i artykuły naukowe rzeczywistość nie wygląda zbyt optymi-

stycznie i system opieki nad zdrowiem psychicznym dzieci i młodzieży w Polsce, by efektywnie realizował swoje zadania, wymaga połączonych na szeroką skalę programów profilaktycznych ze skutecznymi i dostępnymi, niezależnie od miejsca zamieszkania i zasobów finansowych, formami terapii.

Ze względu na szerokie spektrum zagadnień związanych ze współczesnymi problemami zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży poniższe zestawienie bibliograficzne obejmuje niektóre obszary związane z tym tematem – definicję zdrowia psychicznego oraz poszczególne problemy: zaburzenia rozwojowe (dysleksja, spektrum autyzmu), zaburzenia odżywiania (bulimia, anoreksja, otyłość), zaburzenia lękowe (depresja), zachowania autodestrukcyjne (samobójstwo, samookaleczenie się). Wspomniane zagadnienia omówione są w pozycjach zwartych (z lat 2000-2019) i artykułach (z lat 2014-2019). Znajdziemy tam nie tylko przyczyny, ale także przebieg zaburzeń i działania profilaktyczne. Netografia natomiast zawiera również strony www, na których autorzy polecają publikacje osób osobiście zmagających się z danymi problemami.

I. Zagadnienia ogólne: pojęcie zdrowia psychicznego

a. Pozycje zwarte

1. CZŁOWIEK wobec wyzwań i zagrożeń współczesności : rozwój, rodzina, edukacja / Zdzisława Janiszewska-Nieścioruk, Jerzy Herberger, Iwona Grzegorzewska. – Zielona Góra : Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2015. – 223 s. : il.
Bibliogr. przy rozdz.
2. DZIAŁALNOŚĆ opiekuńcza i terapeutyczna w praktyce instytucji pomocy społecznej / red. Renata Wielgos-Struck, Małgorzata Bozacka. – Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2016. – 195 s. : il., wykresy
Bibliografia, netografia, wykaz aktów prawnych przy pracach.
3. NIE bój się psychiatry : jak wspierać zdrowie psychiczne dorastających dzieci / red. Justyna Holka-Pokorska. – Warszawa : Instytut Psychiatrii i Neurologii, 2017. – 243 s. : il.
Bibliografia, netografia przy rozdziałach.
4. OCHRONA zdrowia psychicznego w Polsce : wyzwania, plany, bariery, dobre praktyki : raport RPO / red. tomu: Jacek Wciórka. – Warszawa : Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, 2014. – 176 s. : il.
Bibliogr. przy rozdz.

5. PSYCHOSPOŁECZNE uwarunkowania potrzeb młodzieży z rodzin niepełnych / Agnieszka Bochniarz. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2019. – 350 s. : il., wykres
Bibliografia na s. 329-344.
6. PSYCHOSPOŁECZNE uwarunkowania pozytywnej adaptacji w adolescencji / Marzanna Farnicka. – Zielona Góra : Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2018. – 237 s. : il., wykresy
Bibliografia, netografia na s. 207-230.
7. SPOŁECZNE konstruowanie kategorii zdrowia, choroby i zaburzenia psychicznego w społeczeństwie późnej nowoczesności / Monika Frąckowiak-Sochańska. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2019. – 687 s.
Bibliografia, netografia na s. 604-635.
8. STARE dylematy i nowe wyzwania w psychoterapii / red. nauk. Dorota Danielewicz, Jarosław Rola. – Warszawa : Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2017. – 328 s. : il.
Bibliografia prac J. C. Czabały na stronach 19-26 i bibliografia, netografia przy pracach.
9. ZACHOWANIA zdrowotne młodzieży gimnazjalnej / Magdalena Boczkowska. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2015. – 251 s. : il.
Bibliogr., netogr., wykaz aktów prawnych s. 227-245.
10. ZABURZENIA psychiczne dzieci i młodzieży / red. Agnieszka Gmitrowicz, Małgorzata Janas-Kozik. – Warszawa : Medical Tribune Polska, 2018. – 399 s. : il.
11. ZABURZENIA psychiczne i rozwojowe u dzieci a szkolna rzeczywistość / red. nauk. Marta Jerzak. O Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2016. – 563 s. : il.
Bibliogr. przy pracach.
12. ZDROWIE dzieci i młodzieży : wybrane zagadnienia / red. Jolanta Szymańczak. – Warszawa : Biuro Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu : Wydawnictwo Sejmowe Kancelarii Sejmu, 2014. – 187 s. : il.
Bibliogr. przy pracach.
13. ZDROWIE emocjonalne młodzieży / Ireneusz Kowalewski, Jan L. Franczyk. – Kraków : Wydawnictwo Petrus, 2017. – 197 s.
Bibliografia, netografia na s. 185-188
14. ZDROWIE psychiczne : mity i fakty / Hal Arkowitz, Scott O. Lilienfeld; tłum. Piotr J. Szwajcer. – Stare Groszki ; Warszawa : Wydawnictwo CiS, 2018. – 415 s. : il.
Bibliografia na s. 415-[416] i przy rozdziałach.

b. Artykuły

1. ALARM dla telefonu zaufania : połączenie z numerem 116 111 jest często kwestią życia albo śmierci dzieci i nastolatków / Katarzyna Wierzbicka. W: *Przeгляд*. – 2019, nr 8, s. 18-20
2. JAK spełniać marzenia? / Magdalena Goetz. W: *Głos Nauczycielski*. – 2018, nr 26, s. 8
3. MODA na troskę / Małgorzata Świąćicka; rozm. Joanna Cieśla. W: *Polityka*. – 2019, nr 33, s. 40-43
Rozmowa z psychologiem.
4. NIEDOCENIANE, ważne / Magdalena Goetz. W: *Głos Nauczycielski*. – 2019, nr 16/17, s. 16
5. POCZUCIE jakości życia w kształtowaniu samooceny dzieci i młodzieży / Joanna Kata. W: *Pedagogika Katolicka*. – 2018, nr 2, s. 140-148
6. PRZEGLĄD zachowań zdrowotnych i zachowań obciążonych ryzykiem, problemów ze zdrowiem psychicznym i zachowań samobójczych u młodych Europejczyków na podstawie wyników badania SEYLE finansowanego przez UE / Danuta Wasserman; tł. M. Rogalska i K. Cyranka. W: *Psychiatria Polska*. – 2016, t. 50, nr 6, s. 1093-1107
Bibliografia na s. 1105-1107
7. PSYCHIATRA bliżej ludzi / Karolina Kowalska, Joanna Ćwiek. W: *Rzeczpospolita*. – 2019, nr 196, s. A6
8. RATUJCIE moje dziecko : 600 tys. dzieci i nastolatków wymaga pomocy psychiatrycznej / Katarzyna Wierzbicka. W: *Przeгляд*. – 2019, nr 11, s. 14-18

II. Problemy zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży

A. Zaburzenia rozwojowe:

a. Pozycje zwarte

1. AUTYZM. Codziennosc... : od Z jak Zrozum do A jak Akceptuj / oprac. Anita Wieloch. – Katowice : Regionalny Ośrodek Metodyczno-Edukacyjny Metis, 2018. – 64 s.
2. AUTYZM : jak pomóc rodzinie / Peter Randall, Jonathan Parker ; przekł. Sylwia Pikiel. – Wyd. 2. – Gdańsk : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2012. – 319 s.
3. AUTYZM i zespół Aspergera / Claire Grand; tłum. Andrzej Bilik. – Warszawa : Wydawnictwo Studio Emka, 2012. – 136 s.
Bibliogr. s. 133-134.

4. AUTYZM u dzieci : diagnoza, klasyfikacja, etiologia / Ewa Pisula. – Warszawa : Wydaw. Naukowe PWN, 2002. – 152 s. : wykr.
Bibliogr. s 139-[153].
5. AUTYZM wyzwaniem XXI wieku / red. Danuta Marzec, Jolanta Miękina. – Częstochowa : Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza, 2017. – 232 s. : il., wykresy
Bibliografia, netografia przy pracach.
6. CODZIENNOŚĆ dziecka z zespołem Aspergera : okiem rodzica i terapeuty / Agnieszka Borkowska, Beata Grotowska. – Wyd. 2. – Gdańsk : Wydawnictwo Harmonia, 2015. – 188 s. : il.
Bibliogr. s. 187-188.
7. DIAGNOZA i metody wspomaganie rozwoju / red. Beata Antoszevska, Marta Wójcik. – Olsztyn : Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, cop. 2015. – 213 s. : il.
Bibliogr. przy niektórych pracach.
8. DZIECI z autyzmem i zespołem Aspergera : praktyczne doświadczenia z codziennej pracy / Wanda Waclaw, Ulla Aldenrud, Stefan Ilstedt. – Katowice : „Śląsk”, 2000. – 123 s. : fot., mapa, rys., wykr.
Bibliogr. s. 123-124.
9. DZIECKO z autyzmem wyzwaniem dla współczesnej szkoły / red. nauk. Krystyna Barłóg. – Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2017. – 183 s. : il., fot.
Bibliografia, netografia przy pracach.
10. DZIECI z zaburzeniami łączonymi : trudne ścieżki rozwoju / red. nauk. Barbara Winczura.- Kraków : Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2012. – 312 s. : il.
Bibliogr. przy rozdz.
11. DZIECKO autystyczne z zespołem Aspergera : studium przypadku / Aleksandra Maciarz, Małgorzata Bidasiewicz. – Wyd. 2. – Kraków : Impuls, 2005. – 69 s.
Bibliogr. s. 65-66.
12. DZIECKO z autyzmem i zespołem Aspergera w szkole i przedszkolu : informacje dla pedagogów i opiekunów / Gabriela Jagielska. – Warszawa : Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2010. – 28 s.
Bibliogr. s. 28.
13. DZIECKO z zespołem Aspergera / Magdalena Charbicka. – Warszawa : Difin, 2015. – 143 s. : il.
Bibliografia na s. 135-143.
14. DZIECKO ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w przedszkolu i szkole / red. nauk. Joanna Skibska, Mateusz Warchał. – Bielsko-Biała :

Wydawnictwo Naukowe ATH ; Kraków : LIBRON – Filip Lohner, 2014. – 162 s.

Bibliogr. przy pracach.

15. INNE, ale nie gorsze : o dzieciach z autyzmem opowiadają rodzice / rozm. Grzegorz Zalewski. – Warszawa : Wydawnictwo „Linia”, 2012. – 161 s.
16. INNY w przestrzeni społecznej / pod red. Beaty Jachimczak, Katarzyny Pawelczak, Anety Wojciechowskiej. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2014. – 507 s. : il.
Bibliogr. przy pracach.
17. JA WIDZĘ to tak : osobiste spojrzenie na autyzm i zespół Aspergera / Temple Grandin ; tłum. Agnieszka Pałynyczko-Ćwiklińska. – Gdańsk : Harmonia Universalis, 2019. – 309 s.
Bibliografia przy niektórych artykułach i na s. 299-302.
18. KOBIETY i dziewczyny ze spektrum autyzmu : od wczesnego dzieciństwa do późnej starości / Sarah Hendrickx; tłum. Maria Moskal. – Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2018. – 303 s.
Bibliografia, netografia na s. 291-296. Indeks.
19. OGÓLNOPOLSKI spis autyzmu : sytuacja młodzieży i dorosłych z autyzmem w Polsce / red. Mateusz Płatos. – Warszawa : Stowarzyszenie Innowacji Społecznych „Mary i Max”, 2016. – 184 s. : il.
Bibliogr. s. 179.
20. ROZWIJANIE umiejętności życiowych u dzieci z autyzmem lub zespołem Aspergera / Jennifer McIlwee Myers; przekł. Patricia Sorensen. – Gdańsk : Harmonia Universalis – Grupa Wydawnicza Harmonia, 2016. – 343 s. : il.
Bibliogr. s. 339-343
21. TO NORMALNE! : dlaczego zwyczajne zachowania naszych dzieci nazywano ADHD, autyzmem i innymi zaburzeniami / Enrico Gnauti ; tł. Iga Noszczyk. – Kraków : Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, 2016. – 334 s.
Poradnik dla rodziców
Bibliogr. s. 317-335.
22. TRUDNOŚCI szkolne dziecka : wybrane zagadnienia / red. Genowefa Pańtak, Ewa Słodownik-Rycaj. – Warszawa : Wszechnica Polska Szkoła Wyższa, 2015. – 179 s.
Materiały konferencyjne.
Bibliogr., netogr. przy ref.
23. UCZEŃ z zespołem Aspergera : praktyczne wskazówki dla nauczyciela / Joanna Świącicka. – Wyd. 4. – Kraków : Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2016. – 50 s.

24. UWIĘZIONY umysł : opowieści o ludziach z autyzmem / Peter Szatmari ; przekł. Maciek Sekerdej. – Kraków : Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, 2007. – 289 s. .
Bibliogr. s. 271-280. Indeks.
25. WCZESNA interwencja i wspomaganie rozwoju małego dziecka / red. nauk. Beata Cytowska, Barbara Winczur. – Wyd. 6. – Kraków : Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2016. – 462 s. : il.
Bibliogr. przy pracach.
26. WSPARCIE młodzieży i dorosłych z zaburzeniami ze spektrum autyzmu : teoria i praktyka / red. nauk. Katarzyna Patyk, Maria Panasiuk. – Sopot : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2017. – 440 s.: il., wykresy
Bibliografia, netografia, wykaz aktów prawnych, orzecznictwo przy pracach. Indeksy.
27. WSPOMAGANIE rozwoju dziecka z autyzmem i zespołem Aspergera : poradnik dla rodziców i terapeutów / Małgorzata Mikołajczak. – Warszawa : Difin, 2017. – 152 s. : il.
Bibliografia na s. 151-152.
28. ZABURZONE zachowanie, dysleksja rozwojowa i co dalej... / Maria Bogumiła Pecyna. – Wrocław : Wydawnictwo Lamis, 2009. – 148 s. : il.
Bibliogr. s. 82-86, 139-148.
29. ZESPÓŁ Aspergera a seksualność : od dojrzewania poprzez dorosłość / Isabelle Hénault; przekł. Katarzyna Bereda-Rosołek. – Gdańsk : Harmonia Universalis – Grupa Wydawnicza Harmonia, 2015. – 223 s. : il.
Bibliogr., netogr. s. 214-223.
30. ZESPÓŁ Aspergera : kompletny przewodnik / Tony Attwood ; przekł. Anna Sawicka-Chrapkowicz. – Gdańsk : Harmonia Universalis, 2013. – 454 s.
Bibliogr. s. 397-430. Indeksy.
31. ZESPÓŁ Aspergera : zrozumieć, aby pomóc / Agnieszka Kozdroń. – Warszawa : Difin, 2015. – 261 s.
Bibliogr. s. 257, netogr. s. 260-261, wykaz aktów prawnych s. 260.
32. ZROZUMIEĆ autyzm : przewodnik dla rodziców / Katrina Williams, Jacqueline Roberts; tłum. Juliusz Okuniewski. – Gdańsk : Harmonia Universalis – Grupa Wydawnicza Harmonia, 2019, – 270 s.
Indeks.

b. Artykuły

1. AUTYSTYK na aucie / Paweł Walewski. W: P o l i t y k a . – 2018, nr 27, s. 36-37
2. CZYM jest autyzm? / Magdalena Markowska. W: G ł o s N a u c z y c i e l s k i . – 2019, nr 1/2, s. 20.

3. FUNKCJONOWANIE dziecka autystycznego w klasach I-III szkoły podstawowej = Functioning of an autistic child in grades 1-3 of primary school / Elżbieta Zieja. W: *Zeszyty Wydziału Humanistycznego*. – 2018, Z. 15, s. 77-93
Bibliografia, netografia na stronach 91-92.
4. GŁOŚNIEJ o cichych / Dariusz Koźlenko, Klaudia Siwek. W: *Polityka*. – 2014, nr 23, s. 38-40
5. GOTOWI do szkoły / Anna Meslin. W: *Psychologia w Szkole*. – 2015, nr 2, s. 58-61
6. HISTORIA poszukiwań odpowiedzi na pytanie o istotę autyzmu / Anna Rybka. W: *Psychologia Rozwojowa*. – 2014, t. 19, nr 1, s. 9-29
7. ILUSTROWANE książki i periodyki w terapii uczniów z ASD / Rafał Cwiwkowski. W: *Biblioterapeuta*. – 2018, nr 3, s. 13-18
8. JESTEM matką gotową do walki : w małych miastach też są autycy / Kamila Kołęda. W: *Duży Format*. – 2016, nr 41, s. 10-12
9. LUDZIE za szybą / Grzegorz Lewicki. W: *Wprost*. – 2014, nr 18, s. 80-81
10. MOŻNA już zakładać placówki wsparcia dla osób z autyzmem : o ile wystarczy pieniędzy / Michalina Topolewska. W: *Dziennik Gaz. Prawna*. – 2019, nr 122, dod. Samorząd i Administracja, s. C7 (może do prewencji)
11. NIE kumam emocji, męczą mnie natręctwa / Katarzyna Skrzydłowska-Kalukin. W: *Wprost*. – 2017, nr 16, s. 36-39
12. OPROGRAMOWANI inaczej / Ewa Wilk. W: *Polityka*. – 2017, nr 41, s. 30-32
13. TAK się śmiesznie denerwujesz / Dawid Karpiuk. W: *Newsweek Polska*. – 2019, nr 14, s. 38-41
14. UCZEŃ z autyzmem to też uczeń / Katarzyna Skrzydłowska-Kalukin. W: *Wprost*. – 2017, nr 6, s. 56-58

B. Zaburzenia odżywiania:

a. Pozycje zwarta

1. ANOREKSJA, bulimia... : jak rozpoznać zaburzenia odżywiania u nastolatków / Małgorzata Wąsik. – Kraków : Wydawnictwo AA, cop. 2009. – 160 s.
Bibliogr. s. 153-160.
2. ANOREKSJA i bulimia u dzieci i młodzieży / Barbara Józefik, Małgorzata Wolska. – Warszawa : Hachette Polska, cop. 2009. – 123 s. : il.

3. ANOREKSJA i bulimia : śmiertelne sposoby na życie / Beata Szurowska. – Gdańsk : Wydawnictwo Harmonia Universalis, 2011. – 123 s.
Bibliogr. s. 121.
4. ANOREKSJA od A do Z : poradnik dla nauczycieli i wychowawców / Beata Ziółkowska. – Warszawa : „Scholar”, 2005. – 103 s.
Bibliogr. s. 97-103.
5. DZIECI i młodzież w XXI w. – ujęcie społeczne / red. Monika Maciąg, Kamil Maciąg. – Lublin : Wydawnictwo Naukowe Tygiel, 2017. – 261 s. : il., wykresy
Bibliografia, netografia przy pracach.
6. JAK pokonać zaburzenia odżywiania u dzieci? : trening / Bethany Teachman. – Gliwice : Wydawnictwo Helion, cop. 2007. – 274 s.
Bibliogr. s. 267-271.
7. MŁODZIEŻ przeciwko sobie : zaburzenia odżywiania i samouszkodzenia – jak pomóc nastolatkom w szkole / Jowita Wycisk, Beata Ziółkowska. – Warszawa : Difin, 2010. – 206 s. : il.
Bibliogr. s. 183-193.
8. OPĘTANIE (nie)jedzeniem / red. Beata Ziółkowska. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2009. – 254 s. : il.
Bibliogr. s. 239-252.
9. OTYŁOŚĆ u polskich nastolatków : epidemiologia, styl życia, samopoczucie : raport z badań uczniów gimnazjów w Polsce : praca zbiorowa / red. Anna Oblacińska, Maria Jodkowska ; Instytut Matki i Dziecka. Zakład Medycyny Szkolnej. – Warszawa : Instytut Matki i Dziecka. Zakład Medycyny Szkolnej, 2007. – 144 s. : il.
10. PATOLOGIE wśród dzieci i młodzieży : leczenie i profilaktyka / Stanisław Kozak. – Warszawa : Centrum Doradztwa i Informacji Difin, 2007. – 264 s. : il.
Bibliogr. s. 257-264.
11. PEDAGOGICZNA diagnoza i profilaktyka zaburzeń odżywiania się u młodzieży szkolnej / Marta Kowalczyk. – Kraków : Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2008. 216 s. : il.
Bibliogr. s. 181-191.
12. PEDAGOGICZNO-psychologiczne uwarunkowania wybranych zachowań ryzykownych / red. nauk. Małgorzata Dubis. – Lublin : Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2017. – 290 s. : fot., wykresy
Bibliografia, netografia przy pracach.

13. POCZUCIE jakości życia młodzieży z problemami zdrowotnymi / Marlena Duda. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2016. – 347 s. : il.
Bibliografia, netografia na stronach 303-344.
14. UCIELEŚNIENIE : psychiczne uwarunkowania otyłości u dzieci i osób w wieku dorastania / Joanna Radoszewska. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2011. – 222 s.
Bibliogr. s. 203-213. Indeksy.
15. WPŁYW wybranych cech indywidualnych i środowiskowych na zachowania żywieniowe młodzieży / Marzena Jeżewska-Zychowicz. – Warszawa : Wydawnictwo SGGW, 2006. – 139 s. : il.
Bibliogr. s. 127-139.
16. WYBRANE aspekty współczesnego bezpieczeństwa i jego zagrożeń / red. nauk. Paweł Szmitkowski ; Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa. Instytut Pedagogiki. – Siedlce : Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego, 2014. – 495 s. : il.
Bibliogr. przy pracach.
17. ZABURZENIA psychiczne dzieci i młodzieży : wybrane zagadnienia / red. Irena Namysłowska. – Kraków : Komitet Redakcyjno-Wydawniczy Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego, 2000. – 182 s. : il.
Bibliogr. przy rozdz.
18. ZACHOWANIA żywieniowe młodzieży warszawskiej a środowisko społeczne / Marzena Jeżewska-Zychowicz. – Warszawa : Wydawnictwo SGGW, 2005. – 128s. : il.
Bibliogr. s. 122-128.

b. Artykuły

1. ANOREKSJA nastolatek w świetle badań : droga do sukcesu czy akt powolnej autodestrukcji / Hubert Sommer ; Uniwersytet Rzeszowski. W: Lubelski Rocznik Pedagogiczny. – 2016, Vol. 35, nr 1, s. 235-257
2. ANOREKSJA zagrożeniem współczesnej młodzieży : objawy, przebieg oraz propozycje terapeutyczne / Elżbieta Januszewska. W: Cywilizacja. – 2017, Nr 60, s. 41-51
3. KALORYCZNA bomba uderzyła w dzieci, młodzież i dorosłych / Oliver Moody ; tł. Zbigniew Mach. W: Polska. – 2014, nr 44, dod. Magazyn, s. 16-17
4. KULTURA szczupłości / Barbara Józefik; rozm. Bożena Aksamit. W: Wysokie Obcasy. – 2017, nr 34, s. 20-23

5. NIE je? No to macie problem / Katarzyna Skrzydłowska-Kalukin. W: *Wprost*. – 2018, nr 15, s. 44-47
6. PROBLEM życiowej wagi / Agnieszka Sowa. W: *Polityka*. – 2017, nr 19, s. 26-29
7. WSZYSCY są piękni / Magdalena Goetz. W: *Głos Nauczycielski*. – 2015, nr 48, s. 12

C. Zaburzenia nerwicowe:

a. Pozycje zwarte

1. CZARNE fale : jak radzić sobie z depresją : poradnik dla młodzieży / Katarzyna Szaulińska, Daniel Chmielewski. – Warszawa : Fundacja III Kliniki Psychiatrii „Syntonia”, 2015. – 28 s. : il., komiks
2. CZY mam depresję i co mogę na to poradzić? : poradnik dla nastolatków / Shirley Reynolds, Monika Parkinson ; tłum. Grażyna Chamielec. – Poznań : Dom Wydawniczy Rebis, 2018. – 371 s. : il.
3. DEPRESJA nastolatków : jak ją rozpoznać, zrozumieć i pokonać / Konrad Ambroziak, Artur Kołakowski, Klaudia Siwek. – Sopot : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2018. – 277 s. : il., wykresy
Bibliografia, netografia na s. 271-277.
4. DEPRESJA u dzieci i młodzieży : jak odzyskać radość życia? / José Collados Zorraquino ; przekł. Jacek Masłoń. – Wyd. 2. – Kraków : Wydawnictwo eSPe, 2009. – 186 s.
5. DEPRESJA u dzieci i młodzieży : poradnik dla rodziców / Sylwia Walezych. – Warszawa : Wydawnictwo Wiedza i Praktyka, 2017. – 44 s.
Bibliografia na s. 43-44.
Dostępne także jako e-book.
6. DEPRESJA u nastolatka : poradnik dla rodziców / Monika Parkinson, Shirley Reynolds; tłum. Grażyna Chamielec. – Poznań : Dom Wydawniczy Rebis, 2018. – 405 s. : il.
7. DEPRESJA wieku dorastania : zachowania rodziców jako czynnik ochronny lub czynnik ryzyka depresji u dorastających dzieci / Elżbieta Greszta. – Wyd. 1. – Warszawa : Academica Wydawnictwo SWPS, 2006. – 219 s. : il., tab.
8. DEPRESJE u osób młodych : przyczyny, diagnoza, leczenie / pod redakcją Filipa Rybakowskiego. – Warszawa : Medical Education, 2018. – 204 s. : il., wykresy
Bibliografia przy rozdziałach.

9. DZIECI ekranu : jak uzależnienie od ekranu przejmuję kontrolę nad naszymi dziećmi – i jak wyrwać je z transu / Nicholas Kardaras. – Warszawa : CeDeWu, 2018. – 325 s.
Bibliografia, netografia na s. 319-325.
10. DZIECI z zaburzeniami łączonymi : ADHD, trudności w nauce, zespół Aspergera, zespół Touretta, depresja dwubiegunowa i inne zaburzenia / Martin L. Kutscher, Tony Attwood, Robert R. Wolff; tłum. Robert Waliś. – Warszawa : Wydawnictwo K. E. Liber, 2007. – 252 s.
11. DZIECI z zaburzeniami zachowania, emocji i mowy / Zbigniew Tarkowski. – Gdańsk : Harmonia Universalis, 2016. – 343 s. : il.
Bibliografia, netografia na s. 323-332. Indeks.
12. EMOCJE dzieci i młodzieży z trudnościami w rozwoju i zachowaniu / red. nauk. Barbara Winczura. – Wyd. 2. – Kraków : Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2017. – 280 s. : il.
Bibliografia, netografia przy pracach.
13. MELANCHOLIA / Antoni Kępiński. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2001. – 352 s. : il.
14. NASTOLATEK a depresja : praktyczny poradnik dla rodziców i młodzieży / Konrad Ambroziak, Artur Kołakowski, Klaudia Siwek. – Sopot : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2018. – 304 s. : il., wykres
Bibliografia, netografia na s. 299-304.
15. O SILE emocji pozytywnych : zapobieganie depresji dzieci i młodzieży / Wanda Lemańska. – Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, cop. 2005. – 111 s. : rys.
Bibliogr. s. 109-111.
16. TWARZE depresji / Anna Morawska. – Warszawa : Świat Książki Wydawnictwo, 2015. – 446 s.
Wywiady
17. WYPALONE dzieci : o presji osiągnięć i pogoni za sukcesem / Michael Schulte-Markwort; tłum. Małgorzata Guzowska. – Słupsk : Wydawnictwo Dobra Literatura – Grupa Wydawnicza Literatura Inspiruje, cop. 2017. – 318 s.

b. Artykuły

1. CZY smartfony niszczą mózgi nastolatków? / Carlin Flora. W: Świat Nauki. – 2018, nr 4, s. 40-47
Bibliografia na stronie 47.
2. CZY to jest depresja? / Magdalena Goetz. W: Głos Nauczycielski. – 2018, nr 48, s. 16

3. DELIKATNIE i z wycuciem / Magdalena Goetz. W: *Głos Nauczycielski*. – 2018, nr 8, s. 11
4. DEPRESJA a nauka szkolna / Magdalena Goetz. W: *Głos Nauczycielski*. – 2018, nr 51/52, s. 24.
5. DEPRESJA a życie rodzinne / Agnieszka Wielgus. W: *Studia Bobolanum*. – 2017, t. 1, s. 155-175
Bibliografia, netografia na stronach 173-174.
6. DEPRESJA, geny i smartfony / Piotr Kościelniak. W: *Rzeczpospolita*. – 2015, nr 164, s. A14
7. DEPRESJA i co dalej? / Magdalena Goetz. W: *Głos Nauczycielski*. – 2018, nr 50, s. 16
8. DEPRESJA po polsku / Karolina Kowalska. W: *Rzeczpospolita*. – 2014, nr 256, s. A6
9. DEPRESJA ucieczką od nierozwiązanych problemów współczesnych nastolatków / Izabella Januszewska. W: *Cywilizacja*. – 2017, nr 60, s. 57-71
10. DEPRESJA wśród młodzieży licealnej / Mieczysław Dudek. W: *Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych*. – 2014, T. 67, s. 139-151
11. DEPRESJA : ostatnie wielkie tabu XXI wieku / Stanisław Skarżyński. W: *Gaz. Wyborcza*. – 2018, nr 46, s. 14-15
12. DEPRESJA : znaczenie relacji / Magdalena Goetz. W: *Głos Nauczycielski*. – 2019, nr 4, s. 16
Bibliografia na s. 16.
13. DZIECI są (nie)ważne / Agata Jankowska. W: *Wprost*. – 2018, nr 4, s. 39-42
14. DZIECKO z depresją / Magdalena Goetz. W: *Głos Nauczycielski*. – 2019, nr 1/2, s. 24.
Bibliografia na s. 24.
15. KIEDY dziecko nie jest idealne / Artur Kołakowski; rozm. Iwona Zabielska-Stadnik. W: *Newsweek Polska*. – 2018, nr 32, dod. *Newsweek Psychologia*, s. II-VI
16. KLUB Szalonego Rodzica / Ryszard Wolff. W: *Polityka*. – 2017, nr 38, s. 83-85
17. MAMA, tata, depresja / Paulina Socha-Jakubowska. W: *Wprost*. – 2019, nr 5, s. 44-47
18. PORCELANOWE aniołki / Ewelina Lis, Renata Kim. W: *Newsweek Polska*. – 2016, nr 29, s. 44-46
19. PRZEDSTAWIENIA depresji w komiksach młodych autorów z kręgu kultury zachodniej / Anna Steliżuk. W: *Fragile*. – 2018, nr 4, s. 64-71

20. STRATEGIE radzenia sobie ze stresem a występowanie symptomów depresyjnych u młodzieży w wieku 13-16 lat / Renata Sikora, Elżbieta Greszta. W: *Psychologia Rozwojowa*. – 2014, T. 19, nr 4, s. 87-98
21. ŚWINKI z depresją / Renata Kim, Weronika Bruździak-Gębura. W: *Newsweek Polska*. – 2016, nr 37, s. 32-[37]
22. ZAPRZYJAŻNIĆ się z depresją / Agnieszka Andrzejczak. W: *Biblioterapeuta*. – 2015, nr 2, s. 11-21
Fragm. pracy dyplomowej napisanej w Państwowym Pomaturalnym Studium Kształcenia Animatorów Kultury i Bibliotekarzy, Wrocław.
Bibliogr.

D. Zachowania autodestrukcyjne:

a. Pozycje zwarte

1. BEZPIECZEŃSTWO młodzieży szkolnej w aspekcie zachowań suicydalnych : wychowanie, edukacja, profilaktyka / red. nauk. Grzegorz Ostasz, Eugeniusz Moczuk, Józef Jedynak. – Rzeszów : Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej ; Tarnów : Tarnowska Szkoła Wyższa, cop. 2018. – 332 s. : il., wykresy
Bibliogr., netografia, wykaz aktów prawnych przy pracach.
2. CZŁOWIEK w świecie wartości i zagrożeń : wybrane zagadnienia XX i XXI wieku / red. nauk. Karolina Sigda, Renata Matusiak, Konrad Koziół. – Lublin ; Łąpczyca : Wydawnictwo Regis, 2016. – 231 s. : il.
3. DEPRESJA i samobójstwa dzieci i młodzieży : żyć, nie umierać : poradnik dla rodziców i nauczycieli / Joanna Chatizow. – Warszawa : Difin, 2018. – 182 s.
4. JAK, dlaczego, kiedy rozmawiać z młodymi zagrożonymi samobójstwem / Claudine Fox, Keith Hawton; tł. Karolina Bojadziejewa-Wesołowska, Sylwia Kuchta. – Warszawa : Fraszka Edukacyjna, 2009. – 135 s. : il.
Bibliogr. s. 117-133. Indeks.
5. KŁOPOTY z dorosłością / red. nauk. Zbigniew B. Gaś; Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie. – Lublin : Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2015. – 301 s. : il.
Bibliogr., netogr. przy pracach.
6. OPINIE młodzieży o samobójstwie / Hanna Malicka-Gorzelańczyk. – Bydgoszcz : Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego, 2002. – 256 s.
Bibliogr.
7. PATOLOGIE społeczne dzieci, młodzieży i ich rodzin : praca zbiorowa / pod red. Małgorzaty Parcheta ; Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk

- o Społeczeństwie. Katedra Pedagogiki Katolickiej. Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie. – Stalowa Wola : Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Katedra Pedagogiki Katolickiej. Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie w Stalowej Woli, 2015. – 406 s. : il.
Bibliogr., netogr. przy pracach
8. PROBLEMY współczesnego dziecka : wybrane aspekty / red. nauk. Małgorzata Cywińska. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2014. – 406 s. : il.
Bibliogr. przy pracach.
9. PROFILAKTYKA postsuicydalna dla młodzieży i jej rodzin / Adam Czabański. – Poznań : Wydawnictwo Rys, 2009. – 136 s. ; 21 cm.
Bibliogr. s. 127-136.
10. PROFILAKTYKA społeczna : kontekst teoretyczny i dobre praktyki = Social prevention : a theoretical framework and good practices / red. Karolina Kmiecik-Jusięga, Edyta Laurman-Jarząbek. – Kraków : Akademia Ignatianum : Wydawnictwo WAM, 2016. – 258 s. : il.
Bibliogr., netogr. przy pracach. Indeks.
11. RYZYKO samobójstwa u młodzieży : diagnoza, terapia, profilaktyka / Agnieszka Gmitrowicz, Marta Makara-Studzińska, Anita Młodożeniec. – Warszawa : Wydawnictwo Lekarskie PZWL, 2017. – 272 s. : il.
Bibliogr. przy pracach. Indeks.
12. „SAMOBÓJSTWA wśród młodzieży – wołanie o pomoc” : materiały z międzynarodowej konferencji naukowej z 22.01.2010 r. / Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego. Wydział Zamiejscowy w Chełmie. – Chełm : Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego. Wydział Zamiejscowy, 2010. – 104 s. : il.
Materiały konferencyjne
Bibliogr. przy ref.
13. SAMOBÓJSTWA młodzieży : od szantażu do ostateczności / Agnieszka Malczewska-Błaszczyk. – Rzeszów : Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia „Pro Carpathia”, 2016. – 268 s. : il.
Bibliogr. prac A. Malczewskiej-Błaszczyk s. 265-267, bibliogr., netogr., wykaz aktów prawnych s. 239-258.
14. SUKCES edukacyjny, sukces zawodowy, sukces życiowy / red. nauk. Tomasz Łączek. – Warszawa : Difin, 2018. – 302 s. : il., wykresy
Bibliografia, netografia przy pracach.
15. WYBRANE obszary niebezpieczeństw XXI wieku w ujęciu interdyscyplinarnym = Chosen areas of dangers of the 21st century in the interdisciplinary presentation / red. Barbara Małgorzata Kaldon. – Warszawa :

Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2016. – 193 s.

Bibliografia, netografia, wykaz aktów prawnych, orzecznictwo przy pracach.

16. WYBRANE problemy samobójstw młodzieży / Barbara Pilecka. – Lublin : Pracownia Wydawnicza Fundacji „Masz Szansę”, 1995. – 160 s.

Bibliogr. s. 150-158.

17. WYBRANE zagrożenia współczesnej młodzieży / pod red. Konstantinosa Tsirigotisa i Joanny Łuczak. – Piotrków Trybunalski : Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie przy Filii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 2013. – 209 s. : il.

Bibliogr. przy częściach.

18. ZABURZENIA psychiczne dzieci i młodzieży : wybrane zagadnienia / pod red. Ireny Namysłowskiej. – Kraków : Komitet Redakcyjno-Wydawniczy Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego, 2000. – 182 s. : il.

Bibliogr. przy rozdz.

19. ZAPOBIEGANIE samobójstwom / red. Adam Czabański, Krzysztof Rosta. – Poznań : Ars boni et aequi Przedsiębiorstwo Wydawnicze – Michał Rozwadowski, 2016. – 162 s. : wykres

Bibliografia, netografia na s. 145-162.

20. ZAPOBIEGANIE samobójstwom dzieci i młodzieży : poradnik dla pracowników szkół i placówek oświatowych oraz rodziców / Joanna Szymańska. – Wyd. 4. popr. – Warszawa : Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2016. – 36 s.

Bibliografia, netografia na s. 32-35.

b. Artykuły

1. #DOBRZEŻESIEŻABIŁEŚ / Halszka Witkowska; rozm. Mira Suchodolska. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2018, nr 169, s. A24-A25
2. BIEGNAJĄCY za świetlikami : fala samobójstw / Dominika Maciejasz. W: Gaz. Wyborcza. – 2015, nr 265, s. 6-7
3. CHODŹ, pójdziemy się zabić / Izabela Smolińska. W: Wprost. – 2015, nr 13, s. 26-27
4. CO ROKU znika jedna szkoła / Danuta Wieczorkiewicz, Marta Soczewka; rozm. Katarzyna Sankowska-Nazarewicz. W: Duży Format. – 2017, nr 6, s. 16
5. DRAMAT w podstawówce / Joanna Ćwiek. W: Rzeczpospolita. – 2019, nr 110, s. A5
6. DZIECI, które nie chcą żyć / Agata Jankowska. W: Wprost. – 2019, nr 19, s. 36-39

7. DZIECI nie chcą żyć / Wiktor Ferfecki. W: Rzeczpospolita. – 2016, nr 92, s. A3
8. DZIŚ świat jest za trudny dla młodych ludzi / Maciej Pilecki; rozm. Katarzyna Janiszewska. W: Polska. – 2017, nr 17, s. 12
9. GŁĘBIEJ nie ma nic : kryzys wieku młodego / Ryszard Izdebski; rozm. Katarzyna Kubisiowska. W: Tyg. Powszechny. – 2018, nr 17, s. 15-17
10. GROŹNE zjawisko – samobójstwa młodych / Andrzej Januszewski. W: Cywilizacja. – 2017, nr 60, s. 78-92
11. INTERWENCJA kryzysowa wobec młodzieży o skłonnościach samobójczych / Aneta Sylwia Baranowska. W: Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze. – 2015, R. 55, nr 5, s. 24-30
12. KRZYK rozpacz / Łukasz Chrzanowski. W: Wychowawca. – 2014, nr 2, s. 22
13. LEKCEWAŻONE sygnały samobójców / Janina Blikowska, Joanna Ćwiek. W: Rzeczpospolita. – 2017, nr 70, s. A5
14. MŁODZI łatwopalni : kryzys wieku młodego / Przemysław Wilczyński. W: Tyg. Powszechny. – 2018, nr 17, s. 10-15
15. MÓWIĄ: nie chcą żyć / Magdalena Goetz. W: Głos Nauczycielski. – 2014, nr 24 s. 10
16. NAJGORSZA jest bezradność / Barbara Remberk; rozm. Jarosław Karpiński. W: Głos Nauczycielski. – 2019, nr 22, s. 11
Wywiad z konsultantem krajowym ds. psychiatrii dzieci i młodzieży, kierownikiem Kliniki Psychiatrii Dzieci i Młodzieży w Instytucie Psychiatrii i Neurologii w Warszawie
17. NASTOLETNI samobójcy / Janina Blikowska, Joanna Ćwiek. W: Rzeczpospolita. – 2017, nr 259, s. A1, A5
18. NASZE dzieci potrzebują pomocy / Justyna Suhecka. W: Gaz. Wyborcza. – 2018, nr 56, s. 3
19. NIE chcą żyć : czarna statystyka polskiej szkoły / Klara Klinger, Patrycja Otto. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2019, nr 103, s. A6
20. OMOTANI w sieci / Agata Listoś. W: Polityka. – 2017, nr 29, s. 37-39
21. SAMOBÓJSTWO jako następstwo braku zrozumienia / Łukasz Mrózek. W: Wychowawca. – 2016, nr 6, s. 24-27
Bibliogr. s. 27
22. ŚMIERTELNE poczucie winy / Agnieszka Gmitrowicz; rozm. Błażej Torański. W: Do Rzeczy. – 2015, nr 35, s. 40-42
23. TATO, oni mnie tam bili : baletowa szkoła przemocy / Katarzyna Włodkowska. W: Duży Format. – 2018, nr 25, s. 16-18

24. TYLE śmierci jest w tym blogu / Barbara Pietkiewicz. W: *Wysokie Obcasy*. – 2015, nr 25, s. 12-16
25. WIRTUALNY świat : zachęta do autodestrukcji / Andrzej Zwoliński. W: *Cywilizacja*. – 2017, Nr 60, s. 72-77
26. ZACHOWANIA samobójcze wśród dzieci i młodzieży : charakterystyka ryzyka i profilaktyka / Marta Rządowska; Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. W: *Studia Prawnicze*. – 2016, nr 1, s. 161-179
27. ZAMACHU na własne życie próbowała co dziesiąta polska nastolatka / Iwona Kłopotka. W: *Polska*. – 2019, nr 8, s. 11
28. ZNIKAM, mamó : młodzi na krawędzi / Katarzyna Sankowska-Nazarewicz. W: *Duży Format*. – 2017, nr 6, s. 14-16
29. ZOSTAWIENI z problemami / Artur Grabek. W: *Rzeczpospolita*. – 2015, nr 93, s. A3

Netografia

- <https://forumprzeciwdepresji.pl/nastoletnia-depresja>
- <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/1772752,1,co-czwarta-nastolatka-ma-problemy-psychiczne.read>
- <https://www.rp.pl/Zdrowie-/181019908-Coraz-wiecej-nastolatkow-ma-problemy-psychiczne-a-opieki-brak.html>
- <https://www.glospedagogiczny.pl/artukul/wspieranie-uczniow-z-problemami-natury-psychicznej>
- <https://pulsmedycyny.pl/kiedy-choruja-mysli-swiatowy-dzien-zdrowia-psychicznego-886030>
- http://terazniejszosc.dsw.edu.pl/fileadmin/user_upload/wydawnictwo/TCE/2011_53_3.pdf
- <http://www.edziecko.pl/Junior/7,160035,23105569,coraz-wiecej-polskich-dzieci-ma-problemy-psychiczne-pomysl.html>
- http://www.pnmedycznych.pl/wp-content/uploads/2014/08/pnm_2013_004-009.pdf
- <https://www.depresjaza.pl/zdrowie-psychiczne-dzieci-i-mlodziezy-w-polsce>
- <http://zobacznikam.pl/>
- <https://wfmh.global/world-mental-health-day-2019/>
- <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170000882>
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego.- Dz. U. z 2017 r., poz. 882

Andrzej Dudziak
Dział Informacji Bibliograficznej i Regionalnej

G A Z A S P R A W A P O L S K A

Polska przez dziesiątki lat była uzależniona od dostaw gazu ze Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR), a po rozpadzie tego państwa od Rosji. Zmianę dostawcy uniemożliwiał również brak infrastruktury, czyli rurociągów i innych urządzeń do ewentualnego przyjęcia niezbędnej ilości gazu. We wrześniu 1996 roku zawarto wieloletnią umowę między przedsiębiorstwem Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo (PGNiG) a Gazpromem ze strony rosyjskiej. Następną umową gazową, obowiązującą do 2022 roku, została podpisana 29 października 2010 roku na niekorzystnych dla Polski warunkach. Cena gazu była wysoka (znacznie wyższa od cen stosowanych w handlu z Austrią czy Niemcami) i indeksowana na cenie ropy naftowej. Rosja w pełni wykorzystywała wówczas pozycję monopolisty. Dodatkowo polityka Rosji traktująca gaz jako środek nacisku politycznego spowodowała konieczność uniezależnienia od dostaw z tego kierunku. W niektórych latach rosyjski gaz pokrywał polskie potrzeby w 85. procentach. Ostatnio zmniejszono je nawet do 64 procent.

Okolo 2010 roku, wraz z opanowaniem technologii wydobywania gazu łupkowego, nastąpiły zmiany na światowym rynku gazu. Do gry o wielkie kontrakty przystąpiły Stany Zjednoczone Ameryki, które wkrótce objęły pozycję lidera w produkcji gazu ziemnego, stały się jego eksporterem, co spowodowało obniżkę cen na rykach światowych. Gaz skroplony (LNG) zaczął „krążyć” statkami po morzach i oceanach i stał się mocną konkurencją dla gazu ziemnego uzyskiwanego według starych metod.

Aktualna polityka gospodarcza Polski zmierza do dywersyfikacji dostaw tego paliwa, którego zapotrzebowanie ocenia się na 18-20 miliardów m³ w ciągu roku. Planowane jest wykorzystanie źródeł własnych, czyli gazu występującego w województwach podkarpackim, małopolskim, lubuskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim na poziomie 4-6 miliardów m³ (około 1/3 zapotrzebowania rocznego). Podpisano już wieloletnie kontrakty na dostawy gazu LNG drogą morską z USA i Kataru. Planowana jest rozbudowa gazoportu w Świnoujściu (do przepustowości 7,5 miliarda m³ gazu po regazyfikacji) oraz zakup platformy pływającej do obsługi gazu LNG w rejonie Trójmiasta. Trwają również prace zmierzające do uruchomienia dostaw gazu z szelfu norweskiego (ze złóż koncesjonowanych przez PGNiG) poprzez rurociąg Baltic Pipe łączący złoża norweskie z Danią i Polską. Jeżeli wszystkie plany się powiodą Polska może zo-

stać hubem gazowym (miejszem hurtowego obrotu gazem) dla państw Trójmorza. W takich warunkach można rozważyć zakup pewnych ilości gazu w Rosji, ale na zasadach partnerskich.

Prezentowane zestawienie bibliograficzne gromadzi opracowania ogólne o gazie ziemnym i najnowszych technologiach uzyskiwania tego paliwa, prace o gazie sprowadzanym, wydobywanym i wykorzystywanym w Polsce oraz o zmianach na światowym rynku gazu.

Bibliografia zawiera wybór pozycji zwartych (od 1993 roku) i artykułów (od 2003 roku).

I. Opracowania ogólne

a. Pozycje zwarte

1. BEZPIECZEŃSTWO energetyczne : gospodarka, społeczeństwo – wybrane zagadnienia / red. nauk. Marek Ilnicki, Zdzisław Nowakowski. – Warszawa : Towarzystwo Naukowe Powszechne, 2016. – 420 s. : il.
2. BEZPIECZEŃSTWO energetyczne wyzwaniem XXI wieku : [praca zbiorowa] / pod red. Nauk. Zbigniewa Lacha ; [autorzy Paulina Antoń i 16 pozostałych]. – Warszawa : Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, 2014. – 223 s. : il.
Edycja druga. Materiały z konf., 21 maja 2014 r., Warszawa.
3. BEZPIECZEŃSTWO rurociągów ropy i gazu : aspekty formalno-prawne / Helena Marek. – Poznań : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, 2014. – 174 s. : il.
4. EKSPLOACJA i eksploatacja gazu ziemnego ze złóż niekonwencjonalnych : wybrane zagadnienia prawne i ekonomiczne / pod red. nauk. Rajmunda Molskiego. – Szczecin : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2016. – 206 s. – (Rozprawy i Studia / Uniwersytet Szczeciński, t. 945)
5. ENERGETYKA gazowa : I konferencja naukowo techniczna '2000, Szczyrk – Orle Gniazdo 17-20 października 2000 r. T. 2 / [red. zeszytu Andrzej W. Walewski, Jacek Kalina, Waclaw B. Wojnar] ; Politechnika Śląska. Wydział Inżynierii Środowiska i Energetyki. Instytut Techniki Ciepłej. Instytut Maszyn i Urządzeń Energetycznych. – Gliwice : [PŚ. ITC], 2000. – 368 s. s. : il. ; 24 cm. – (Prace Naukowe, Monografie, Konferencje – Politechnika Śląska. Instytut Maszyn i Urządzeń Energetycznych)
6. ENERGETYKA gazowa / [aut. Mariusz Łaciak i in.]. – Wyd. 2. – Kraków ; Tarnobrzeg : Tarbonus, 2011. – 358 s. : il.

7. GAZ ziemny paliwem XXI wieku / Henryk Kaproń, Aleksander Wasilewski. – Lublin : Wydawnictwo Kaprint, 2012. – 257 s. : il.
8. LPG : (materiał dydaktyczny) / Tadeusz Siembab, Marian Supryn. – Wyd. 5. – Sandomierz : Sannort, 2012. – 183 s. : il.
9. NIEKONWENCJONALNE źródła ropy i gazu : doświadczenia amerykańskie / Franciszek Krawiec. – Warszawa : Difin, 2013. – 126 s. : il.
10. WSPÓŁWYTWARZANIE wiedzy o technologii : gaz łupkowy jako wyzwanie dla zbiorowości / Agata Stasik ; Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej. – Toruń : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2019. – 348 s. : mapy, wykresy. – (Monografie Fundacji na rzecz Nauki Polskiej)
11. ŹRÓDŁA energii i ich znaczenie dla bezpieczeństwa energetycznego w XXI wieku / Tomasz Młynarski, Marcin Tarnawski. – Warszawa : Difin, 2016. – 230 s. : il.

b. Artykuły

1. DOKĄD popłynie LNG / Małgorzata Goss. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 179, s. 3
2. FAKTY i mity o gazie łupkowym. W: Puls Biznesu (Wyd. zasadnicze). – 2013, nr 7, s. 13
3. GAZOWA Dolina Krzemowa / Teresa Wójcik. W: Gaz. Polska. – 2010, nr 48, s. 34
Dolina Krzemowa (ang. Silion Valley) w stanie Kalifornia – amerykańskie centrum przemysłu tzw. „nowych technologii” i inne miejsca wydobycia gazu łupkowego w Stanach Zjednoczonych.
4. KILKA uwag o wydobyciu gazu ziemnego na świecie / Henryk Kowgier ; Uniwersytet Szczeciński. W: Firma i Rynek. – 2014, nr 02, s. 81-90
5. NIEWYGODNA prawda o gazie łupkowym / Chris Mooney. W: Świat Nauki. – 2011, nr 12, s. 62-67
Wpływ warstwy łupków na zasoby wody pitnej.
6. WIERCENIA i drżenia / Anna Kuchment. W: Świat Nauki. – 2016, nr 8, s. 39-45, 73
7. WIELKI zakręt / Leszek Szymowski. W: Najwyższy Czas! – 2019, nr 9/10, s. LX-LXI
Geopolityka – historia i współczesność

II. Polska

a. Pozycje zwarte

1. II MAŁOPOLSKA Konferencja Energetyczna Jargaz 2001 „Gaz ziemny – ekologia, ekonomia, nowe technologie”. – [B.m. : b.w.], 2001. – 244 s. : mapy, rys., wykr.
Bibliogr. przy mater.
2. 50 lat poszukiwań ropy naftowej i gazu ziemnego w północno-zachodniej Polsce : tradycja i nowe wyzwania : konferencja naukowo-techniczna, Piła 1-2 VI 2006 / [red. nauk. Aleksander Protas] ; Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo, Poszukiwania Nafty i Gazu „Nafta” w Pile, Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierów i Techników Przemysłu Naftowego i Gazowniczego. Oddział w Pile. – Poznań : Bogucki Wydawnictwo Naukowe, 2006. – 138 s. : il. kolor.
Bibliogr. przy ref.
3. BEZPIECZEŃSTWO energetyczne : implikacje uzależnienia Polski od importu gazu ziemnego : (zarys problemu) / Tomasz Wojciech Kaźmierczak. – Warszawa : Promotor, 2008. – 145 s. : il. – (Magister.pl)
Bibliogr. s. 115-127.
4. BEZPIECZEŃSTWO Europy – bezpieczeństwo Polski. T. 2 / red. nauk. Ewa Maj, Wojciech Sokół, Anna Szwed-Walczak. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2016. – 523 s.
5. BEZPIECZEŃSTWO narodowe i międzynarodowe Rzeczypospolitej Polskiej : wybrane problemy / redakcja naukowa Marek Gąska, Justyna Trubalska ; [Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie. Zakład Bezpieczeństwa Wewnętrznego]. – Lublin : Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2015. – 355 s. – (Monografie Wydziału Administracji Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie)
6. GAZ łupkowy – szanse i wyzwania dla Polski i Unii Europejskiej w świetle doświadczeń amerykańskich i rozwoju międzynarodowego rynku gazu / Ernest Wyciszkievicz (red.), Jarosław Ćwiek-Karpowicz [et al.] ; Polski Instytut Spraw Międzynarodowych. – Warszawa : Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2011. – 36 s.
7. CZYSTA energia, produkty chemiczne i paliwa z węgla : ocena potencjału rozwojowego / pod red. Tadeusza Borowieckiego [i in. ; aut. Jerzy Bednarczyk i in.] ; Instytut Chemicznej Przeróbki Węgla. – Zabrze : Wydawnictwo Instytutu Chemicznej Przeróbki Węgla, 2008. – 372 s. : il.
8. DETERMINANTY kształtowania bezpieczeństwa wewnętrznego / redakcja Edyta Ślachcińska. – Poznań : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, 2017. – 255 s. : il.

9. ENERGIA wielu prędkości : gra o tani gaz dla Polski toczy się na wschodzie / Wojciech Jakóbiak. – Wrocław ; Wojnowice : Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego, 2017. – 28 s. : il.
10. FUNKCJONOWANIE łańcuchów dostaw ropy naftowej i gazu ziemnego do Polski : uwarunkowania infrastrukturalne i geopolityczne / Urszula Motowidlak, Tomasz Motowidlak. – Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2016. – Tytuł z ekranu tytułowego.
11. GAZ dla Polski : zarys historii sektora gazu ziemnego w ostatnich dwóch dekadach w Polsce / Aleksander Zawisza. – Warszawa : Instytut Sobieskiego, 2011. – 150 s. : il. ; Bibliogr. s. 144-148.
12. GAZ łupkowy : przekleństwo czy zbawienie dla Polski? : materiały konferencyjne Wrocławskiego Forum Młodych Naukowców / pod red. Łukasza Szalaty i Jerzego Zwoździaka. – Wrocław : Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, 2012. – 98 s. : il.
13. GAZ łupkowy w Polsce : aspekty prawno-środowiskowe / [red. Marcin Stoczkiewicz ; aut. Beata Brynczak, Maria Magdalena Kenig-Witkowska, Karolina Przygoda, Robert Rybski, Marcin Stoczkiewicz]. Stan prawny na dzień 31 października 2014 r. – Warszawa : Fundacja ClientEarth Poland, 2014. – 98 s. : il.
14. GAZ łupkowy – wyzwanie dla demokracji : raport z monitoringu / [aut. Zbigniew Tynenski, Teresa Adamska, Piotr Dziugan]. – Łódź : Instytut Spraw Obywatelskich, 2013. – 124 s. : il.
15. GAZ ziemny w transporcie miejskim : materiały konferencyjne, 30 października 2001 r. / [pod. red. Stanisława Łętowskiego] ; Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo SA w Warszawie. Oddział Pomorski Zakład Gazowniczy w Gdańsku. – Gdańsk : Wydawnictwo Via Medica, 2001. – 71 s. : il.
16. GAZ ziemny z łupków w Polsce : raport / Lidia Gawlik ; Polski Komitet Światowej Rady Energetycznej. – Warszawa : IGSMiE PAN. Wydawnictwo, 2013. – 168 s. : il. kolor.
17. HISTORYCZNE i współczesne źródła piłskich sukcesów w poszukiwaniach złóż ropy naftowej i gazu ziemnego na Niżu Polskim / [aut. tekstów Wojciech Kicman, Aleksander Protas, Tomasz Rzemyski ; red. A. Protas]. – Piła : Zakład Poszukiwania Nafty i Gazu, 1996. – 143 s. : il., mapy.
18. NA PERYFERIACH bezpieczeństwa energetycznego / Piotr Kwiatkiewicz. – Poznań : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, 2009. – 88 s.
19. NADZÓR i regulacja sektora ropy i gazu / Mikołaj Goss. – Stan prawny na 1 czerwca 2016 r. – Warszawa : Wolters Kluwer, 2016. – 391 s. – (Monografie – Wolters Kluwer Polska)

20. NAFTA i gaz Podkarpacia : zarys historii / [kol. red. Dyźmański Andrzej i in. ; zespół aut. Jan Dudek i in.]. – Kraków : Instytut Nafty i Gazu ; Kijów : „Naukowa Dumka”, 2004. – 570 s. : il., mapy.
21. PAŃSTWOWA służba geologiczna o gazie w łupkach / [red. merytoryczna Elżbieta Sarnecka]. – Warszawa : Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, 2013. – 112 s. : il.
22. POCZĄTKI gazownictwa dystrybucyjnego w Polsce : 80 lat gazociągu centralnego / [redakcja Barbara Dzierżanowska ; opracowanie graficzne Andrzej Tomaszewski]. – Warszawa : Polska Spółka Gazownictwa, 2017. – 203 s. : fot.
23. POSZUKIWANIA i eksploatacja złóż ropy naftowej i gazu ziemnego – nowe technologie, nowe wyzwania / Instytut Nafty i Gazu – Państwowy Instytut Badawczy. – Kraków : Instytut Nafty i Gazu – Państwowy Instytut Badawczy, 2014. – 855 s. : il. – (Prace Naukowe Instytutu Nafty i Gazu – Państwowego Instytutu Badawczego, nr 198)
24. ROLA gazu ziemnego w bilansie paliwowo-energetycznym kraju ze szczególnym uwzględnieniem energetyki, w aspekcie wymogów ochrony środowiska / Adam Szurlej. – Kraków : Wydawnictwo Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN, 2008. – 166 s. : il. – (Studia, Rozprawy, Monografie / Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk – Kraków, 147)
25. ROPA Ropa naftowa, gaz ziemny / autorzy Bartosz Jurga, Hubert Kiersnowski, Magdalena Sidorczuk. – Warszawa : Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, [2018]. – [28] s. : il. – (Państwowa Służba Geologiczna o Surowcach Mineralnych Polski)
26. ROZWÓJ poszukiwań ropy naftowej i gazu ziemnego w Wielkopolsce / Aleksander Protas, Janusz Skoczylas. – Piła ; Poznań : [b.m.], 1993. – 50 s. : il., mapy.
27. RYNEK gazu 2015 : praca zbiorowa / pod red. Henryka Kapronia. – Lublin : Wydawnictwo Kaprint, 2015. – 136 s. : il.
Rynek gazu : konferencja, Nałęczów, 22-24 czerwca 2015.
28. RZECZPOSPOLITA łupkowa : studium wiedzy o gazie z formacji łupkowych / [red. Józef Raczkowski]. – Kraków : Instytut Nafty i Gazu, 2012. – 310 s. : il. kolor.
29. SŁUŻBY w rurach / Witold St. Michałowski. – Warszawa : Wydawnictwo Fundacja Odysseum, 2007. – 131 s.
30. STAWKA większa niż gaz : ukryta wojna o niepodległość Polski / Piotr Maciążek. – Warszawa : Wydawnictwo Arbitror, [2018]. – 214 s. : mapy. – (#Arbitror Fakty)

31. STUDIA nad bezpieczeństwem : między historią a współczesnością / pod red. Nauk. Rafała Kamprowskiego. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, 2016. – 141 s. : il. – (Monografie Studia nad Bezpieczeństwem)
32. TERMINAL LNG w Świnoujściu a bezpieczeństwo energetyczne regionu i Polski / red. nauk. Jarosław J. Piątek, Renata Podgórska. – Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2013. – 254 s. : il.
33. WODA czy gaz? : raport z monitoringu / [aut.: Zbigniew Tynenski, Teresa Adamska, Paulina Lota, Ewa Sufin-Jacquemart, Jarosław Kierznikowicz ; red. i kor. Paulina Lota]. – Łódź : Centrum Zrównoważonego Rozwoju, 2015. – 97 s. : il.
34. WSPÓŁCZESNE problemy bezpieczeństwa energetycznego : sektor gazowy i energetyczny / red. Mirosław Pawełczyk ; autorzy Aleksandra Barwaniec [i 32 pozostałych]. – Warszawa : Wydawnictwo Ius Publicum, 2018. – 555 s. : il. – (Biblioteka Ius Publica Polskiej Fundacji Prawa Konkurencji i Regulacji Sektorowej)
35. „WSPÓŁCZESNE wyzwania i szanse rozwoju polskiego górnictwa, przetwórstwa ropy naftowej i gazownictwa” : IV międzynarodowa konferencja naukowo-techniczna, Bóbrka, 19-21 maja 2005 / Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierów i Techników Przemysłu Naftowego i Gazowniczego. – Kraków : Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierów i Techników Przemysłu Naftowego i Gazowniczego. Zarząd Główny, 2005. – 143 s. : il.

b. Artykuły

1. 20 lat problemów z gazem / opr. Paweł Siergiejczyk. W: *Nasza Polska*. – 2013, nr 16, s. 8
Gazowe kalendarium III RP.
2. ABSOLUTNY priorytet dla Baltic Pipe / Tomasz Stępień ; rozm. Tomasz Józwik. W: *Dziennik Gaz. Prawna*. – 2017, nr 172, s. A12
3. AWANTURA o memorandum / Agnieszka Łakoma. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2013, nr 88, s. A12
Wokół podpisania umowy o budowie gazociągu Jamał 2 przez Polskę
4. BAŁTYCKA ropa kusi / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 273, s. B7
5. BELGIJSKI potentat chce podgryźć PGNiG / Magdalena Graniszewska. W: *Puls Biznesu* (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 226, s. 4 (
6. BEZ węgla ani rusz / Krzysztof Losz. W: *Nasz Dziennik* (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 219, dod. Magazyn nr 107, s. M6-M7

7. BEZPIECZEŃSTWO energetyczne plus / Maciej Pawlak. W: *Gaz. Polska*. – 2017, nr 19, s. 60-61
8. BEZPIECZEŃSTWO energetyczne Polski : gaz ziemny surowcem strategicznym XXI w. / Justyna Zabraniak ; Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni. W: *Studia nad bezpieczeństwem : między historią a współczesnością*. s. 55-67
9. BEZPIECZEŃSTWO energetyczne Polski na przykładzie zaopatrzenia w gaz ziemny, ropę naftową i energię elektryczną / Maciej Golarz ; Uniwersytet Rzeszowski. W: *Bezpieczeństwo : teoria i praktyka*. – 2016, nr 1, s. 161-179
10. BEZPIECZEŃSTWO energetyczne Polski w świetle rezygnacji Niemiec z energetyki jądrowej i rosyjskich planów ekspansji energetycznej w Europie / Jarosław Ćwiek-Karpowicz. W: *Polski Przegląd Dyplomatyczny*. – 2012, nr 4, s. 5-19
11. BĘDZIE nowy gazociąg? / Tomasz Mysłek. W: *Najwyższy Czas!* – 2016, nr 47/48, s. XXXVI-XXXVIII
12. BLIŻEJ energetycznej niepodległości / Maciej Pawlak. W: *Gaz. Polska*. – 2019, nr 20, s. 54-56
13. BLIŻEJ pełnej niezależności gazowej / Maciej Pawlak. W: *Gaz. Polska*. – 2017, nr 48, s. 48
14. BŁĘKITNE paliwo z innych źródeł / Barbara Warpechowska. W: *Puls Biznesu* (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 181, dod. s. IV
15. BŁĘKITNE paliwo z Norwegii nie z Gazpromu / Maciej Pawlak. W: *Gaz. Polska*. – 2018, nr 49, s. 56-57
16. BRYTYJCZYCY wierzą w polski gaz / Magdalena Graniszewska. W: *Puls Biznesu* (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 101, s. 8-9
17. CORAZ bliżej gazowej niezależności / Dariusz Styczek. W: *Gaz. Polska*. – 2018, nr 28, s. 60-61
18. CORAZ więcej dostaw liquefied natural gas do Polski. W: *Tyg. Solidarność*. – 2018, nr 47, s. 30-32
19. CZEKAMY na koncesje / Piotr Woźniak ; rozm. Artur Kowalski. W: *Nasz Dziennik* (Wyd. zasadnicze). – 2019, nr 88 , s. 4.
Wywiad z prezesem Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazownictwa.
20. CZŁOWIEK Moskwy w Warszawie / Marek Pyza, Marcin Wikło. W: *Sieci*. – 2017, nr 45, s. 18-23
21. CZY rząd PiS popiera Nord Stream II? / Andrzej Leszyk. W: *Dziennik Trybuna*. – 2018, nr 209/210, s. 6-7
22. DO TRZECH razy sztuka / Maciej Pawlak. W: *Gaz. Polska*. – 2017, nr 39, s. 68-69
Baltic Pipe.

23. DOBRA umowa czyni przyjaciół / Henryk Mucha ; rozm. Lidia Orzechowska. W: *Do Rzeczy*. – 2017, nr 19, s. 88-89
Dotyczy trójstronnych rozmów poświęconych przedłużeniu tranzytu rosyjskiego gazu przez Ukrainę.
24. DROGA na świat szeroko otwarta / Maciej Pawlak. W: *Gaz. Polska*. – 2017, nr 49, s. 62-63
25. DRUGA umowa na LNG / Krzysztof Losz. W: *Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze)*. – 2017, nr 122, s. 6
26. DRUGI gazoport : polska riposta na Nord Stream / Michał Duszczyk. W: *Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze)*. – 2015, nr 270, s. B1
27. DYWERSYFIKACJA to priorytet / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze)*. – 2014, nr 53, s. B2-B3
28. ELEKTROMOBILNOŚĆ rusza, ale wspomagana gazem / Jakub Pawłowski. W: *Dziennik Gaz. Prawna*. – 2018, nr 188, s. B4
29. ENERGETYCZNA podległość / Krzysztof Losz. W: *Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze)*. – 2014, nr 219, dod. Magazyn nr 107, s. M2
30. FIRMY chcą wydobywać więcej ropy i gazu / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze)*. – 2017, nr 24, s. B5
31. GASNĄ nadzieje na gaz z polskich łupków / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze)*. – 2014, nr 302, s. B1
32. GAZ, ekologiczna alternatywa węgla / Izabela Kacprzak. W: *Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze)*. – 2018, nr 290, s. A24
33. GAZ łupkowy dokona przewrotu na rynku energetycznym / Mariusz-Orion Jędrysek ; rozm. Piotr Czartoryski-Sziler. W: *Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze)*. – 2010, nr 133, s. 19
34. GAZ łupkowy w Polsce : szanse, wyzwania i zagrożenia / Paweł Turowski. W: *Bezpieczeństwo Narodowe*. – 2012, nr 1, s. 123-140
35. GAZ może zakończyć wojnę handlową. W: *Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze)*. – 2018, nr 289, s. A19
36. GAZ nadal będzie drogi / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze)*. – 2018, nr 192, s. A21
37. GAZ płynie do Polski / Artur Kowalski. W: *Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze)*. – 2019, nr 173, s. 4
38. GAZ z Norwegii zamiast gazu z Rosji / Tomaszem Stępien ; rozm. Julita Zylińska. W: *Dziennik Gaz. Prawna*. – 2019, nr 157/158, s. A18-A19
39. GAZ z ósmego poziomu / Piotr Woźniak ; rozm. Krzysztof Losz. W: *Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze)*. – 2018, nr 37, s. 7
Wywiad z prezesem Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazownictwa.

40. GAZ z pokładów węgla ma potencjał / SzSz. W: Sieci. – 2017, nr 49, s. 60-61
41. GAZ z Północy na pewno popłynie do Polski / Piotr Woźniak ; rozm. Justyna Piszczatowska. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2018, nr 171, s. A14
42. GAZ z szelfu / Piotr Falkowski. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 121, s. 15
43. GAZ z USA mamy taniej niż z Rosji / Andrzej Kublik. W: Gaz. Wyborcza (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 243, s. 12
44. GAZ z węgla ulatuje Azotom i Tauronowi / Barbara Oksińska. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 237, s. B1
45. GAZOPORT i Baltic Pipe to nie wszystko / Maciej Pawlak. W: Gaz. Polska. – 2018, nr 7, s. 80-82
46. GAZOWA pętla / Andrzej Krajewski. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2016, nr 111, s. A24-A25
47. GAZOWA polisa / Krzysztof Losz. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 274, s. 1, 6
48. GAZOWA szansa Polski / Zbigniew Zaka. W: Wprost. – 2014, nr 17, s. 60, 62, 64
49. GAZOWE grabie / Andrzej Szczęśniak. W: Myśl Polska. – 2018, nr 33/34, s. 5
50. GAZOWE wrota / Piotr Falkowski. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 240, s. 1, 6
51. GAZPROM na polskim rynku paliw w latach 1989-2014 / Witold Kołbuk, Anna Kołbuk ; Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. W: Roczniki Ekonomii i Zarządzania. – 2014, t. 6, nr 2, s. 131-150
52. GAZPROM się ulotni? / Radosław Omachel. W: Newsweek Polska. – 2019, nr 33, s. 69-71
53. GAZPROM zjednoczył PiS z opozycją / Andrzej Kublik. W: Gaz. Wyborcza (Wyd. zasadnicze). – 2019, nr 158, s. 11
54. GDAŃSKI hub już gotowy / Barbara Warpechowska. W: Puls Biznesu (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 63, s. 14
55. GORĄCZKA pod stopami / Jan Dziadul. W: Polityka. – 2010, nr 28, s. 72-73
Przemysłowe technologie podziemnego zgazowania węgla.
56. GROZI nam kryzys, zwłaszcza zimą / Piotr Woźniak ; rozm. Magdalena Graniszewska. W: Puls Biznesu (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 209, s. 2-3
57. INGA da nam tańszy gaz / TOJ. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2017, nr 226, s. A13

58. KATAR i Polska chcą współpracować / Artur Osiecki. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 105, s. B8
59. KLUCZ do polskiej rewolucji gazowej / Justyna Piszczatowska. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2018, nr 160, s. A15
60. KONIEC dyktatu Gazpromu / Piotrem Naimskim ; rozm. Grzegorz Osiecki i Zbigniew Parafianowicz. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2016, nr 131, s. A24-A25
61. KONIEC gazowej epoki / Wojciech Konończuk. W: Tyg. Powszechny. – 2018, nr 12, s. 43
62. KONIEC snów o łupkowej potędze / Miłosz Węglewski. W: Newsweek Polska. – 2017, nr 51, s. 74-77
63. KONIEC uścisku Gazpromu / Paweł Rożyński. W: Wprost. – 2015, nr 41, s. 34-36
64. KONKURENCJA jest najlepszym nauczycielem / Robert Gadomski ; rozm. Lidia Orzechowska. W: Wprost. – 2017, nr 16, s. 74-75
65. KRAJOBRAZ bez gazu łupkowego / Michał Tokarczyk. W: Gaz. Wyborcza. – 2019, nr 161, s. 6-7
66. KRAJOBRAZ z wiertniami / Piotr Falkowski. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 148, s. 8
67. LEX na wszystko / Adam Grzeszak. W: Polityka. – 2017, nr 32, s. 36-38
68. LNG to szansa dla Polski / Maciej Woźniak ; rozm. Krzysztof Losz. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 189, s. 6-7
69. ŁUPKI, łupki... i po łupkach / Maciej Miłosz. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2015, nr 117, s. A20-A21
70. ŁUPKOWA kłęska / Krzysztof Losz. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 20, 1, 6
71. ŁUPNĘŁO w szyby / Adam Grzeszak. W: Polityka. – 2014, nr 42, s. 38-40
Gaz ziemny z USA.
72. MAMY dużo gazu do wydobycia / Tomasz Furman. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 64, s. B2-B3
Dot. złóż gazu konwencjonalnego i gazu zamkniętego w piaskowcach w Polsce.
73. METAN z Gilowic napawa optymizmem / Magdalena Graniszewska. W: Puls Biznesu (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 99, s. 4
74. MINY pod LNG / Małgorzata Goss. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 252, s. 6

75. MNIEJSZY apetyt na gaz z Rosji / Piotr Naimski ; rozm. Mariusz Naimski. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2019, nr 193, s. A1, A26
76. MOCNO uzależnieni od gazu i ropy z Rosji / Andrzej Kublik. W: Gaz. Wyborcza (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 69, s. 20-21
77. MOŻNA zatrzymać rosyjski gaz w drodze do Niemiec / Michał Potocki, Monika Borkowska. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2018, nr 17, s. A2-A3
78. NA NOWO układamy gazowy pasjans / ADS. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2017, nr 232, dod. Polska Chemia, s. E4
79. NAD Wisłą może powstać centrum handlu gazem / Aneta Wieczerek-Krusińska. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 119, s. A26-A27
80. NIE drażnić Gazpromu / Andrzej Godlewski. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2017, nr 179, s. A14-A16
81. NIEZALEŻNOŚĆ daje bezpieczeństwo / Karolina Baca-Pogorzelska, Justyna Piszczatowska. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2018, nr 193, s. A11
82. NIKT nie liczy na odkrycie dużych złóż ropy i gazu / Tomasz Furman. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 72, s. B7
83. O POŻYTKACH z eksperymentów myślowych / Marcin Kaczmarski ; Instytut Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia w Warszawie. W: Nowa Europa Wschodnia. – 2017, nr 3/4, s. 69-74
84. OSTATNI globalny gracz wycofuje się z łupków / Tomasz Furman. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 131, s. B2
85. OŚĆ w rosyjskim gardle / Maciej Pawlak. W: Gaz. Polska. – 2015, nr 27, s. 32-33
86. PALIWO dla Polski będzie tańsze / Tomasz Furman. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 57, s. B2-B3
87. PALIWO polityczne : raport energetyczny / Adam Grzeszak. W: Polityka. – 2014, nr 22, s. 40-41
88. PALIWO z morza / Radosław Kieryłowicz. W: Nasza Polska. – 2014, nr 45, s. 13
Dot. perspektyw wydobycia hydratów (klatratów) metanu jako potencjalnego alternatywnego źródła energii.
89. PEŁNA koncentracja na dywersyfikacji / Piotr Woźniak ; rozm. Jacek Karnowski i Maciej Wośko. W: Sieci. – 2018, nr 48, s. 100-101
90. PGNiG – polska suwerenność energetyczna / Teresa Wójcik. W: Tyg. Solidarność. – 2019, nr 32, s. 24-26

91. PGNiG dogadało się z Katarom / Magdalena Graniszewska. W: *Puls Biznesu* (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 236, s. 4
92. PGNiG dostarczy więcej gazu / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 229, s. B4
93. PGNiG gwarantuje Polsce niezawodne dostawy gazu / Piotr Grzegorz Woźniak ; rozm. Teresa Wójcik i Michał Ossowski. W: *Tyg. Solidarność*. – 2019, nr 20, s. 10-13
94. PGNiG odebrało pierwszy ładunek gazu od Cheniere Energy. W: *Puls Biznesu* (Wyd. zasadnicze). – 2019, nr 143, s. 9
95. PGNiG pracuje nad własnymi technikami produkcji gazu / Michał Duszczak. W: *Dziennik Gaz. Prawna*. – 2013, nr 7, dod. *Biznes i Energia*, s. D2
96. PGNiG stawia na gaz w Norwegii / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 26, s. B5
97. PGNiG stawia na import z USA / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 148, s. A22
98. PGNiG wydobędzie więcej / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 37, s. A24
99. PGNiG zwiększa wydobycie w Pakistanie / TRF. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 225, s. A20
100. PGNiG: wschodni kierunek eksportu zastąpimy północnym / GRK. W: *Dziennik Gaz. Prawna*. – 2018, nr 175, s. A11
101. POLITYKA rządu Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie dywersyfikacji kierunków dostaw gazu ziemnego do Polski po 1989 roku / Małgorzata Kamola-Cieślak ; Uniwersytet Szczeciński. Wydział Humanistyczny. Instytut Politologii i Europeistyki. W: *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego*. – 2015, vol. 9, nr 2, s. 42-56
102. POLSKA nie składa broni / Maciej Pawlak. W: *Gaz. Polska*. – 2017, nr 19, s. 62-63
103. POLSKA osiągnie „stan normalności” : uwolnimy się od dominującej pozycji jednego dostawcy gazu / Piotrem Naimski ; rozmawia Agnieszka Łakoma. W: *Do Rzeczy*. – 2017, nr 42, s. 100-101
Wywiad z pełnomocnikiem rządu ds. Strategicznej Infrastruktury Energetycznej.
104. POLSKA otwarta na dostawy ze świata / Paweł Krzywina. W: *Gaz. Polska*. – 2016, nr 22, s. 26
105. POLSKA żegna Gazprom / Iwona Trusewicz, Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 126, s. A1, B5
106. POLSKO-rosyjska współpraca w sektorze energetycznym : stan obecny, perspektywy / Robert Kłaczyński ; Instytut Politologii. Uniwersytet peda-

- gogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. W: Nowa Polityka Wschodnia. – 2017, nr 2, s. 43-59
107. POLSKO-ukraińskie starcie o hub gazowy / Monika Borkowska. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2017, nr 245, s. A10
108. POLSKIE (g)łupki, czyli jak nie zostaliśmy drugim Katarzem / Karolina Baca-Pogorzelska. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2016, nr 180, s. A10-A11
109. PROTOKOŁY zdrady : kulisy polsko-rosyjskiej umowy na dostawy gazu. Cz. 1 / Leszek Szymowski. W: Najwyższy Czas! – 2011, nr 23, s. X-XI
110. PRZECIĄGANIE rury / Ryszarda Socha. W: Polityka. – 2015, nr 22, s. 38-39
Gaz w Polsce.
111. PRZEGLĄD historyczny odkryć złóż ropy naftowej i gazu ziemnego w Polsce / Piotr Karnkowski. W: Przegląd Geologiczny. – 2004, nr 2, s. 120-128
112. PRZEŚLEMY gaz z Norwegii do Polski / Marcin Jastrzębski ; rozm. Tomasz Furman. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 36, s. B12
Rozmowa z prezesem Grupy Lotos.
113. PRZYPLŹNIE gaz z Kataru / Tomasz Furman. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 288, s. B9
114. REALIZUJEMY naszą, polską strategię / Piotr Naimski ; rozm. Marcin Fijołek. W: w Sieci. – 2017, nr 27, s. 82-84
115. REGULY zostały złamane / Piotr Woźniak ; rozm. Krzysztof Losz. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 32, s. 5
116. RODZI się nowy rynek gazu / Tomasz Furman. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 145, s. B2-B3
117. ROSJA wyciąga rękę z gazem / Iwona Trusewicz. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 166, s. A24
118. ROSJI podziękujemy! / Teresa Wójcik. W: Tyg. Solidarność. – 2018, nr 44, s. 22-25
119. ROZWÓJ energetyki? : nie mamy na to energii / Adam Sofuß. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2016, nr 155, s. A8
120. RURA, która dzieli / Michał Niewiadomski. W: Uważam Rze. – 2016, nr 9, s. 14-15
121. SAMI swoi na gazie : czyli jak Pawlak z Tuskiem układali się z Gazpromem / Tadeusz Świąchowicz. W: Gaz. Polska. – 2014, nr 12, s. 4-5
Wyniki kontroli NIK.

122. SPÓR o liberalizację rynku gazu / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 243, s. B2-B3
Rynek gazu w Polsce.
123. SPÓŹNIONA niepodległość : kręte drogi do niezależności energetycznej / Roman Ciepłiński. W: *Do Rzeczy*. – 2016, nr 26, s. 82-84
124. STANOWISKO Prezydium Polskiej Akademii Nauk dotyczące gazu ziemnego znajdującego się w warstwach łupkowych (tzw. gazu łupkowego). W: *Nauka*. – 2014, nr 3, s. 171-180
125. STAWKA większa niż... : ...czyli O Wolność waszą i naszą / Krzysztof Lubczyński. W: *Dziennik Trybuna*. – 2019, nr 44/45, s. 13
126. STRATEGICZNA decyzja prezydenta / Maciej Pawlak. W: *Gaz. Polska*. – 2019, nr 15, s. 52-53
127. STRATEGICZNY Baltic Pipe / Maciej Pawlak. W: *Gaz. Polska*. – 2017, nr 25, s. 70-71
128. STRZYŻENIE Polaków / Tomasz Kwaśnicki. Geopolityczny dar losu / Andrzej Talaga. W: *Do Rzeczy*. – 2017, nr 31, s. 54-57
129. SUROWCOWE zagrożenia i atuty Polski / JUP. W: *Dziennik Gaz. Prawna*. – 2018, nr 227, s. A9
130. SUROWCOWY potencjał Podkarpacia / Teresa Wójcik. W: *Tyg. Solidarność*. – 2018, nr 42, s. 18-19
131. SZEF PGNiG gotów gasić światło w łupkach / Magdalena Graniszewska. W: *Puls Biznesu* (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 88, s. 4-5
132. SZKODY po Platformie / Krzysztof Losz. W: *Nasz Dziennik* (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 18, s. 1, 8
133. ŚRODOWISKOWE wyzwania dla Polski : gaz łupkowy a ochrona środowiska naturalnego / Bogusław Sonik. W: *Aura*. – 2013, nr 1, s. 22-23
134. TAKA, panie, kombinacja, czyli transakcja wiązana / Stanisław Michalikiewicz. W: *Najwyższy Czas!* – 2018, nr 23/24, s. XVI-XVIII
135. TANIEC z gazurką / Adam Grzeszak. W: *Polityka*. – 2018, nr 40, s. 39-41
136. TANIEGO LNG będzie coraz więcej / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 271, s. B2-B3
137. TEN gazoport martwi Putina / Wespazjan Wielohorski. W: *Gaz. Polska*. – 2014, nr 24, s. 30-31
138. TERMINAL LNG : strategiczny element bezpieczeństwa energetycznego / Ewelina Kochanek ; Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego. W: *Kwartalnik Bellona*. – 2017, nr 3, s. 37-48
139. TERMINAL LNG będzie większy / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 92, s. B2-B3

140. TERMINAL LNG: gazowa ofensywa Polski. W: Puls Biznesu (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 245, s. 12-13
141. TO MY jesteśmy twórcami Nord Stream II / Marian Kolasa. W: Myśl Polska. – 2017, nr 31/32, s. 12
142. TO PEWNE: norweski gaz popłynie do Polski / Teresa Wójcik. W: Tyg. Solidarność. – 2018, nr 50, s. 16-18
143. TRZY groźne rafy dla łupków / Magdalena Graniszewska. W: Puls Biznesu (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 80, s. 6-7
144. UDANY test z metanem / Łukasz Kroplewski ; rozm. Artur Kowalski. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 256, s. 6
Wywiad z wiceprezesem zarządu ds. Rozwoju w Polskim Górnictwie Naftowym i Gazownictwie
145. W STRONĘ unii energetycznej / Barbara Oksińska. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 211, s. B10
146. W SUROWCOWYM klinclu / Miłosz Węglewski. W: Newsweek Polska. – 2018, nr 34, s. 58-61
147. WĘGIEL ma wciąż przyszłość / Mariusz Kądziołka. W: Sieci. – 2017, nr 49, s. 70-71
148. WIEŚ w Polsce, łupki w ziemi / Tomasz Mologa. W: Krytyka Polityczna. – 2014, [nr] 37/38, s. 326-333
149. WIĘCEJ gazu z Ameryki / Tomasz Furman, Mariusz Janik. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2019, nr 138, s. A4
150. WIĘCEJ inwestycji w magazyny gazu / Tomasz Furman. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 255, s. B5
151. WKRÓTCE przyplynie gaz z USA / Tomasz Furman. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 99, s. B2-B3
152. WŁASNA energia elektryczna i gaz z Norwegii / Piotr Naimski ; rozm. Wiesława Lewandowska. W: Niedziela (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 7, s. 36-37
153. WŁOSKA śluza gazoportu / Cezary Pytlos. W: Wprost. – 2015, nr 15, s. 60-62
Budowa gazoportu w Świnoujściu.
154. WOJNA o terminal / Karol Jedliński. W: Puls Biznesu (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 41, s. 4
155. WSPÓŁPRACA gazowa Federacji Rosyjskiej z Rzeczypospolitą Polską / Dominik Brodacki ; Instytut Europeistyki na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. W: Polityka i Społeczeństwo. – 2017, [t.] 15, nr 2, s. 50-64

156. WYDOBYCIE gazu ziemnego i ropy naftowej w okolicach Grodziska Wielkopolskiego / Norbert Gamrot. W: Kronika Wielkop. . – 2003, nr 1, s. 155-157
157. WYDOBYCIE ropy naftowej i gazu ziemnego w rejonie Opalenicy / Józef Zajdel. W: Kronika Wielkop. . – 2008, nr 3, s. 173-177
158. WYŚCIG z czasem / Tomasz Mysłek. W: Najwyższy Czas! – 2018, nr 7/8, s. XXXII-XXXIV
159. Z ŁUPKÓW może nam popłynąć nie tylko gaz, ale i ropa / Bartłomiej Mayer. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2014, nr 113, s. A11
160. ZA GAZ trzeba będzie słono płacić / Tomasz Furman. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 275, s. A18
161. ZIELONE światło dla polskich firm na poszukiwawcze sojusze / Michał Duszczyk. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2013, nr 165, s. A8
162. ZIMA bez gazu? / Piotr Grabowski. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 219, dod. Magazyn nr 107, s. M4
163. ZŁUDNE bezpieczeństwo dostaw / Andrzej Janiszowski, Aleksander Gabryś. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 50, s. B12
164. ZMARNOWANA szansa : Amerykanie rezygnują z poszukiwania gazu łupkowego / Maciej Walaszczyk. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 26, s. 4
165. ZNIKAJĄCE łupki i straszny atom / Adam Grzeszak. – (Raport energetyczny). W: Polityka. – 2013, nr 23, s. 46-47
166. ZRYWAMY energetyczne kajdany / Maria Szurowska. W: w Sieci. – 2015, nr 49, s. 98-99

III. Świat

a. Pozycje zwarte

1. 4 wymiary gazu na tle nowej polityki energetycznej UE / Cezary Tomasz Szyjko. – Warszawa : Wydawnictwo MM, 2012. – 230 s. : il.
2. BEZPIECZEŃSTWO energetyczne na międzynarodowym rynku gazu ziemnego / Honorata Nyga-Łukaszewska. – Warszawa : Oficyna Wydawnicza SGH. Szkoła Główna Handlowa, 2019. – 148 s. : il.
3. BEZPIECZEŃSTWO energetyczne wyzwaniem współczesnego świata : problemy i dylematy / pod redakcją naukową Zbigniewa Lacha ; [autorzy: Martyna Danielewicz, Łukasz Gałczyński, Szymon Jembrzycki, Andrzej Jurkun, Jarosław Kardaś, Vanessa Kmieciak, Gabriela Kordalewska, Paweł Kupisz, Rafał Mienturka, Jakub Szafrąński, Sławomir Wierzbicki, Joanna Zych ; recenzenci: Julian Skrzyp, Jarosław Gryz]. – Warszawa : Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, 2015. – 153 s. : il.

4. EUROPA i Unia Europejska w czasach kryzysu : wybrane aspekty / pod redakcją naukową Andrzeja Stelmacha, Mirosława Skarżyńskiego. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2017. – 260 s. : il.
5. EUROPEJSKA unia energetyczna : wybrane zagadnienia / redakcja naukowa Grażyna Wojtkowska-Łodej. – Warszawa : Oficyna Wydawnicza SGH – Szkoła Główna Handlowa, 2016. – 192 s. : il.
6. FRAKERSI : niezwykła historia amerykańskich poszukiwaczy ropy i gazu w łupkach / Gregory Zuckerman. – Warszawa : Kurhaus Publishing Kurhaus Media, 2014. – 332 s. – (Seria Energia)
7. GAZ ziemny w Unii Europejskiej : stan obecny – zasoby, wydobycie, zużycie, import, eksport, analiza zapotrzebowania w perspektywie do 2030 r., kierunki i możliwości dostaw gazu w perspektywie do 2030 r. / Katarzyna Steczko, Andrzej Froński ; Instytut Nafty i Gazu. – Kraków : Instytut Nafty i Gazu, 2010. – 113 s. : il. .
8. GAZPROM : rosyjska broń / Walerij Paniuszkin, Michaił Zygar ; współpr. Irina Riezniak ; Karolina Romanowska. – Warszawa : Wydawnictwo W.A.B., 2008. – 324 s. : il. – (Terra Incognita)
9. GEOPOLITYKA współczesnego bezpieczeństwa energetycznego : wybrane aspekty / redakcja naukowa Marek Ilnicki, Łukasz Nowakowski, Igor Protasowicki. – Warszawa ; [Rzeszów : POLmix, Tomasz Połec], 2017. – 218 s. : il., mapy
10. MIĘDZY ewolucją a rewolucją : w poszukiwaniu strategii energetycznej. T. 1, Polityka, gospodarka, technika, transport / redakcja naukowa Julian Maj, Piotr Kwiatkiewicz, Radosław Szczerbowski i inni ; Wojskowa Akademia Techniczna. – Poznań : Wydawnictwo Fundacja na rzecz Czystej Energii, 2015. – 786 s. : il.
11. MIĘDZY potrzebą a uzależnieniem : rosyjski gaz w bilansie energetycznym rozszerzonej UE / [oprac. Grzegorz Gromadzki]. – Warszawa : Fundacja im. Stefana Batorego, 2002. – 10 s. – (O Przyszłości Europy. Raporty, 8)
12. MIĘDZYNARODOWE studia polityczne i kulturowe wobec wyzwań współczesności / pod redakcją Tomasza Domańskiego. – Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2016. – 470 s. : il.
13. NORD Stream na liberalizującym się rynku gazu UE / Agata Łoskot-Strachota, Łukasz Antas ; [tł. Ilona Duchnowicz] ; Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia. – Nord Stream on the liberalising EU gas market. – Warszawa : Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, 2010. – 55 s. : il. – (Punkt Widzenia – Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia)

14. POLITYKA energetyczna Rosji wobec Europy Środkowo-Wschodniej w polskiej publicystyce lat 2006-2013 : monografia / Piotr Ciach. – Wrocław : Exante Wydawnictwo Naukowe, 2017. – 100 s. : wykres
15. POLSKA, Ukraina, Białoruś wobec problemu dostaw i tranzytu rosyjskiego gazu / Łukasz Wojcieszak. – Wyd. 2. – Bielsko-Biała : Wyższa Szkoła Administracji, 2013. – 484 s. : il.
16. POŁUDNIOWY korytarz gazowy : azersko-turecki projekt w rozgrywce Rosji i UE / Aleksandra Jarosiewicz. – Warszawa : Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, 2015. – 330, 35 s. : il. – (Punkt Widzenia – Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia ; nr 53)
17. PÓŁNOC w międzynarodowej przestrzeni politycznej i gospodarczej / redakcja Magdalena Tomala, Michał Łuszczuk. – Kielce : Uniwersytet Jana Kochanowskiego, 2015. – 278 s. : il.
18. PROCESY integracyjne i dezintegracyjne na obszarze poradzieckim : próba bilansu / pod red. Tomasza Ambroziaka, Arkadiusza Czwołka, Szymona Gajewskiego, Magdaleny Nowak-Paralusz. – Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2015. – 574 s. : il. – (Biblioteka Wschodu – Wydawnictwo Adam Marszałek)
19. PROCESY restrukturyzacji wobec współczesnych przemian gospodarczych / opracowanie i redakcja naukowa: Andrzej Jaki, Małgorzata Kowalik ; Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie. Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw, Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. – Kraków : Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego, 2016. – 266 s. : il.
20. PRZECIĄGANIE liny : Rosja wobec zmian na europejskim rynku gazu / Szymon Kardaś. – Warszawa : Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, 2014. – 53 s., 53 s. : il.
21. PRZEŁAMUJĄC bariery : transformacja środkowoeuropejskich rynków gazu / Tomasz Dąborowski. – Warszawa : Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, 2014. – 57, 56 s. : il.
22. ROPA naftowa i gaz ziemny obszaru postradzieckiego : rola i znaczenie surowców energetycznych w polityce Kremla / Robert Klaczyński. – Kraków : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2010. – 172 s. – (Prace Monograficzne – Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; nr 574)
23. SKROPLONY gaz ziemny a inne źródła importu gazu do Unii Europejskiej / Andrzej Paweł Sikora. – Kraków : Wydawnictwa AGH, 2013. – 159 s. : il.

24. STAN konkurencji na rynku energii elektrycznej i rynku gazu : raporty porównawcze Komisji Europejskiej. – Warszawa : Urząd Regulacji Energetyki, 2006. – 370 s. : il.
25. SZPIEDZY, których przyniosło ocieplenie : historia gazociągu na dnie Bałtyku i tego, jak Władimir Putin i grupa byłych agentów KGB oraz Stasi skorumpowali i zaszantażowali polityków wysokiego szczebla, w tym premierów Szwecji, Finlandii, Niemiec i Danii / Jens Høvsgaard ; przełożył Franciszek Jaszuński ; redakcja Maria Myszkowska-Matusiak. – Poznań : Zysk i S-ka Wydawnictwo, 2018. – 309 s.
26. ŚRODKOWOEUROPEJSKI rynek paliwowy / Instytut III Rzeczypospolitej. Ośrodek Studiów i Analiz Gospodarczych. – Gdańsk ; Warszawa : Fundacja Instytut III Rzeczypospolitej, 2002. – 104 s. : mapy, rys., wykr.
27. TERMINALE LNG w polityce energetycznej państw nadbałtyckich Unii Europejskiej / Mirosław Skarżyński. – Poznań ; [Chomęcice] : Fundacja na Rzecz Czystej Energii, 2018. – 199 s. : il. – (Seria Pracowni Polityki Energetycznej i Bezpieczeństwa Instytutu Politologii UZ)
28. UNIA Europejska – Chiny : dziś i w przyszłości / pod red. nauk. Józefa M. Fiszera. – Warszawa : Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, 2014. – 416 s. : il. – (Seria Unia Europejska we Współczesnym Świecie, nr 2)
29. UNIA Europejska wobec Azji Centralnej : uwarunkowania regionalne i międzynarodowe / redakcja naukowa Radosław Fiedler, Tadeusz Walas. – Poznań : Fundacja na rzecz Czystej Energii, 2016. – 362 s. : il.
30. UNIA Europejska wobec wyzwań przyszłości : aspekty społeczne, gospodarcze i środowiskowe / redakcja naukowa Ewa Małuszyńska, Grzegorz Mazur, Piotr Idczak ; Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu. – Poznań : Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, 2015. – 304 s. : il.

b. Artykuły

1. AFRODYTA i Lewiatan / Marek Jan Chodakiewicz. W: N a j w y ż s z y C z a s ! – 2015, nr 35/36, s. XLIV-XLV
Gaz ziemny a polityka
2. AMERYKA dodaje gazu : LNG z USA podbija Europę : Stany Zjednoczone są już w czołówce światowych eksporterów skroplonego gazu : Ameryka coraz mocniej uderza w rosyjską dominację na europejskim rynku surowców : ile może na tym zyskać Polska? / Jacek Przybylski. W: D o R z e c z y . – 2019, nr 6, s. 76-77
3. AMERYKA stawia na dostawy LNG do Azji / Monika Borkowska. W: D z i e n n i k G a z . P r a w n a . – 2018, nr 21, s. A12-A13

4. AMERYKAŃSKA gra energetyczna o Europę. [Cz.] 2 / Andrzej Szczeniak. W: *Myśl Polska*. – 2017, nr 31/32, s. 4-5
5. AMERYKAŃSKA gra energetyczna o Europę. [Cz.] 3 / Andrzej Szczeniak. W: *Myśl Polska*. – 2017, nr 33/34, s. 4-5
6. AMERYKAŃSKI sen: pokonać Rosję ropą / Jakub Kapiszewski, Bartłomiej Niedziński. W: *Dziennik Gaz. Prawna*. – 2014, nr 112, s. A10
7. AMERYKAŃSKIE łupki mają uderzyć w Rosję / Magdalena Graniszewska, Jacek Kowalczyk. W: *Puls Biznesu* (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 60, s. 8-9
8. ASYMETRYCZNY atak Putina na demokrację / tł. i oprac. Antoni Rybczyński. W: *Niezależna Gaz. Polska Nowe Państwo*. – 2018, [nr] 2, s. 90-93
9. AZJA Centralna – pole energetycznej rywalizacji Rosji i Chin w dobie malejącej roli Zachodu / Ewelina Kochanek ; Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego. W: *Kwartalnik Bellona*. – 2017, nr 4, s. 11-33
10. BEZ wspólnych zakupów gazu / Anna Słojewska. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 47, s. B5
Polityka energetyczna UE.
11. BEZKARNY rosyjski monopolista : jak Komisja Europejska udaje, że ukarze Gazprom / Agnieszka Łakoma. W: *Do Rzeczy*. – 2017, nr 22, s. 102-104
12. BEZPIECZEŃSTWO dostaw gazu dla Grupy Wyszehradzkiej i pozostałych państw Unii Europejskiej / Paweł Turowski. W: *Bezpieczeństwo Narodowe*. – 2014, nr 2, s. 111-131
13. BEZPIECZEŃSTWO energetyczne Unii Europejskiej w sektorze gazu ziemnego / Ewelina Paszkiewicz ; Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie. W: *Przegląd Geopolityczny*. – 2018, t. 23, s. 123-143
14. BLISKI Wschód na zbiorniku z gazem : prognoza pogody / Dawid Warszawski. W: *Gaz. Wyborcza* (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 57, s. 16
15. BŁĘKITNE paliwo przyszłości / Barbara Warpechowska. W: *Puls Biznesu* (Wyd. zasadnicze). – 2019, nr 48, s. 18-19
Dotyczy opóźnień w realizacji Nord Stream 2.
16. BRAZYLIA otwiera drzwi dla zagranicznych inwestorów / Iwona Trusewicz. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 235, s. B11
17. BRUKSELA jak Gazprom / Krzysztof Losz. W: *Nasz Dziennik* (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 106, s.1, 9

18. CIEŃ wielkiej rury / AL. W: Dziennik Trybuna. – 2018, nr 93, s. 10
19. CIOS W Nord Stream 2 / Anna Słojewska. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 233, s. A1, B4
20. CORAZ więcej Gazpromu w Unii / Iwona Trusewicz. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 33, s. A23
21. CZERWONE światło dla Nord Stream 2 / Karolina Baca-Pogorzelska, Magdalena Cedro. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2018, nr 58, s. A3
22. CZERWONE światło dla rosyjskiego gazociągu? / Maciej Pawlak. W: Gaz. Polska. – 2016, nr 45, s. 20
23. CZY amerykański gaz uratuje Europę? / Kazimierz Dadak. W: Gaz. Polska. – 2014, nr 33, s. 37
Europejska dywersyfikacja dostaw gazu.
24. CZY Dania zatrzyma Nord Stream 2? / Iwona Trusewicz. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 148, s. A20-21
25. CZY grozi nam wojna w Zatoce Perskiej? W: Najwyższy Czas! – 2017, nr 34/35, s. XXVIII-XXIX
26. CZY Niemcy zdradziły Polskę? / Mariusz Sioch. W: Dziennik Trybuna. – 2016, nr 73/74, s. 3
27. CZY Trump potępi Nord Stream 2? / Andrzej Kublik. W: Gaz. Wyborcza (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 153, s. 8
28. EKSPANSJA Gazpromu na niemiecki rynek energetyczny w okresie rządów Angeli Merkel 2005-2015 / Maciej Paszyn ; Katedra Badań Niemcoznawczych. Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych. Uniwersytet Łódzki. W: Przegląd Zachodni. – 2015, nr 4, s. 151-173
29. EKSPLODUJE wojna gazowa / Małgorzata Goss. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 189, s. 6
30. EUROPA będzie nadal zależać od gazu z Rosji / Danuta Walewska. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 129, s. B6
31. EUROPA potrzebuje amerykańskiego gazu / Jerzy Buzek ; rozm. Anna Słojewska. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 154, s. A9
32. EUROPA potrzebuje gazu ze wszystkich kierunków / Piotr Kasprzak ; rozm. Karolina Baca-Pogorzelska. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2018, nr 122, s. A14
33. EUROPA w pułapce rosyjskich gazociągów / Teresa Wójcik. W: Tyg. Solidarność. – 2019, nr 20, s. 14-17

34. EUROPEJSKIE zmagania o gaz z łupków : czy mamy szansę na łupkową rewolucję? / Bogusław Sonik. W: *Bezpieczeństwo Narodowe*. – 2014, nr 4, s. 139-152
35. EUROPIE potrzeba solidarności gazowej. W: *Dziennik Gaz. Prawna*. – 2017, nr 92, s. A14
36. GAZ bojowy / Adam Grzeszak. W: *Polityka*. – 2014, nr 14, s. 42-44
37. GAZ kupię, gaz sprzedam / Barbara Warpechowska. W: *Puls Biznesu* (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 119, s. 22
38. GAZ może być droższy / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 217, s. A1, B5
39. GAZ w Izraelu : utrudnienie czy zwiększenie szansy na pokój na Bliskim Wschodzie / Tadeusz Dmochowski, Jamil Absi. W: *Cywilizacja i Polityka*. – 2014, nr 12, s. 159-165
40. GAZOCIĄG jamalski pod nadzorem / Grażyna Zawadka. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2019, nr 166, s. A5
41. GAZOCIĄG niezgody / Piotr Jendroszczyk. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 114, s. A1, A10
42. GAZOPORT już się opłaca / Jarosław Niewierowicz ; rozm. Piotr Falkowski. W: *Nasz Dziennik* (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 7, s. 9
43. GAZOWA ofensywa na szczycie klimatycznym COP24 / Piotr Falkowski. W: *Nasz Dziennik* (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 291[290], s. 7
44. GAZOWA próba sił / Leszek Buller. W: *Uważam Rze*. – 2013, nr 11, s. 46-48
Gaz w UE.
45. GAZOWA wolność Litwy / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 251, s. A1
46. GAZOWE szachy Europy / Radosław Omachel. W: *Newsweek Polska*. – 2014, nr 12, s. 70-73
47. GAZOWY bat na Putina / Jędrzej Bielecki. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze) 2014, nr 186, s. A1
48. GAZOWY efekt motyla / Łukasz Wójcik. W: *Polityka*. – 2013, nr 34, s. 42-44
Bezpieczeństwo energetyczne USA.
49. GAZOWY gambit Putina / Agata Łoskot-Strachota. W: *Tyg. Powszechny*. – 2014, nr 50, s. 42-44
Po rezygnacji Rosji z projektu gazociągu South Stream.
50. GAZOWY pakt Ribbentrop-Mołotow / Jakub Mielnik. W: *Wprost*. – 2015, nr 38, s. 62-64
Uzależnienie od rosyjskiego gazu.

51. GAZOWY rozbiór Europy? / Antoni Rybczyński. W: *Gaz. Polska.* – 2018, nr 22, s. 50-52
52. GAZOWY walkower / Marek Pyza, Marcin Wikło. W: *Sieci.* – 2017, nr 35, s. 18-23
53. GAZPROM odwraca się od Europy : postawi na Azję / Iwona Trusewicz, Michał Duszczyk. W: *Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze).* – 2014, nr 280, s. B4-B5
54. GAZPROM przechodzi do ofensywy: Ukraina w opałach / Iwona Trusewicz. W: *Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze).* – 2017, nr 87, s. B6
55. GAZPROM przykręca kurek Europie Środkowej / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze).* – 2014, nr 230, s. B1
56. GAZPROM przykręcił kurek z gazem / Magdalena Graniszewska. W: *Puls Biznesu (Wyd. zasadnicze).* – 2014, nr 174, s. 2
57. GAZPROM zaciska kleszcze / Piotr Falkowski. W: *Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze).* – 2015, nr 214, s. 1, 6
58. GEOSTRATEGIA Stanów Zjednoczonych w dobie „rewolucji łąpkowej” / Ewelina Waśko-Owsiejczuk ; Uniwersytet w Białymstoku. W: *Studia Polityczne.* – 2016, nr 1, s. 153-176
59. GORĄCZKA złota XXI wieku / Marcin Kowalski. W: *Wprost.* – 2014, nr 9, s. 94-98, 100
60. GRA w surowce / Leszek Szymowski. W: *Najwyższy Czas!* – 2015, nr 43, s. XXXVI-XXXVII
61. IMPERIALIZM spółka z o.o. / Leszek Szymowski. W: *Najwyższy Czas!* – 2015, nr 11, s. XVI-XVII
Gaz ziemny w polityce rosyjskiej.
62. JAK się ogrywa Gazprom / Szymon Krawiec. W: *Wprost.* – 2016, nr 23, s. 58-60
63. KATARSKI gaz nie jest zagrożony? / Hubert Kozieł. W: *Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze).* – 2017, nr 130, s. B4
64. KIJÓW w energetycznych szponach Moskwy / Karolina Baca-Pogorzelska, Michał Potocki. W: *Dziennik Gaz. Prawna.* – 2018, nr 179, s. A10-A11
65. KLESZCZE Gazpromu / Leszek Szymowski. W: *Najwyższy Czas!* – 2015, nr 3, s. XII-XVIII
66. KŁOPOT z bogactwem / Barbara Warpechowska. W: *Puls Biznesu (Wyd. zasadnicze).* – 2017, nr 83, s. 18
67. KOŁOS na glinianych nogach / Antoni Rybczyński. W: *Gaz. Polska.* – 2019, nr 19, s. 48-51

68. KONIEC marzeń o blokadzie Nors[!] Stream 2 / Karolina Baca-Pogorzelska, Magdalena Cedro. W: *Dziennik Gaz. Prawna.* – 2018, nr 127, s. A8-A9
69. KONIEC rosyjskiej dominacji? / Teresa Wójcik. W: *W Sieci.* – 2016, nr 14, s. 100-101
70. KREML nie daje za wygraną / Maciej Pawlak. W: *Gaz. Polska.* – 2016, nr 47, s. 30
71. LITEWSKI gaz rozrusza rynek / Michał Duszczyk, Artur Osiecki. W: *Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze).* – 2014, nr 198, s. B7
72. LNG – paliwo strategiczne / Marek Mejssner. W: *Puls Biznesu (Wyd. zasadnicze).* – 2015, nr 227, s. 13
73. LNG decyduje o unijnej polityce energetycznej / (MM). W: *Puls Biznesu (Wyd. zasadnicze).* – 2015, nr 232, s. 13
74. MALEJĄ szanse na budowę gazociągu Nord Stream 2 / Anna Stojewska, Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze).* – 2018, nr 68, s. A21
75. MAŁO chętnych na przesył gazu przez Baltic Pipe / Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze).* – 2017, nr 173, s. B1
76. MIŁOŚĆ do Rosji za pieniądze Gazpromu / Piotr Litka, Marcin Mamoń. W: *w Sieci.* 2014, nr 13, s. 20-23
77. MOC gazu dla Kijowa / Krzysztof Losz. W: *Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze).* – 2017, nr 58, s. 1, 4
78. MODEL wspólnego systemu bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego w Unii Europejskiej : postulaty de lege ferenda / Robert Zajdler, Marcin Gałczyński. W: *Polityka i Społeczeństwo.* – 2014, [t.] 12, nr 4, s. 35-48
79. MONOPOLISTA w unijnym potrzasku? / Maciej Pawlak. W: *Gaz. Polska.* – 2017, nr 13, s. 72-73
80. MOSKWA i Berlin w symbiozie gospodarczej / Wojciech Jakóbk. W: *Gaz. Polska.* – 2018, nr 2, s. 52-53
81. MOST do USA, hub dla Europy Środkowej / Maciej Pawlak. W: *Gaz. Polska.* – 2019, nr 26, s. 54-55
82. NAFTOWY kolos na glinianych nogach / Bradley Olson, Rebecca Elliott, Christopher M. Matthews. W: *Gaz. Wyborcza (Wyd. zasadnicze).* – 2019, nr 28, dod. *The Wall Street Journal* nr 5, s. 6-7
Wydajność szybów naftowych firm branży łupkowej.
83. NIECH żyją łupki! : co będzie ze światowym rynkiem gazu? / Borys Grozowski. W: *Niezależna Gaz. Polska Nowe Państwo.* – 2012, nr 6/7, s. 40-41

84. NIEMCY budują Nord Stream 2 / Andrzej Kublik. W: *Gaz. Wyborcza* (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 112, s. 12
85. NIEMCY szukają wsparcia dla Nord Stream 2 / Anna Słojewska. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 9, s. A21
86. NIEMCY, Turcja i Polska kupują mniej gazu z Rosji / Iwona Trusewicz, Tomasz Furman. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2019, nr 193, s. A19
87. NORD Stream 2 : jak Niemcy zawiodły Europę / Alan Riley. W: *Gaz. Wyborcza* (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 58, s. 27
88. NORD Stream 2 jak Teatr Bolszoi / Karolina Baca-Pogorzelska, Justyna Piszczatowska. W: *Dziennik Gaz. Prawna*. – 2018, nr 164, s. A9-A10
89. O GAZOCIĄGU z Berlinem stanowczo / Andrzej Talaga. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 55, s. A7
90. OCHOTA na lody / Wojciech Grzelak. W: *Najwyższy Czas!* – 2015, nr 22/23, s. XL-XLI
Gaz ziemny w Arktyce.
91. PARLAMENT UE włącza się do gry o Nord Stream 2 / Magdalena Cedro, Łukasz Grajewski, Justyna Piszczatowska. W: *Dziennik Gaz. Prawna*. – 2019, nr 29, s. A2-A3
92. PEŁZAJĄCY anszlus Białorusi / Waław Radziwinowicz. W: *Gaz. Wyborcza* (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 303, s.10
M.in. uzależnienie od rosyjskiego gazu.
93. PIĘĆ rzeczy, które powinieneś wiedzieć o Nord Stream 2 / Cezary Biełakowski. W: *Wprost*. – 2016, nr 8, s. 48-50
94. POLITYCZNA rura Putina / Wojciech Jakóbk; rozm. Maciej Chudkiewicz. W: *Tyg. Solidarność*. – 2017, nr 20, s. 22-25
95. PRZYSZŁY lider wydobywania gazy łupkowego / Wojciech Tomaszewski, Radosław Pyffel. W: *Najwyższy Czas!* – 2015, nr 22/23, s. XXXVIII-XL
96. PUTIN nie zawsze wygrywa, South Stream zablokowano / Jerzy Buzek; rozm. Karolina Baca-Pogorzelska. W: *Dziennik Gaz. Prawna*. – 2018, nr 23, s. A13
97. REKORDOWE obroty, rekordowe ceny / Barbara Warpechowska. W: *Puls Biznesu* (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 60, dod. s. IV
98. REWOLUCJA gazowa / Michał Niewiadomski. W: *Uważam Rze*. – 2016, nr 10, s. 24-25
99. REWOLUCJA łupkowa a bezpieczeństwo energetyczne USA w latach 2007-2015 / Honorata Nyga-Łukaszewska ; Szkoła Główna Handlowa

- w Warszawie. Instytut Ekonomii Międzynarodowej. W: *Przedsiębiorczość Międzynarodowa*. – 2018, vol. 4, nr 1, s. 23-37
100. ROSJA daje impuls do spadku cen autogazu / Michał Duszczyk. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 27, s. B1
101. ROSJA strzela sobie w kolana w Azji / Paweł Behrendt, Radosław Pyffel. W: *Najwyższy Czas!* – 2014, nr 38/39, s. XL-XLI
102. ROSJA znów grozi „bronią gazową” / Jarosław Giziński. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 210, s. A12
103. ROSJANIE liczą polskie łupki / Władimir Jakuszew ; rozm. Piotr Falkowski. W: *Nasz Dziennik* (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 100, s. 1, 8
104. ROSJANIE od początku chcieli mieć wyłączność na OPAL / Piotr Woźniak ; rozm. Jacek Liziniewicz. W: *Gaz. Polska*. – 2016, nr 48, s. 30-31
105. ROSNĄ schody przed Gazpromem / Iwona Trusewicz. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 285, s. B5
106. ROSYJSKA „geopolityka rurociągów” dwadzieścia lat po rozpadzie ZSRR / Tomasz Młynarski ; Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych. Uniwersytet Jagielloński. W: *Bezpieczeństwo : teoria i praktyka*. – 2012, nr 1, s. 65-79
107. ROSYJSKA gazurka / Małgorzata Goss. W: *Nasz Dziennik* (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 212, s. 1, 6
108. ROSYJSKA polityka energetyczna : strategia, potencjał, perspektywy / Robert Kłaczyński. W: *Przeгляд Geopolityczny*. – 2016, t. 18, s. 99-112
109. ROSYJSKI gaz dzieli Europę / Cornelius Ochmann, Paweł Pikus, Janusz Steinhoff ; moderator Andrzej Godlewski. W: *Dziennik Gaz. Prawna*. – 2018, nr 212, s. A13
110. ROSYJSKI gazowy poker / Jarosław Ćwiek-Karpowicz. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 155, s. B7
111. ROSYJSKI klin w Europę : jak Nord Stream 2 dzieli UE i wspólnotę transatlantycką / Andrzej Kublik. W: *Gaz. Wyborcza* (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 143, s. 8
112. ROSYJSKIE dzieli rząd? : nie ma na to zgody / Margrethe Vestager ; rozm. Magdalena Cedro. W: *Dziennik Gaz. Prawna*. – 2019, nr 51, s. A3
113. ROSYJSKO-niemiecka rura dzieli Europę / Maciej Pawlak. W: *Gaz. Polska*. – 2017, nr 26, s. 60-61
114. ROZPLĄTYWANIE rur : raport energetyczny / Adam Grzeszak. W: *Polityka*. – 2014, nr 44, s. 44-45

115. RYWAL Nord Stream 2 nabiera kształtów / Andrzej Kublik. W: *Gaz. Wyborcza* (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 131, s. 9
116. SKARBY Ukrainy / Mariusz-Orion Jędrysek. W: *Nasz Dziennik* (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 55, s. 12
117. SKAZANI na Moskwę : fikcyjne gazowe bezpieczeństwo / Aneta Wieczerek-Krusińska. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 106, s. A1, B4
118. „SOUTH Stream” i „North Stream” jako narzędzia realizacji rosyjskiej polityki zagranicznej / Robert Kłaczyński. W: *Nowa Polityka Wschodnia*. – 2013, nr 2, s. 130-142
119. SOUTH Stream : odpowiedź na potrzeby rynku czy narzędzie polityki zagranicznej? / Paweł Turowski. W: *Bezpieczeństwo Narodowe*. – 2013, nr 1, s. 141-167
120. SPORY o Ostpolitik / Tomasz Mysłek. W: *Najwyższy Czas!* – 2014, nr 49, s. XXVI-XXVII
121. STRATEGIA energetyczna Federacji Rosyjskiej wobec państw Grupy Wyszehradzkiej / Robert Kłaczyński ; Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie. W: *Cywilizacja i Polityka*. – 2017, nr 15, s. 278-294
122. STRATEGICZNA gra o względy Turków / Jarosław Giziński. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 280, s. A11
123. SUROWCE energetyczne postradzieckiej Azji Centralnej : zasoby, produkcja, polityka energetyczna / Robert Kłaczyński ; Instytut Politologii. Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie. W: *Nowa Polityka Wschodnia*. – 2017, nr 4, s. 77-95
124. SUROWCE płyną z Rosji / Tomasz Furman, Barbara Oksińska. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 181, s. A1, A20
125. SYRIA na gazowym szlaku / Mariusz Kania. W: *Gaz. Wyborcza* (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 41, s. 11
126. SZACH mat Putina / Leszek Szymowski. W: *Najwyższy Czas!* – 2015, nr 9, s. X-XII
127. SZTOKHOLMSKI nokaut / Antoni Rybczyński. W: *Gaz. Polska*. – 2018, nr 11, s. 56-59
128. TANIA ropa demoluje budżet Moskwy / Dariusz Styczek. W: *Gaz. Polska*. – 2017, nr 18, s. 60-61
129. TERAZ to Ameryka zagra gazem / Jędrzej Bielecki. W: *Rzeczpospolita* (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 72, s. A9
130. TOŻSAMOŚĆ i gra imperiów / Wojciech Tomaszewski, Radosław Pyffel. W: *Najwyższy Czas!* – 2015, nr 18/19, s. LX-LXI
131. TRASA Nord Streamu 2 także w polskich rękach / Andrzej Kublik. W: *Gaz. Wyborcza* (Wyd. zasadnicze). – 2019, nr 75, s. 11

132. TRUMP uwolni energetykę z kajdan / Hubert Kozieł. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2016, nr 273, s. B3
133. TRZECIA wojna światowa na ropę i gaz / Maciej Pawlak. W: Gaz. Polska. – 2014, nr 19, s. 4-5
134. TURECKI pasjans / Leszek szymowski. W: Najwyższy Czas! – 2017, nr 44/45, s. XL-XLI
135. UE CHCE bronić Gazpromu przed USA / Jakub Mielnik. W: Wprost. – 2017, nr 31, s. 73-75
136. UE MOŻE blokować Nord Stream 2 / Anna Stojewska. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 262, s. B7
137. UNIA energetyczna bez perspektyw / Krzysztof Losz. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 107, dod. Magazyn nr 88, s. M3-M4
138. USA i Polska chcą pomóc Ukrainie / Mariusz Janik. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2019, nr 204, s. A4
139. USA konkurencją dla Gazpromu? : Donald Trump w Warszawie / Andrzej Kublik. W: Gaz. Wyborcza (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 156, s. 5
140. W IMIĘ interesów Rosjan / Cezary Bielakowski. W: Wprost. – 2016, nr 3, s. 26-28
141. W INTERESIE rosyjskiego Gazpromu / Andrzej Dryszel. W: Dziennik Trybuna. – 2015, nr 44/45, s. 12-13
142. W NIEMCZECH narasta krytyka gazociągu Nord Stream 2 / Łukasz Grajewski. W: Dziennik Gaz. Prawna. – 2019, nr 17, s. A14-A15
143. W PRAWO zwrot! / Grzegorz Kaliszuk. W: Nowa Europa Wschodnia. – 2014, nr 5, s. 84-88
144. WARSZAWA i Bruksela kontra Moskwa / Cezary Bielakowski. W: Wprost. – 2015, nr 19, s. 26-27
Spór o rynek gazu.
145. WĘGIERSKIE akrobacje energetyczne. [Cz.] 3 / Andrzej Szczęśniak. W: Myśl Polska. – 2018, nr 7/8, s. 8
146. WOJNA gazowa / Piotr Falkowski. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 276, s. 18
147. WOJNA na rury / Jakub Mielnik. W: Wprost. – 2015, nr 17, s. 44-46
Gaz jako broń Rosji.
148. WOJNA o Arktykę / Wojciech Tomaszewski. W: Najwyższy Czas! – 2019, nr 15/16, s. XXXVIII-XL
149. WOJNY gazowe / Mieczysław Ryba. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2018, nr 95, s. 11

150. WOJNY gazowe : Rosja przykręciła nam kurki / Paweł Reszka. W: Tyg. Powszechny. – 2014, nr 38, s. 20-23
Wpływ koncernu „Gazprom” na politykę wewnętrzną i zagraniczną Rosji.
151. ZACHÓD wspiera Nord Stream 2 / Iwona Trusewicz. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2017, nr 97, s. B2-B3
152. ZACZĘLI stawiać wielką rurę : wieści z Niemiec / Tomasz Mysłek. W: Najwyższy Czas! – 2018, nr 21/22, s. XXXVI-XXXVII
153. ZAKŁADNICY sporu / Małgorzata Goss. W: Nasz Dziennik (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 205, s. 6
154. ZAOSTRZA się wojna gazowa w Europie / Iwona Trusewicz, Tomasz Furman. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2015, nr 251, s. B2-B3
155. ZNACZNIE rośnie popyt na skroplony gaz / Tomasz Furman. W: Rzeczpospolita (Wyd. zasadnicze). – 2014, nr 93, s. B1
156. ZNÓW spięcia z USA : wieści z Niemiec / Tomasz Mysłek. W: Najwyższy Czas! – 2018, nr 31/32, s. XXXII-XXXIV
157. ZWYCIĘSTWO Berlina i Moskwy : wieści z UE i Niemiec / Tomasz Mysłek. W: Najwyższy Czas! – 2019, nr 9/10, s. XXXIV-XXXV (

Netografia

- https://pl.wikipedia.org/wiki/Rynek_gazu_ziemnego_w_Polsce
<http://student.agh.edu.pl/~wstepien/Char.html>
https://www.polsl.pl/Wydzialy/RG/Wydawnictwa/Documents/kwartal/5_3_2.pdf
<https://www.polskieradio24.pl/5/1222/Artykul/2338631,Gdzie-w-Polsce-wydobrywamy-gaz-Skad-go-importujemy>
<https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/arttykul/nowe-zloze-gazu-odkryte-w-polsce-wydobycie,24,0,2413080.html>
<https://www.stockwatch.pl/wiadomosci/pgnig-szacuje-wydobycie-polskiego-gazu-w-2018-r-na-38-mln-m3,akcje,226800>
<https://strefainwestorow.pl/wiadomosci/20190219/pgnig-udokumentowalo-54-mln-m3-nowych-zasobow-gazu-w-polsce-w-2018-r>
<http://pgnig2017.pl/otoczenie-i-interesariusze/rynek-i-otoczenie-regulacyjne/rynek-gazu-ziemnego/>
<https://www.wnp.pl/gazownictwo/rynek-gazu-odmieniony-nowe-otwarcie-stalo-sie-faktem,346116.html>
<https://forsal.pl/arttykuly/1405672,rynek-Ing-na-swiecie-dynamicznie-rosnie-tylko-polska-stawia-na-skroplony-gaz.html>
<https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/rynki-finansowe/swiatowy-rynek-gazu-skroplonego-bez-rosji/>
<https://inzynieria.com/wpis-branzy/rankingi/8/53253,50-najwiekszych-producentow-i-konsumentow-gazu-ziemnego-2019>

<http://weglowodory.pl/wydobycie-gazu-ziemnego-na-swiecie/>
https://www.cire.pl/pliki/2/2018/wydobycie_gazu_ziemnego_na_swiecie_w_2017_r.pdf
<https://biznesalert.pl/polska-energetyka-gaz-gazterm-podsumowanie/>

BIBLIOGRAFIE OSOBOWE

Ryszard Kaja
(1962-2019)

UCIECZKI I POWROTY DO POZNANIA

Ryszard Kaja – polski malarz, grafik i scenograf – urodził się w rodzinie artystycznej 16 stycznia 1962 roku w Poznaniu. Ojciec, Zbigniew Kaja był grafikiem i znanym plakacystą, a matka Stefania – ceramiczką i malarką po Państwowej Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych w Poznaniu. Dzieciństwo w domu artystów było barwne i ukształtowało osobowość twórczą Ryszarda. Tak o tym pisał: *Urodziłem się w domu pełnym kolorów, (...) farby były wszędzie, niezbyt duże mieszkanie było pełne słoiczków z pigmentami, barwami, kubeczków z ołówkami, rylcami, nastroszonymi pędzlami i spiętrzonych stert papierów. (...) Od dziecka nasiąkałem atmosferą bohemy. Wiele też rzeczy, jeśli chodzi o artystyczny warsztat, nie było dla mnie tajemnicą.*

Naturalnym wydaje się fakt, że Ryszard Kaja, choć pierwotnie chciał być ornitologiem, wybrał studia – tak jak rodzice – w PWSSP. Dyplom z malarstwa zrobił w 1984 roku u prof. Norberta Skupniewicza, który „nauczył go wielkiej miłości do malowania”.

Od „Hrabalków” do scenografii

W stolicy Wielkopolski, podczas pierwszej, skromnej wystawy indywidualnej, ujawnił jeszcze swoje „Hrabalki”, czyli obrazki inspirowane prozą Bohumila Hrabala. Ewolowały one później w „zapiski codzienności”, w których było zakodowane subiektywne widzenie artysty, przede wszystkim w rysunkach i znakach – *W tych obrazach potrafię zawrzeć wszystko, czego nie umiem wyrazić słowem – tłumaczyć.*

Po czym – Kaja junior po raz pierwszy „uciekł” z Poznania. Najpierw do Łodzi, bowiem zainspirowany jego malarstwem dyrektor Sławomir Pietras za-

prosił go do współpracy z tamtejszym Teatrem Wielkim. Tam zadebiutował pierwszą samodzielną realizacją scenograficzną – spektaklem „Ernani” G. Verdiego, która przyniosła mu pierwszą nagrodę, a później etat „głównego scenografa” w łódzkiej operze. Uległ magii teatru. Współpracował też z teatrami we Wrocławiu, w Szczecinie, Teatrem Wielkim w Warszawie.

Od Krasnoludków po Vanitas

Choć zamieszkał we Wrocławiu, jako twórca, w połowie lat 90. XX wieku, powrócił do Poznania, do Teatru Wielkiego, gdzie znów Sławomir Pietras mianował go głównym scenografem. Funkcję tę sprawował oficjalnie do 2000, choć praktycznie dłużej. Trudno wymienić wszystkie spektakle, które zrealizował. Ewenementem był spektakl dla dzieci „*Krasnoludki, krasnoludki*” (muz. Katarzyna Gaertner), gdzie stworzył nie tylko scenografię i kostiumy, ale także zaprojektował t-shirty oraz program-grę dla dzieci.

Jednocześnie realizował się w różnych innych dziedzinach. Na przykład pod koniec 1996 stworzył niezwykłą oprawę plastyczną ekspozycji przygotowanej przez Joannę Dziubkową pod tytułem *Vanitas : portret trumienny na łle sarmackich obyczajów pogrzebowych* w Muzeum Narodowym w Poznaniu.

Ulubiony kostium

Kaja współpracował też z Krzysztofem Kolbergerem, nie tylko w teatrze, przy spektaklu „Krakowiacy i górale”. Na przykład zilustrował tomik wierszy *Plątwy* Romana Nowaka, które ten aktor i reżyser interpretował w wielkopolskich Podstolicach w Scenie i Galerii Anny Kareńskiej (Anna Kareńska wystawiała wcześniej *Kajowe „Hrabalki”* w poznańskiej Galerii przy Starym Rynku). W tychże Podstolicach, w 2000 roku, „*ostentacyjnie niemodny*” Kaja ujawnił, że planuje stworzyć kolekcję ubiorów, sygnowaną nazwiskiem Kolbergera ([jednak marka nie powstała](#)). Wszystko wzięło się z upodobania do projektowania kostiumów, które *zdecydowanie wołał (od dekoracji)* w swojej twórczości dla teatru. Teatry do dziś szczycą się jego unikatowymi kostiumami z *Don Pasquale*, *Dziadka do orzechów*, *Borysa Godunowa* i wielu innych (np. „*Makbeta*” w Starym Browarze czy „*Madame Butterfly*”).

Kolejnym przykładem modowej fascynacji jest udział scenografa w ekspozycji poświęconej latom 20. i 30. XX wieku, ponownie w Muzeum Narodowym w Poznaniu. Ubiory z epoki zainscenizował w odpowiednich, stylowych wnętrzach. Był także jurorem w konkursie na najlepszy strój inspirowany modą dwudziestolecia międzywojennego.

Opera we wnętrzu

Rzadko w swojej twórczości Kaja zajmował się architekturą wewnątrz. Jeśli już podjął się takiego zadania, robił to w swoim stylu. Najbardziej spektakularnym przykładem są tutaj „*operowe pasaże*” – jak nazwał je sam twórca – w poznańskim Starym Browarze. Przypomniano o nich tamże podczas największej, niestety pośmiertnej, wystawy prac Ryszarda Kaji pt. „*Co zmalował Ryszard Kaja*” (12.07-30.09.2019). Została ona stworzona na podstawie pierwszej retrospektywnej ekspozycji artysty, która pokazywana była również w Poznaniu, w Galerii Miejskiej Arsenał, pod podobnym tytułem „*Co oswoją Ryszard Kaja*” (05-28.08.2016). Jednak wystawa w Browarze mieściła się na trzech piętrach Galerii na Dziedzińcu. Na pierwszym poziomie znajdowały się najbardziej osobiste pamiątki po artyście (w tym olbrzymia szafa z niezliczoną liczbą „pamiątek z podróży” – podróże były wielką pasją Ryszarda), następne piętro „wzięły we władanie” realizacje teatralne artysty (kostiumy, plakaty, uzupełniane projektami i malarskimi zapiskami), a ostatnie zdominowały plakaty.

„Polska” jako plakat

Ryszard Kaja nie uważał siebie za plakacistę – to była domena jego ojca. W połowie lat 90. stwierdził, że: – *Okres buntu przeciwko ojcu mam już za sobą. (...) Na nowo odkrywam jego twórczość.* Nie tylko przestał się buntować, ale zaczął promować dzieła ojca – przedstawiciela tzw. polskiej szkoły plakatu – na wystawach w Warszawie i Berlinie w pierwszej dekadzie XXI wieku, wreszcie podczas retrospektywnej, całościowej ekspozycji *Zbigniew Kaja (1924-1983)* w 2013 roku w Muzeum Narodowym w Poznaniu.

Jednak i Ryszard Kaja zdobywał nagrody za swoje plakaty: do wydarzeń kulturalnych, spektakli, wystaw w Polsce (np. *Satyrykon*) i za granicą (m.in. jego plakat dla berlińskiej Galerii „*Pigasus*” znalazł się wśród 100. najlepszych plakatów Niemiec, Szwajcarii, Austrii wszech czasów). Ale chyba najbardziej zaistniał jako autor plakatów „turystycznych” z cyklu „Polska”. Pokazywał w nich Polskę nie oficjalną i upiększoną, ale z *wódką, ceratą i śledzikiem*, które uważał za *esencję naszego kraju*. Nie wypierał się swoich korzeni sięgających PRL (*bardzo kiepski rocznik, późny Gomułka*), upodobania do jego absurdów oraz swojej „pознаńskości”, przedstawiając się jako *poznaniak*, z *Łazarza*, który jeździł do szkoły *bimbą*. Prasie mówił: *Przyjeżdżam do Poznania do swych wspomnień. W Poznaniu się urodziłem i wychowałem, w Poznaniu pierwszy raz malowałem, tu chodziłem do szkół, tu rozumiałem że nie zrozumieć świata bez malowania...* Wreszcie: *...tu też pochowani są moi najbliżsi, tu są Ich groby, gdzie czasami zapalam świeczkę i przez chwile wierzę, że gdy ów płomyk migocze, oni wiedzą, że są pamiętani.*

„Świąteczka pamięci” dla rodziny i bliskich uwiecznił też w niezwykle „klimatycznym” plakacie „Polska”; bo twierdził również, że Wszystkich Świętych i Zaduszki „*to najpiękniejsze polskie święta; nigdzie nie ma takich*”.

Samokrytyka

Plakaty „Polska” stały się hitem wnętrzarskim ostatnich lat. Ludzie, którzy chętnie ozdabiają swoje mieszkania plakatami Kaji, często nie wiedzą, kto jest ich autorem. To jednak wcale nie martwiło ich twórcy – wręcz przeciwnie: cieszył się anonimową popularnością. W ogóle chętnie przekuwał balon wszelkiej nadętości i sztuczności, obalał tabu (*przykładem plakat [Pantokrator](#), wzbudził nie tylko szeroką dyskusję, ale nawet trafił do sądu*), śmiał się z „*tfu-rców pretenjonalnie upozowanych na piedestale*”. Stać go było na „samokrytykę”; pisał o sobie w trzeciej osobie: *Pełnymi garściami czerpie z niewyszukanej tandety, karmi się sztuką naiwną i kiczem*. A podsumował lapidarnie tak: *Jego scenografie były zawsze bardzo malarskie, plakaty oparte na rysunku, a grafiki i obrazy teatralne. To przenikanie się wszystkiego staje się charakterystyczną cechą jego twórczości*.

Choć jego domem był przez wiele lat Wrocław, w ostatnich miesiącach przeprowadził się do Legnicy, gdzie zmarł 17 kwietnia 2019 roku. Ostatecznie wrócił na zawsze do rodzinnego Poznania – został pochowany 25 kwietnia 2019 roku w Alei Zasłużonych na poznańskim cmentarzu Miłostowo. Uroczystość, uświetniona śpiewem chóru Teatru Wielkiego w Poznaniu, solistki operowej Iwony Hossy i piosenkarza Andrzeja Piasecznego, pozostanie na długo w pamięci uczestników.

*Posługuję się pisownią akceptowaną przez rodzinę Kajów, a praktykowaną szczególnie przez starsze pokolenie (Zbigniewa). Ryszard Kaja odniósł się do nowej pisowni nazwiska w katalogu do wystawy swojego ojca w Muzeum Narodowym w Poznaniu w 2013 roku.

Małgorzata Derwich

Bibliografia:

a. Pozycje zwarte

Katalogi wystaw:

1. CO oswaja Ryszard Kaja / Monika Bakke, Maria Teresa Michałowska-Barłóg, Georgi Gruew (kurator wystawy), Ryszard Kaja, Andrzej Zdanicz. – Poznań : Galeria Miejska Arsenał w Poznaniu, 2016. – 63 s.
2. CO zmalował Ryszard Kaja : What Ryszard Kaja left behind. – Poznań : Stary Browar, 2019. – 176 s.

3. RYSZARD Kaja : Rysunek. – Poznań : Scena i Galeria Anny Kareńskiej, 1994. – 4 s.
4. RYSZARD Kaja : Hrabalki / Rafał Drozdowski. – Biuro Wystaw Artystycznych w Poznaniu. Izba Muzealna MGOK – Mosina. Klub Plastyka – BWA Poznań. Galeria BWA – Gniezno. Oraz inne Ośrodki Kultury na terenie województwa poznańskiego, 1989. – 8 s.
5. STEFANIA, Zbigniew, Ryszard Kaja / Czesław Krolek, Zdzisław Beryt. – Biblioteka Miasta i Gminy w Nowym Tomysłu, Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu, 1996. – 21 s.
6. ZBIGNIEW Kaja (1924-1983) / red. Maria Teresa Michałowska-Barłóg. – Poznań : Muzeum Narodowe w Poznaniu, 2013. – 181 s.

Tomik wierszy:

7. *Plątwy* Romana Nowaka ; rysunki Ryszard Kaja. – Podstolice : Scena i Galeria Anny Kareńskiej Dwór w Podstolicach, 2000. – 71 s.

b. Artykuły

1. MALARSKI dziennik Ryszarda Kai / Małgorzata Derwich. W: I K S. – 1994, nr 9, s. 5
2. NIE MA się co nad Polskę wynosić / Marta Górna. W: G a z . W y b o r c z a . – 2019, nr 92, s. 2
3. POWROTY i ucieczki Ryszarda Kaji / Małgorzata Derwich. W: E x - p r e s s P o z n a ń s k i . – 1996, nr 28, s. 4 [2.02.1996]
4. RYSZARD Kaja w Galerii Pigassus / Marek Szlachcic. W: W W W . R O C K I N B E R L I N . P L . – 2010/2011, s. 41
5. W CZTERY oczy z Ryszardem Kają artystą plastykiem / rozm. Milena Kochanowska. W: G a z . P o z n a ń s k a . – 2001 [26.06.2001]
6. ZBIGNIEW Kaja – wspomnienie / Małgorzata Derwich-Pawela. W: G a z . W y b o r c z a . – 2010, nr 229, s. 11 (www.nekrologi.wyborcza.pl)
7. ZBYCHU / Janusz Dembski. W: N U R T . – 1984, nr 1

c. Netografia

- <http://www.ryszardkaja.pl>
<http://wyborcza.pl/7,112588,24673854,ryszard-kaja-artysta-grafik-i-malarz-nie-zyje-wodka-cerata.html>
<https://film.wp.pl/zmarl-ryszard-kaja-malarz-grafik-scenograf-i-plakacista-6371290653862017a>
<https://gloswielpolski.pl/ryszard-kaja-mody-artystyczne-sa-mi-obce/ar/10481009>

<https://polinst.hu/pl/node/10858>
<http://satyrykon.pl/ryszard-kaja-1962-2019/>
<http://www.posterpage.ch/div/news10/n100531e.htm>
<http://www.pigasus-gallery.de/kaja-ryszard.php>
<https://sklep.ursamaior.pl/pl/p/Plakat-PANTOKRATOR-B2-aut.-Ryszard-Kaja/361>
<https://www.galeriagrafikiiplakatu.pl/pl/plakaty/499/Ryszard-Kaja/18581/Pantokrator-2014-r/>
<http://bieszczady.name/info/pantokrator-ryszard-kaja/>

Bogusław Schaeffer
(1929-2019)

Bogusław Schaeffer – ur. 6.06.1929, zm. 1.07.2019 – polski kompozytor, muzykolog, krytyk muzyczny, dramaturg, grafik i pedagog, autor książek o muzyce współczesnej. Urodził się we Lwowie. Początkowo uczył się gry na skrzypcach i teorii muzyki w Opolu (1946-1949). Później studiował kompozycję w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Krakowie (1949-1953). W tych samych latach realizował studia muzykologiczne na Uniwersytecie Jagiellońskim zakończone pracą dyplomową o Witoldzie Lutosławskim (1953). W okresie studiów skomponował pierwsze utwory. W latach pięćdziesiątych pracował w dziale muzycznym Polskiego Radia w Krakowie, Polskim Wydawnictwie Muzycznym, Instytucie Muzykologii na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz w redakcji czasopisma „Ruch Muzyczny”. W 1970 roku uzyskał tytuł doktora nauk humanistycznych na Uniwersytecie Warszawskim, a od połowy lat osiemdziesiątych zajmował stanowisko profesora kompozycji w Hochschule für Musik „Mozarteum” w Salzburgu (do 2002). Jako wykładowca pracował również w holenderskim Middelburgu i angielskim Yorku. Zagadnienia muzyki współczesnej omawiał w licznych artykułach, esejach i recenzjach publikowanych w czasopiśmie kulturalno-społecznych i muzycznych oraz w redagowanym przez siebie periodyku „Forum Musicum”.

Pod koniec lat 50. skupił się na twórczości kompozytorskiej. Wykładał również kompozycję na Akademii Muzycznej w Krakowie (przez 35 lat), był członkiem „Grupy Krakowskiej”, czyli ugrupowania gromadzącego przedstawicieli awangardy muzycznej i plastycznej, organizatorem i wykonawcą koncertów nowej muzyki. Jego nazwisko stało się symbolem awangardy. Stworzył ok. 550.

utworów różnorodnych stylistycznie. Nowość, odkrywczość były dla ich autora celem nadrzędnym. Tworzył także grafiki niezwiązane z muzyką. Był współpracownikiem Studia Eksperymentalnego Polskiego Radia.

Największą popularność przyniosły mu dzieła teatralne. Stworzył ich ponad 40, a niektóre były tłumaczone na 17 języków. Wystawiano je w kraju i na świecie. Utwory cechowała parateatralność i deformacja gatunków scenicznych. Autor wiązał w całość tradycyjny teatr dramatyczny z improwizacją, koncertem, baletem, operą kameralną, pantomimą, happeningiem, kompozycją konceptualną. Zacierał różnice pomiędzy wykonawcami spektaklu a sam bywał kompozytorem, scenarzystą, organizatorem spektaklu i reżyserem.

Powszechne uznanie znalazło wyraz w licznych nagrodach krajowych i zagranicznych oraz wygranych konkursach kompozytorskich. Zmarł w Salzburgu.

Na wszechstronny dorobek Bogusława Schaeffera składają się m.in.:

- książki – „Nowa muzyka. Problemy współczesnej techniki kompozytorskiej” (1958), „Klasyci dodekafonii” (1961-1964), „Leksykon kompozytorów XX wieku” (1963), „W kręgu nowej muzyki”(1967), „Muzyka XX wieku. Twórcy i problemy” (1975), „Wstęp do kompozycji” (1976) „Kompozytorzy XX wieku” (1992);
- kompozycje – „Muzyka na smyczki – Nokturn” (1953), „Topofonica” na 40 instrumentów (1960), „Koncert jazzowy” (1969), „Harmonie i kontrapunkty” (1976), „Missa elektonica” na chór chłopięcy i taśmę (1975), „TIS MW2” (1963), „Kwartet dla 4 aktorów” (1966), „Symfonia” w 9 częściach (1973)
- utwory sceniczne – „Scenariusz dla nie istniejącego, lecz możliwego aktora eksperymentalnego” (1963), „Audiencja” I-V dla różnych wykonawców (1964), „Howl” dla trzech aktorów i orkiestry kameralnej (tekst A. Ginsberg – 1966), „Sny o Schaefferze. Kompozycja fabularna dla zespołu wykonawców scenicznych” (tekst E. Ionesco – 1973), „Autogenic Composition” na sopran, flet, wiolonczelę, fortepian i czterech aktorów (1980).

a. Pozycje zwarte

1. AUTOR i dramat / Ewa Wąchocka. – Katowice : Wydaw. UŚ, 1999. – 139 s. – (Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, nr 1798)
M.in. o Bogusławie Schaefferze.
2. BOGUSŁAW Schaeffer : kompozytor i dramatopisarz : materiały z międzynarodowego sympozjum naukowego w Krakowie (10-11 maja 1999) / pod red. Małgorzaty Sugiery i Joanny Zając. – Kraków : Księgarnia Akademicka, 1999. – 204 s., [42] s. tabl. nut
3. BOGUSŁAW Schaeffer : możliwości muzyki / pod redakcją Marka Chołojewskiego. – Kraków : Akademia Muzyczna, 2016. – 214 s. : il., nuty

Zawiera referaty z konferencji „Możliwości muzyki”, zorganizowanej przez Akademię Muzyczną w Krakowie w 2009 r.

4. BOGUSŁAWA Schaeffera filozofia nowego teatru / Marta Karasińska. – Warszawa : Wydaw. Naukowe UAM, 2002. – 268 s. – (Seria Filologia Polska / Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, nr 71)
Bibliogr. s. 260-[262].
5. MUZYCZNOŚĆ w dramacie i teatrze / pod red. Elżbiety Rzewuskiej, Jarosława Cymermana. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2013. – 281 s. : il.
Materiały z konferencji, 24-26 marca 2006 roku, zorganizowanej przez Zakład Teatologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej i Centrum Kultury w Lublinie. M.in. o twórczości Bogusława Schaeffera.
6. GRAFIKI Bogusława Schaeffera : sześćdziesięciolecie twórczości kompozytorskiej / [red. Jadwiga Maria Hodor]. – Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy : Fundacja Przyjaciół Sztuk Aurea Porta, 2007. – 103 s. : il.
Spis twórczości Bogusława Schaeffera s. 88-103.
7. PRAWDZIWIY dramat teatru : o metateatrze i metadramacie Bogusława Schaeffera / Artur Grabowski. – Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2017. – 288 s. : il.
Bibliografia s. 283-[289].
8. SYMFONIA – muzyka elektroniczna Bogusława Schaeffera : w stylu epoki / Barbara Okoń-Makowska. – Warszawa : Audiologos, 2013. – 72 s. : il. + dysk CD.
Bibliogr. s. 69-71.
Dysk zawiera: Symfonia : muzyka elektroniczna / Bogusław Schaeffer.
9. TEATR instrumentalny Bogusława Schaeffera / Ewa Synowiec. – Gdańsk : AM, 1983. – 137 s. – (Prace Specjalne / Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku ; 30)
Bibliogr. s. 135.
Spis kompozycji Bogusława Schaeffera (lata 1944-1979).

b. Artykuły

1. AWANGARDA awangardy : Bogusław Schaeffer kończy 80 lat / Dariusz Mazurowski. W: M u z y k a . – 2009, nr 6, s. 20-23
2. BOGUSŁAW Schaeffer – klasyka eksperymentu : na jubileusz 80-lecia / Bogusław Tondera. W: F r a g i l e . – 2009, nr 4, s. 67-73
3. MACKI Schaeffera / Mikołaj Grabowski, Jan Peszek ; rozm. przepr. Ta-deusz Nyczek. W: P r z e k r ó j . – 2009, nr 22, s. 56-57

4. MODA na Schaeffera / Monika Pasiecznik. W: Odra. – 2012, nr 5, s. 107-108
5. NAJNOWSZE utwory Bogusława Schaeffera / Jadwiga Maria Hodor. W: Ruch Muzyczny. – 2006, nr 13, s. 10-11
6. NASZ Leonardo / Bronisław Tumiłowicz. W: Przegląd. – 2009, nr 26, s. 36-37
7. NIEISTNIEJĄCY ale możliwy / Marta Szostak. W: Przewodnik Katolicki. – 2019, nr 29, s. 54-55
8. OUTSIDER z wyboru / Michał Mendyk. W: Dziennik Gazeta Prawna. – 2009, nr 227, dod. Kultura, s. 13
9. WOKÓŁ Schäfferowskich partytur / Andrzej Hejmej. W: Teksty Drugie. – 2006, nr 4, s. 31-46

c. Netografia

- https://pl.wikipedia.org/wiki/Bogus%C5%82aw_Schaeffer
- <https://culture.pl/pl/tworca/boguslaw-schaeffer>
- <https://polskidramat.pl/autorzy/seria/boguslaw-schaeffer/>
- <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kultura/1798566,1,nie-zyje-boguslaw-schaeffer-wybitny-polski-tworca.read>
- <https://www.polskieradio.pl/8/4933/Artykul/2333823,Zmarl-Boguslaw-Schaeffer-ojciec-nowej-muzyki-w-Polsce>
- https://pwm.com.pl/pl/kompozytorzy_i_autorzy/5186/schaeffer-boguslaw/index.html
- <https://www.radiokrakow.pl/kultura/nie-zyje-kompozytor-historyk-muzyki-dramatopisarz-boguslaw-schaeffer/>

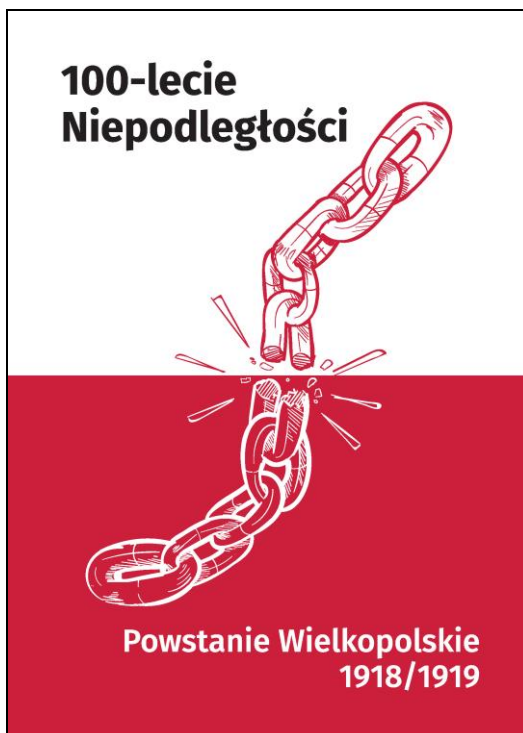
III. MATERIAŁY METODYCZNE

Małgorzata Derwich
Dział Informacji Bibliograficznej i Regionalnej

WIGILIA – BOŻE NARODZENIE 1918 – PRZED POWSTANIEM WIELKOPOLSKIM

Scenariusz imprezy bibliotecznej

W tym numerze Poradnika część materiałów metodycznych, czyli scenariusz imprezy bibliotecznej pod tytułem *Wigilia – BOŻE NARODZENIE 1918 – przed Powstaniem Wielkopolskim*, znajdą Czytelnicy w dodatku specjalnym. Wierzymy, że pomoże on w niesztampowy, familiarny sposób uczcić kolejną, 101. rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego, przy okazji ujawniając wiele ciekawostek z życia codziennego naszych przodków.

Anna Wawrzyniak
Dział Informacji Bibliograficznej i Regionalnej

WIWAT, CEGLORZ I MARYNIA CZYLI POTAŃCÓWKA NA LUDOWO

Scenariusz imprezy bibliotecznej

Jakie są pierwsze skojarzenia z hasłem tańce ludowe? Zazwyczaj same stereotypy: kwieciste chusty, czerwone korale, dożynki, remiza, przytupy i okrzyki w stylu „oj, dana dana”. Jednym słowem wieś, i to ta prząsna, zacofana, zniekształcona przez propagandę w czasach PRL-u. A przecież nie ma nic bardziej mylnego. Obecnie tańce ludowe przede wszystkim stwarzają okazję do wspólnej zabawy, do kontaktu z drugim człowiekiem, z historią, tradycją, ale nie tą nudną, podręcznikową tylko bardziej dogłębną, naturalną, wypływającą z żywiołowej muzyki i śpiewu nierozdzielnie z tańcem związanych.

24 listopada przypada Światowy Dzień Tańca i warto przy tej okazji „odczarować” tańce ludowe i pokazać ich różnorodność i bogactwo, zwłaszcza w odniesieniu do naszego regionu. Wielkopolska jest przecież jednym z najstarszych regionów Polski, to tutaj w dorzeczu środkowej i dolnej Warty zaczęło kształtować się państwo polskie, i pomimo różnych wydarzeń polityczno-społecznych, wielokrotnie zmieniających zasięg przestrzenny Wielkopolski, rozwinęła się tradycyjna kultura ludowa wraz ze wszystkimi swoimi przejawami, w tym m.in. folklorem tanecznym. Co ważne, niejednorodność obszaru Wielkopolski, migracje ludności, ich wpływ na życie codzienne i obrzędowe, spowodowały, że typowe tańce ludowe tj. wiwaty, przodki, chodzone, przybierały odmienne formy w zależności od mikroregionu, w którym były wykonywane. Biskupizna, Region Kozła, ziemia szamotulska, to tylko niektóre obszary, które posiadają niezwykle ciekawe tradycje taneczne i muzyczne, warte ponownego przypomnienia czy odkrycia.

„Wiwat, ceglorz i marynia czyli potańcówka na ludowo” to propozycja zajęć dla uczniów ostatnich klas szkoły podstawowej, ale zważywszy na ich formę mogą być skierowane również do wszystkich innych zainteresowanych tematem folkloru tanecznego Wielkopolski. Celem głównym jest nauka paru prostych kroków tańców ludowych połączona z poznaniem zwyczajów, zabaw i instrumentów muzycznych charakterystycznych dla danego mikroregionu oraz

wyczuleniem na szczególny związek śpiewu, muzyki i tańca. Scenariusz zajęć zakłada przyswojenie nowej wiedzy w formie zabawy poprzez zorganizowanie potańcówki na ludowo. Do wspólnego tańczenia i śpiewania przy dźwiękach tradycyjnej muzyki wielkopolskiej potrzebne będą:

- odpowiednio zaaranżowana przestrzeń (lampki, girlandy świetlne, ozdoby z papieru czy krepy),
- miejsce do nauki kroków tanecznych,
- ekran, rzutnik i laptop do prezentowania materiałów instruktażowych, utworów kapel ludowych (potańcówki zazwyczaj odbywają się przy muzyce granej na żywo, jeśli istnieje możliwość zaproszenia kapeli ludowej czy muzyka grającego na tradycyjnym wielkopolskim instrumencie np. dudach, to z pewnością takie zajęcia zyskają dodatkowy, niepowtarzalny klimat).

Osoba prowadząca potańcówkę będzie musiała wcześniej przećwiczyć prezentowane tańce, gdyż wcielając się w rolę wodzireja zabawy, będzie pełnić również funkcję nauczyciela tańców. Scenariusz przewiduje bowiem po krótkim omówieniu danego tańca, naukę podstawowych kroków przy pomocy nagrań lekcji tańców ludowych zamieszczonych na platformie internetowej Taniec tradycyjny (www.tance.edu.pl) – portalu edukacyjnym Instytutu Muzyki i Tańca.

Wszystkie materiały audiowizualne czy tekstowe wykorzystane w scenariuszu zawarte są w bibliografii, przy czym biorąc pod uwagę bogactwo i wielość stron www.nt.wielkopolskich.tancow.ludowych czy szerzej folkloru ludowego prowadzący zajęcia może korzystać z wybranych przez siebie stron www, zawsze jednak pamiętając o ich zbieżności z tematem proponowanym przez autora zajęć.

Czas zajęć: godzina lekcyjna.

Wiwat, ceglorz i marynia czyli potańcówka na ludowo.

(Sala odpowiednio przygotowana do przeprowadzenia zajęć według zaleceń zawartych w części wprowadzającej scenariusza)

Wodzirej:

Witam wszystkich na potańcówce na ludowo. Będziemy tańczyć, będziemy śpiewać, a przede wszystkim będziemy dobrze się bawić. Powrócimy do korzeni, gdy przy różnych okazjach dzieci, młodzież, dorośli spotykali się by po prostu razem pobyc i przy dźwiękach ludowej muzyki bawić się do białego rana. Kiedyś potańcówki odbywały się w remizie, drewnianej stodole, na łące, ale tak naprawdę niewiele trzeba było by skrzyknąć się i zorganizować spontaniczną zabawę.

Oczywiście, zawsze bawiono się przy muzyce granej na żywo przez kapelę czy choćby jednego muzykanta, dlatego dzisiaj oprócz nauki tradycyjnych tańców, usłyszymy również kapele wykonujące muzykę ludową i poznamy instrumenty charakterystyczne dla Wielkopolski.

(nagranie – fragment „Wielkopolskiego potańca” w Kopaszewie 22.06.2019 r. <https://www.youtube.com/watch?v=frwa0MhvqXI>)

Wodzirej:

Potańcówka na wielkopolską nutę? Jak najbardziej! Panuje obiegowa opinia, określająca Wielkopolan jako tych przysłowiowo „solidnych, ciężkich poznaniaków”. Pracowici – tak, oszczędni – tak, dbający o porządek – tak, ale szukający okazji do tańca, przyśpiewki czy zabawy, taki obraz zdecydowanie nie pasuje do Wielkopolan. A przecież Wielkopolska jest regionem niezwykle ciekawym i różnorodnym, również pod względem tradycji tanecznych. W odniesieniu do rodzaju wykonywanych tańców, ich rytmu, tempa, przyśpiewek, unikalnych instrumentów muzycznych, lokalnych odmian strojów ludowych (zwłaszcza kobiecych) i specyficznej gwary możemy wyróżnić kilka interesujących subregionów. Na południu Wielkopolski warto zapamiętać dwa podregiony: Biskupiznę (z miastem Krobią jako centrum) zawdzięczającą swą nazwę poznańskim biskupom, do których ziemia ta w przeszłości należała, i gdzie nadal bardzo żywe są tradycje muzyki dudziarskiej i śpiewu ludowego oraz niewielki obszar zamieszkały przez Chazaków, ludność pochodzenia śląskiego, wyróżniającą się specyficzną gwarą, z rzadkim w Wielkopolsce mazurzeniem. Na zachodnim krańcu Wielkopolski od Kopanicy, przez Babimost, Zbąszyń aż po Trzciel, generalnie wzdłuż dolnej Obry rozciąga się obszar nazywany oficjalnie Regionem Kozła, i jego podstawowym wyróżnikiem jest, tylko tam występujący, instrument muzyczny z rodziny dud, zwany kozłem. Za subregion uważa się też niekiedy ziemię szamotulską z charakterystycznym instrumentem o tajemniczej nazwie maryna, łączącym cechy instrumentu strunowego z perkusyjnym. A wracając do tańca, to mimo pewnych różnic w poszczególnych podregionach, możemy wyodrębnić kilka grup tańców posiadających podobne cechy np. związane z zasadami zapraszania do tańca, jego przebiegiem, sposobem kończenia, okolicznościami wykonywania, występujących na terenie całej Wielkopolski. Do najbardziej popularnych tzw. tańców rodzimych należą: wiwaty, prozodki, chodzone, marsze i oberki.

(nagranie – taniec wiwat z Biskupizny <http://www.tance.edu.pl/pl/dances/show/dance/678>)

Wodzirej:

Wiwat to jeden z najbardziej żywiolowych tańców w Polsce, jest folkową wizytówką Wielkopolski. Taniec ten miał za zadanie wprowadzić tańczących do zabawy, po nim zazwyczaj następowały inne tańce tj. przodek, równy czy chodzony. Wiwatem najczęściej rozpoczynano wesela, co prawda tańczono go też podczas wioskowych zabaw, ale wtedy nie miał już tak uroczystego charakteru. Nazwy wiwatów często pochodzą od początkowych słów przyśpiewek, śpiewanych przed kapelą, tuż przed rozpoczęciem tańca. W zależności od tego do kogo dana przyśpiewka była kierowana, mamy „wiwaty dla swatów”, „wiwaty dla ojców”, ale też wiwaty związane z okolicznością wykonania np. wiwaty weselne, czy nazwą miejscowości lub regionu np. Domachowa czy od Szamotuł. W czasie wesela wiwat rozpoczynała para młoda lub starszy družba z družbiną, czasem też rodzice młodych lub któryś z dostojnych gości i taniec ten zazwyczaj przebiegał w następujący sposób: przed kapelą stawał mężczyzna, z werwą intonował wiwatową przyśpiewkę, którą bardzo szybko podchwytowała kapela i inni goście, i z ukłonem zapraszał do tańca wybraną partnerkę oraz inne pary, następnie ujmował swoją partnerkę w pas prawą ręką, a w lewej lekko wysuniętej do przodu trzymał prawą dłoń tancerki, i dopiero za nimi czyli za parą zamawiającą wiwata wszystkie pozostałe pary posuwały się po obwodzie koła w kierunku przeciwnym do ruchu wskazówek zegara, stąpając drobnym krokiem, zbliżonym do bieżącego. Tak kończyła się pierwsza część wiwata, zwana też „podbieganiem” czy „adoracją”. W drugiej części następowało szybkie wirowanie par, tancerz obejmował partnerkę w pasie obiema dłońmi, a partnerka chwyciła go za ramiona lub w pasie i każda para obracała się w prawo. Najczęściej po wyczerpującym wirowaniu zakończonym przytupem, następowała wypoczynkowa część pierwsza – swobodne kroczenie, a potem znów druga czyli wirowanie. Cykl ten powtarzał się kilkakrotnie. Podczas wesela, charakterystycznym atrybutem tancerki była trzymana w prawej ręce ułożona w plisy biała chusteczka, a mężczyzny obrzędowy biczą z sarnią nóżką (tzw. harapnik). Niekiedy pojedynczy mężczyźni podczas solowego tańca w rękach trzymali także kieliszek i butelkę. A teraz spróbujmy razem nauczyć się podstawowych kroków wiwata.

(Nauka tańca wiwat: <http://www.tance.edu.pl/pl/lessons/show/dance/678>)

Wodzirej:

Jak już wcześniej wspominałem wiwat, ale też takie tańce jak: przodek, chodzony i oberek należą do grupy tańców rodzimych, typowych dla Wielkopolski. Oprócz nich występują także inne rodzaje tańców, często o charakterze zabawowym, niekiedy związane z zawodem rzemieślniczym zawartym w nazwie tańca np.

szewc, kowol czy ceglorz. Ceglorz wykonywany jest do popularnej pieśni „Tyś jest ceglorz, ja ceglarka, ty jesz z miski, ja jem z garnka...”, tańczony w parach, składa się z dwóch wyraźnych części. W pierwszej części tańczący wykonują ruchy taneczne lub gesty jak gdyby związane z rzemiosłem określonym w nazwie tańca, w tym przypadku tancerze ustawieni naprzeciwko siebie, w rytm pieśni, wykonują gesty dłońmi i przytupy w miejscu. Druga część jest zwykle tańcem w rytmie walca lub polki w zależności od mikroregionu, w którym jest wykonywana.

(Nauka tańca ceglorz: <http://www.tance.edu.pl/pl/lessons/show/dance/643>)

Wodzirej:

Kolejnymi tańcami ludowymi, cieszącymi się dużą popularnością w Wielkopolsce były „przybysze” czyli tańce przyswojone przez folklor miejscowy, a wywodzące się z innych krajów np. walcerki, tyrolinki, szocze, polki czy lendry. I tak np. lendry pojawiły się na terenie naszego regionu przede wszystkim drogą osadnictwa holenderskiego m.in. w Nowotomyskim i rozpowszechniły na pozostałe ziemie. Są dobrym przykładem przenikania się muzyki, tańców oraz zwyczajów ludności przybyłej i miejscowej. Lendrem zaadaptowanym przez otoczenie i włączonym do repertuaru lokalnych tańców, jest znany w okolicach Szamotuł taniec **marynia**. Jego nazwa pochodzi od pierwszych słów przyspiewki związanej z tym tańcem. Nie jest to skomplikowany taniec, wykonywany przez dowolną liczbę par i oparty na krokach dostawnych i obrotach wokół wspólnej osi zakończonych tupnięciem, tańczony po obwodzie koła lub po promieniach do środka i na zewnątrz.

(Nauka tańca marynia: <http://www.tance.edu.pl/pl/lessons/show/dance/738>)

Wodzirej:

Bez dobrej kapeli nie ma udanej potańcówki. Jeśli kapela gra repertuar muzyczny zachęcający do tańca i „wpadający w ucho” to nawet najbardziej oporni nie wytrzymują i ruszają w tany. Kiedyś niezwykle popularnymi muzykantami w Wielkopolsce, przygrywającymi na weselach czy w karczmach, byli „duda i skrzypek”, a najbardziej charakterystycznym instrumentem muzycznym, niespotykanym w żadnym innym regionie Polski, no może z wyjątkiem Podhala i regionu Żywca, były dudy. Co warto wiedzieć o dudach – generalnie są bardzo starym instrumentem muzycznym, pochodzą z Azji, a za ich kolebkę uważa się Indie, w Polsce znane są przynajmniej od XIV wieku i można powiedzieć, że Wielkopolanie grają na dudach jakieś dwieście lat dłużej niż Irlandczycy czy Szkoci. Obecnie w Polsce występuje osiem odmian dud, z czego aż pięć w Wielkopolsce – w południowej i południowo-zachodniej części Wielkopolski:

dudy kościańsko-bukowskie i gostyńsko-rawickie, w okolicach Nowego Tomyśla i Zbąszynia w tzw. Regionie Kozła: kozioł biały i kozioł czarny oraz sierszeńki. **Dudy wielkopolskie** to instrument dęty, zbudowany zasadniczo z 4 elementów: skórzanego worka, stanowiącego rezerwar powietrza, często pokrytego suknem, albo z zachowanym białym włosiem, ręcznego mieszka tłoczącego powietrze do worka (zwanego „dymką”), piszczałki melodycznej („przebieerki”) i piszczałki basowej, wydającej jeden burdonowy (o stałej wysokości) dźwięk („bąka”). Różnica między dudami a kozłami zawarta jest w innej budowie piszczałki. W kozle piszczałka ma osiem otworów palcowych, o jeden otwór więcej niż w dudach, i jest również dłuższa. Także piszczałka basowa – burdonowa – jest znacznie dłuższa (nawet do 1 m). Najbardziej charakterystycznym elementem kozła jest sam wór, nazywany właśnie kozłem. Wykonany jest wyłącznie z koziej skóry z zachowaniem włosa. Kozioł wydaje także inny dźwięk, o innej niż dudy skali. Dudy mają ostrzejsze i bardziej przenikliwe brzmienie i wyższy strój. Wyższy strój stwarza także pewne trudności w grze zespołowej. Gdyby skrzypek grał w tej samej oktawie co dudziarz, dźwięk jego instrumentu nie przebiłby się przez ostre brzmienie dud. Rozwiązaniem okazało się podwiązanie skrzypiec, czyli umieszczenie sztucznego prołka na 1/3 długości strun i przymocowanie go do szyjki instrumentu za pomocą sznura. Wracając do kozłów, rozróżniamy **kozła czarnego** i **kozła białego** różniących się nie tylko wyglądem i strojem lecz przede wszystkim funkcją, jaką pełniły w obrzędzie weselnym: na kozle czarnym grano podczas części obrzędowej wesela (do obiadu weselnego), natomiast na białym do następującej po niej zabawy tanecznej. Dlatego też często kozioł czarny nazywany bywa kozłem ślubnym (bądź dudkami doślubnymi), a biały – kozłem weselnym. Zmiana instrumentów podkreślała zwyczaj weselny, według którego muzykantów przygrywających do tańca do chwili ukończenia obiadu opłacał pan młody, a po obiedzie wszyscy uczestnicy weselnej zabawy. **Sierszeńki** natomiast służyły do nauki gry na dudach i kozle, budowane były tylko na potrzeby przyszłych dudziarzy. Co istotne, sierszeńki nadymane są ustnie i mają tylko jedną piszczałkę (melodyczną), należą więc do instrumentów jednogłosowych. Zbiornik powietrza w sierszeńkach wykonany jest ze zwierzęcego pęcherza.

Kapela dudziarska mogła składać się z dwóch osób, czyli dudziarza i skrzypka, kapela kozłarska, oprócz muzyków grających na kozle i skrzypcach, potrzebowała również klawecisty. Na północ od Poznania, na ziemi szamotulskiej i Pałukach, dudy nie występują, chociaż w przeszłości zapewne i tam były znane. Kapelę ludową tworzyły tam skrzypce z klawetem i oryginalnym instrumentem basującym – **maryną**. Jest to duży instrument (180-200 cm), którego pudło rezonansowe, osadzone na solidnej nóżce, ma kształt trapezu, a na szczycie gryfu umieszczone są blaszane talerzyki. Basista podczas gry uderzał rytmicznie

cznie nóżką o podłogę, powodując brzęczenie talerzyków. Maryna spełniała więc obok basującej, także funkcję perkusyjną (rytmiczną).

Dudy należą do najtrudniejszych do opanowania instrumentów muzycznych, na szczęście ich wyjątkowy dźwięk nadal przyciąga młodych ludzi, dzięki temu tradycja muzyki dudziarskiej jest ciągle żywa.

Zobaczcie jak na dudach grają wasi rówieśnicy.

(nagranie – <http://dudziarze.pl/project/mlodzi-biskupianie/> podczas omawiania budowy instrumentów muzycznych można posłużyć się fotografiami i rycinami zawartymi na stronie <https://www.wbp.poznan.pl/folklor/folklor-wielkopolski/folklor-muzyczny/> czy <http://www.akademiakolberga.pl/project/duet-z-wiwatem/>)

Wodzirej:

Pamiętajcie, taniec ludowy zawsze był pretekstem do spotkania, do bycia razem, bez sztuczności i pretensjonalności, tylko dla przyjemności, dla zabawy. Tak naprawdę tańczyć każdy może, trzeba tylko odnaleźć rytm, uruchomić wyobraźnię, chwycić partnera za ramię i pozwolić ponieść się muzyce. Jeszcze raz, zapraszam wszystkich do tańca.

(nagranie – Kapela Dudziarska Manugi – Kokot warzy piwo <https://vimeo.com/308220720>)

Bibliografia:

1. BISKUPIANIE / Jan Bzdęga. – Warszawa : COK, 1992. – 143 s.
2. BISKUPIAŃSKI rok obrzędowy = Biskupizna ceremonial year = Bischöfliches Feierlichenjahr / Krzysztof Polowczyk. – Krobia : Gminne Centrum Kultury i Rekreacji im. Jana z Domachowa Bzdęgi, 2014. – 140 s.
3. BISKUPIZNA : ziemia, tradycja, tożsamość / red. nauk. Anna Weronika Brzezińska, Marta Machowska. – Krobia : Gminne Centrum Kultury i Rekreacji im. Jana z Domachowa Bzdęgi, 2016. – 194 s.
4. FOLKLOR taneczny zachodniej Wielkopolski / Mirosława Bobrowska [i in.]. – Poznań : Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury, 2014. – 197 + DVD. (Wielkopolskie Zeszyty Folkloru ; 2/2014)
5. ŚPIEWKI dudziarskie z Gostyńskiego i Rawickiego / Edward Ignyś; red. i wstęp Bogusław Linette. – Leszno: Wojewódzki Dom Kultury w Lesznie, 1997. – 44 s.

6. ŚPIEWKI dudziarskie z Leszczyńskiego : [melodie i teksty] / Edward Ignyś; red. Bogusław Linette. – Leszno: Wojewódzki Dom Kultury w Lesznie, 1996. – 30 s.
7. TANCUJŹE dobrze : tańce polskie / Grażyna Dąbrowska. – Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1991. – 331 s.
8. TRADYCYJNE gry i zabawy w Wielkopolsce / Piotr Kulka. – Poznań : Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury, 2015. – 132 s. + CD.
9. WIELKOPOLSKA jako region etnograficzny / Andrzej Brencz. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe UAM, 1996. – 211 s. (Etnologia i Antropologia Kulturowa / Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu ; nr 18)
10. WIELKOPOLSKI folklor taneczny / Mirosława Bobrowska, Bogusław Linette, Kazimierz Budzik. – Poznań : Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu, 2005. – 95 s. – (Wielkopolskie Zeszyty Folkloru ; 1/2005)
11. WIELKOPOLSKI folklor taneczny : Ziemia Szamotulska / Mirosława Bobrowska, Kazimierz Budzik. – Poznań : Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury, 2007. – 120 s. – (Wielkopolskie Zeszyty Folkloru ; 1/2007)
12. WYBRANE tańce i zabawy folkloru wielkopolskiego : materiały metodyczne wraz z płytą CD / Piotr Kulka. – Poznań : Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury, 2010. – 61 s.

Netografia:

<http://www.akademiakolberga.pl/project/duet-z-wiwatem/>
<http://biskupizna.pl>
<http://domtanca.art.pl>
<http://dudziarze.pl>
<http://etnosystem.pl/magazyn/9165-porozmawiajmy-o-wielkopolsce>
<http://muzyka-zakorzeniona.pl>
<http://muzykatradycyjna.pl>
<https://www.polskatradycja.pl/folklor/regiony/145-folklor-wielkopolski.html>
<https://regionwielkopolska.pl/>
<http://taborwielkopolski.pl>
<http://www.tance.edu.pl/pl>
<https://www.wbp.poznan.pl/folklor/folklor-wielkopolski/folklor-muzyczny/>
<https://www.wbp.poznan.pl/folklor/folklor-wielkopolski/folklor-taneczny/>

IV. MATERIAŁY REGIONALNE

A. PRZEGLĄD NOWOŚCI REGIONALNYCH

15 PUŁK Ułanów Poznańskich / red. Krzysztof Mijakowski, Ewa Jodkowska. – Warszawa : Edipresse Polska, 2019. – 45 s. : fot. + replika odznaki – (Wielka Księga Kawalerii Polskiej 1918-1939. Odznaki Kawalerii; t. 2)

16 PUŁK Ułanów Wielkopolskich im. gen. dyw. Gustawa Orlicza-Dreszera / red. Krzysztof Mijakowski, Ewa Jodkowska. – Warszawa : Edipresse Polska, 2019. – 45 s. : fot. + replika odznaki – (Wielka Księga Kawalerii Polskiej 1918-1939. Odznaki Kawalerii; t. 4)

17 PUŁK Ułanów Wielkopolskich im. Króla Bolesława Chrobrego / red. Krzysztof Mijakowski, Ewa Jodkowska. – Warszawa : Edipresse Polska, 2019. – 45 s. : fot. + replika odznaki – (Wielka Księga Kawalerii Polskiej 1918-1939. Odznaki Kawalerii; t. 3)

68. PUŁK Piechoty w garnizonie Września / Jerzy Dąbrowski. – Wyd. 2 zm. – Warszawa : Jerzy Dąbrowski, 2019. – 102 s. : fot., pl., portr.

7 PUŁK Strzelców Konnych Wielkopolskich / red. Krzysztof Mijakowski, Ewa Jodkowska. – Warszawa : Edipresse Polska, 2019. – 45 s. : fot. + replika odznaki – (Wielka Księga Kawalerii Polskiej 1918-1939. Odznaki Kawalerii; t. 1)

90 LAT wielkopolskiej piłki ręcznej / Jacek Pałuba. – Poznań : Wielkopolski Związek Piłki Ręcznej, 2018. – 137 s. : fot., portr.

AKADEMIA Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w latach 1950-2019 / Tomasz Jurek, Maciej Łuczak, Izabela Wyszowska; Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2019. – 490 s. : fot., portr. – (Uniwersytet Poznański (1919-2019))

Bibliografia s. 437-453

AKTA sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego : lata 1676-1695 / wyd. Michał Zwierzykowski, Robert Kołodziej, Andrzej Kamieński; Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2018. – XX, 713 s. : fot. – (Staropolski Parlamentaryzm)

Tekst także w jęz. łacińskim i niemieckim

BIBLIOGRAFIA Zespołu Szkół Technicznych [w Pleszewie] za lata 2014-2018 / oprac. Barbara Hajdziona. – Pleszew : Zespół Szkół Technicznych, 2019. – 45 s.

BITWA o Ławicę : jak powstańcy wielkopolscy zdobyli lotnisko w Poznaniu / Witold Tkaczyk; il. Tomasz Tomaszewski. – Poznań : Media Rodzina, 2018. – 11 s. : il.

Komiks przedstawiający Powstanie Wielkopolskie w Poznaniu i sceny z bitwy o lotnisko Ławica

BRACTWO Kurkowe w Poniecu 1629-2019 / Grzegorz Wojciechowski; współpr. Dariusz Kędziora, Jerzy Szwarczyński. – Poniec : Bractwo Kurkowe, [2019]. – 106 s. : fot., portr.

CENTRUM Dydaktyczne Badań Kół Zębatych / Paweł Nowakowski. – Wyd. 3 popr. – Kalisz : Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego, 2018. – 49 s. : fot., wyk.

Ośrodek badawczy przy Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Kaliszu

CWANIAKI / Piotr Bojarski. – Poznań : Czwarta Strona – Grupa Wydawnictwa Poznańskiego, 2018. – 558 s.

Akcja powieści toczy się w Poznaniu i nawiązuje do Powstania Wielkopolskiego

CZYNNIKI i kierunki rozwoju gminy Powidz / pod red. Bartłomieja Kołsuta. – Poznań : Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2018. – 103 s. : fot., mapy, wyk. – (Ekspertyzy i Raporty Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza; t. 2)

DOKTA : opowieść o Wandzie Błęńskiej / Eliza Piotrowska. – Poznań : Święty Wojciech Dom Medialny. Wydawnictwo, 2019. – 115, [5] s. : il.

Opowiadanie dla dzieci o lekarce z Poznania

DZIEJE archidiecezji poznańskiej w XX wieku i na początku XXI wieku / Leszek Wilczyński. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2019. – 826 s. : fot., mapy, portr. – (Dzieje Archidiecezji Poznańskiej; t. 4)

Bibliografia s. 693-769

DZIEJE Uniwersytetu w Poznaniu w latach 1945-2019 / pod red. Stanisława Jankowiaka i Tomasza Schramma; Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2019. – 601 s., [1] k. tabl. złoż. : il., tab. – (Uniwersytet Poznański (1919-2019))

FANTASTYCZNA historia Kępna. – Kępno : Powiatowa Biblioteka Publiczna, 2018. – 100 s. : fot., portr.

Historia miasta w konwencji fantasy; książka powstała podczas projektu młodzieżowego

GINA Miedzichowo na szlakach dziejów / red. Marceli Tureczek. – Miedzichowo ; Zielona Góra : Urząd Gminy w Miedzichowie, 2018. – 169 s. : fot., mapy, portr.

GNIEZNO i Ziemia Gnieźnieńska w dobie odzyskania niepodległości 1918/1919 / Janusz Karwat; Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. – Gniezno ; Poznań : Wydawnictwo Naukowe Contact/ABC, 2019. – 48 s. : fot., mapy, portr. – (Opuscula Gnesnensia : wykłady uniwersyteckie w Instytucie Kultury Europejskiej (Gniezno); wykł. 22)

GOSPODARKA przestrzenna miast i aglomeracji / Waldemar W. Budner. – Poznań : Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, 2019. – 289 s. : fot., mapy, wykr.

Bibliografia s. 267-285

Dotyczy m.in. Metropolii Poznań

GRANATOWY porządek : Policja Państwowa w powiecie szamotulskim 1919-1939 / Wojciech Musiał, Monika Romanowska-Pietrzak, Mariusz Sołtyś. – Szamotuły : Muzeum Zamek Górków, 2019. – 239 s. : fot., mapy, portr.

JUŻ nikogo nie słyhać / Ryszard Ćwirlej. – Poznań : Czwarta Strona – Grupa Wydawnictwa Poznańskiego, 2018. – 511 s.

Akcja powieści toczy się w okresie międzywojennym w Poznaniu

KLEPSYDRA jaźni czyli Armia słabeuszy / Jan Hyjek. – Poznań : Drukarnia Wielkopolska, 2019. – 287, [4] s. : il.

Akcja powieści toczy się w Poznaniu i w Śremie

KSIĄDZ Wawrzyniec Kuśniak CO: krótka historia dobrego życia / Dariusz Dąbrowski. – Gostyń : Kongregacja Oratorium św. Filipa Neri, 2019. – 55 s. : fot., portr.

Filipin z Gostynia (1788-1866)

LEKARZE zwierząt w powstaniu wielkopolskim / Włodzimierz Andrzej Gibasiewicz. – [Stare Miasto] : Wydawnictwo Witanet, 2018. – 137 s. : fot., portr.

LUMINARZE nauki Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919-2019 / pod red. Zbigniewa Pilarczyka; Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2019. – 92 s. : portr. – (Uniwersytet Poznański (1919-2019))

MAŁŻONKOWIE przed sądem biskupiego oficjała poznańskiego w pierwszej ćwierci XV wieku / Magdalena Biniś-Szkopek. – Poznań : Instytut Historii, 2018. – 293 s. : fot., tab. – (Publikacje Instytutu Historii; 179)

Bibliografia s. 251-269

NIEPODLEGŁY Konin / Jacek Wiśniewski. – Konin : Firma Księgarska Mawi, 2018. – 113 s. : fot., mapy, portr.

Konin w latach 1918-1921

OBSZARY kreatywności – creative syntax jako czynnik ożywiania środowisk [na przykładzie m.in. Poznania] : wybrane zagadnienia / Dominika Pazder. – Poznań : Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, 2018. – 275 s. : fot., wykr.

Bibliografia s. 238-253

Tekst także w jęz. angielskim

OCALIĆ od zapomnienia : wczoraj i dziś : miniprzewodnik po Skulsku i okolicach / Renata Kubacka. – Skulsk : Wydawnictwo Witanet, 2018. – 70 s. : fot., portr.

OPOWIEŚĆ kaliska / Zenon Prętczyński. – Toronto ; Kalisz : [b.w.], 2019. – 36 s. : fot., portr.

Architekt związany z Kaliszem, urodzony w Kamieniu

PIĘKNI ludzie / Katarzyna Janus. – Warszawa : Wydawnictwo Literackie Białe Pióro, 2019. – 314 s.

Akcja powieści toczy się w Górznie

PORTRET rodziny z herbem we wnętrzu / Waldemar Łazuga. – Poznań : Wydawnictwo Poznańskie, 2018. – 273 s. : fot., portr.

Dotyczy wielkopolskiej rodziny szlacheckiej

POWSTAŃCY wielkopolscy z terenu gminy Przygodzice : losy i pamięć / Edmund Radziszewski. – Przygodzice : Biblioteka Publiczna Gminy Przygodzice im. Gustawa Bojanowskiego, 2019. – 327 s. : fot., mapy, portr.

POWSTAŃCY wielkopolscy z Żerkowa i Gminy Żerków 1918/1919 / Bożena Hałas, Wojciech Talaga. – Żerków : Bożena Hałas, 2018. – 176, [4] s. : fot., mapy, portr.

Słownik biograficzny

PÓJDE twoim śladem / Ryszard Ćwirlej. – Poznań : Czwarta Strona – Grupa Wydawnictwa Poznańskiego, 2019. – 543 s.

Akcja powieści toczy się w okresie międzywojennym w Poznaniu

PRZEBIEG Powstania Wielkopolskiego w Połajewie / Bogdan Garstecki. – Połajewo ; Trzcianka : Firma Arcan, 2019. – 103 s. : fot., portr.

Sylwetki powstańców wielkopolskich z Połajewa i okolic

PRZESTRZEŃ publiczna Poznania przyjazna seniorom / Joanna Kołata. – Poznań : Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, 2018. – 155 s. : fot., mapy, wykr.

ROCZNIK Statystyczny Województwa Wielkopolskiego / red. Tomasz Klimanek; Urząd Statystyczny w Poznaniu. – 2018. – Poznań : Urząd Statystyczny, 2018. – 353 s. : tab., wykr.

Tekst także w jęz. angielskim

Informacje statystyczne za rok 2018

SŁOWNIK historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu. Cz. 5. zeszyt 4, Wilkowska Struga – Wschanczicze / oprac. Paweł Dembiński [i in.]; pod red. Tomasza Jurka; Polska Akademia Nauk. Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla. – Poznań : Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk ; Warszawa : Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk, 2019. – 689-889 s., XII s. luz. – (Słownik historyczno-geograficzny ziem polskich w średniowieczu. Wielkopolska – województwo poznańskie; cz. 5 z. 4)

SZMERY / Piotr Bojarski. – Poznań : Czwarta Strona – Grupa Wydawnicza Poznańskiego, 2019. – 318 s.

Akcja powieści toczy się w okresie międzywojennym w Poznaniu

TRZYNASTY dzień tygodnia / Ryszard Ćwirlej. – Warszawa : Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza, 2019. – 478 s.

Akcja powieści toczy się w Poznaniu

UNIwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1950-2019 : historia i luminarze nauki / pod red. Michała Musielaka; Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2019. – 633 s. : fot., portr. – (Uniwersytet Poznański (1919-2019))

WIELKOPOLSKIE czasopiśmiennictwo okresu zaboru pruskiego w walce o tożsamość narodową i regionalną : szkice prasoznawczo-politologiczne / Ryszard Kowalczyk. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2018. – 235 s.

Bibliografia s. 188-[236]

WIELKOPOLSKIE muzea : między szklaną gablotą a ekranem LED / Wojciech Hildebrandt, Michał Kruszona. – Poznań : Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego. Departament Kultury, 2018. – 200 s. : fot.

Przewodnik turystyczny

WOJTEK Drabowicz / oprac. Maciej Straburzyński; red. nauk. Wojciech Maciejowski. – Poznań : Akademia Muzyczna im. I. J. Paderewskiego, 2018. – 164 s., [14] s. tabl. : fot., portr.

Śpiewak operowy z Poznania (1966-2007)

WSIE i miasta na pograniczu głogowsko-wielkopolskim : zarys dziejów wybranych miejscowości = Geschichte der Dörfer und Städte in der glogau-poser Grenzregion : ein kurzer historischer Überblick / Martin Sprungala. – Dortmund ; Sława ; Wijewo : Towarzystwo Przyjaciół Sławy, 2018. – 690 s. : fot., mapy

Tekst także w jęz. niemieckim

Historia wybranych miejscowości na pograniczu polsko-niemieckim do 1945 roku

WSPÓLNA pasja od wieku : 100 lat Uniwersytetu Poznańskiego / red. Magdalena Kalawska [i in.]. – Poznań : Uniwersytet im. Adama Mickiewicza : Wydawnictwo Miejskie Poznania, 2019. – 335 s. : fot., portr.

Album fotograficzny dotyczący przedwojennego Uniwersytetu Poznańskiego oraz czterech uczelni z niego się wywodzących: Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Uniwersytetu Przyrodniczego im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu oraz Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu

ZMARTWYCHWSTANIE / Maciej Bukowski. – Poznań : Wydawnictwo Miejskie Poznania, 2019. – 209 s.

Powieść biograficzna o Franciszku Ratajczaku, pierwszym poległym powstańcu wielkopolskim

ZNAKOMITOŚĆ / Zofia Urbanowska; wstęp i adaptacja tekstu Jacek Wiśniewski. – Konin : Firma Księgarska Mawi, 2019. – 156 s.

Tekst z 1874 roku

Akcja powieści toczy się w Koninie w XIX wieku

B. IMPREZY KULTURALNE W BIBLIOTEKACH PUBLICZNYCH WOJ. WIELKOPOLSKIEGO

(czerwiec–sierpień 2019)

W miesiącach letnich w bibliotekach woj. wielkopolskiego zorganizowano wiele imprez oraz zajęć dla dzieci i młodzieży pod hasłem „Wakacje w bibliotece”. W czerwcu obchodzono Dzień Dziecka. Upowszechnił się zwyczaj uroczystego przyjmowania najmłodszych do grona czytelników. Kontynuowano także akcją „Cała Polska czyta dzieciom”, również w formie Ogólnopolskiego Tygodnia Czytania Dzieciom, tym razem pod hasłem „Sportowcy czytają dzieciom”. Trwa też akcja „Jak nie czytam, jak czytam”. Coraz większą popularność zyskuje „uwalnianie książek” oraz Noc Bibliotek.

Kontynuowane są spotkania Dyskusyjnych Klubów Książek i Dyskusyjnych Klubów Filmowych. Upowszechniane są działania organizowane pod hasłem „Mała książka – wielki człowiek” oraz rajdy rowerowe „Odjazdy Bibliotekarz”.

Liczne formy popularyzatorskie poświęcone były obchodom rocznic pisarzy. Wiele imprez i spotkań związanych było ze stuleciem traktatu wersalskiego i przypomnieniem pierwszych demokratycznych wyborów w Polsce w czerwcu 1989 roku.

C z e r w i e c

Bojanowo (pow. Rawicz)

- Warsztaty archeologiczne dla dzieci
- Teatr TAK w przedszkolu w Trzeboszu
- „Wilk i siedem koźlątek” – bajka kamishibai oraz spotkanie czytelnicze połączone z warsztatami plastycznymi w świetlicy w Kawczu
- Wystawa prac plastycznych członków Stowarzyszenia „Razem Rażniej w Bojanowie”

Borek Wielkopolski (pow. Gostyń)

- VI Rekreacyjny Rajd Rowerowy „Odjazdy Bibliotekarz” po Gminie Borek Wlkp.

Czempiń (pow. Kościan)

- Spotkanie autorskie dla dzieci z Panem Poetą

Gniezno

- „Dobre maniere są super” – warsztaty
- Zabawy biblioteczne:
  - ~ Turniej „Piłkarzyki” –
  - ~ Sportowe zagadki
  - ~ Zmałuj sobie ulubionego bajkowego bohatera
- XVIII Ogólnopolski Tydzień Czytania Dzieciom – „Sportowcy czytają dzieciom – wychowanie przez sport i czytanie”: piłkarze MKS Mieszko Gniezno, Karolina Koszela, Klaudia Strzelczyk, Oskar Fajfer ze Startu Gniezno
- Spotkania czytelnicze:
  - ~ Głośne czytanie seniorom
  - ~ Klub „Apetyt na książkę”
  - ~ „Wszystko gra” – z okazji święta muzyki
- Imprezy czytelnicze:
  - ~ „Smerfowe opowieści”
  - ~ Graj i wygraj
  - ~ „Wysmerfowane opowieści”

- „Wszystkim z Tobą się podzielę, zostań moim przyjacielem” – warsztaty
- Klub „Trzy kwadranse z książką – spotkanie czytelnicze poświęcone książce S.M. Kidd „Podróże z owocem granatu”
- Spotkanie autorskie z Zosią Wróblewską
- „Czy znasz język smerfów?” – zabawa biblioteczna
- Klub FOTO 50+: „W krainie fauny i flory” – wernisaż wystawy

Gostyń

- „Zwykła wystawa niezwykłych ludzi” – wystawa prac podopiecznych Środowiskowego Domu Samopomocy w Gostyniu, Warsztatów Terapii Zajęciowej oraz Zespołu Szkół Specjalnych w Brzeziu
- Konkurs na zabawkę ekologiczną podczas Dni Gostynia
- „Z przyjacielem nie boję się ciemności i potworów” – zajęcia biblioterapeutyczne Haliny Radoły w Zespole Szkół Specjalnych w Brzeziu oraz dla Przedszkola Nr 1
- Klub Mam: Warsztaty o szkodliwych zabawkach prowadzone przez Adama Fotka i Joannę Janicką z firmy J.S. Hamilton
- „Bajki i baśnie 18+” – Klub Książki „Wrocławska 257” i Klub im. Franciszki Wilczkowiakowej
- Pracownia Literacka – wspólne pisanie baśni o Gostyniu „Promyk słońca” (także w lipcu)
- Zajęcia pracowni komiksowej z Filipem Bąkiem
- Zajęcia pracowni komiksu historycznego z Arturem Hejną (także w lipcu i sierpniu)
- Zajęcia pracowni historyczno-fabularnej (także w lipcu i sierpniu)
- Teatr kamishibai w przedszkolach miejskich oraz w bibliotece
- Happening ekologiczny na gostyńskim deptaku w wykonaniu grupy MPF z gostyńskiego LO pod kierunkiem Eweliny Mendyki i Wojciecha Dolatowskiego
- „Las w nas” – wernisaż wystawy i warsztaty Piotra Horzeli i Magdy Bębenek
- Wycieczki i lekcje ekologiczne dla dzieci z 4 szkół podstawowych o ochronie lasu w Izbie Leśnej przy Nadleśnictwie Piaski w ramach projektu „Czyste Czytanie”
- Warsztaty malowania i ozdabiania regałów bookcrossingowych w Zespole Szkół Specjalnych w Brzeziu – pod kierunkiem plastyka, Ireny Kędziory – i rozmieszczenie ich w przestrzeni miejskiej
- „Gostyń i okolice” – finał konkursu ankietowego (współpraca ze Szkołą Podstawową nr 5)

- Niedziela w Bibliotece: warsztaty Elżbiety Krygowskiej-Butlewskiej pt. „Zostań ilustratorem”: „Ożywione literki” i „Skąd się biorą stworki w bajkach” oraz wystawa powarsztatowa
- „Zilustruj patrona lub nazwę ulicy miejscowości, w której mieszkasz” – podsumowanie konkursu plastycznego dla dzieci

Jutrosin (pow. Rawicz)

- Spotkanie z dziećmi i czytanie z Beatą Wybierają, lekkoatletką trenującą rzut młotem (Filia w Dubinie)
- Spotkanie autorskie z Joanną Tuluś-Malak oraz warsztaty dla dzieci „Jak powstaje książka”: poznanie etapów powstania książki, historia piśmiennictwa, rodzaje papieru, kaligrafia (filie w Dubinie i Szkaradowie)

Kalisz

- „W hołdzie majorowi Stefanowi Walterowi, dowódcy 29 Pułku Strzelców Kaniowskich” – uroczystości na Cmentarzu Żołnierskim na Majkowie z udziałem władz Kalisza i Radzymina, członków rodziny Walterów oraz uczniów i nauczycieli szkół kaliskiej i radzymińskiej
- „Zostań Supermolem Bibliotecznym” – akcja promująca biblioteczne oddziały dziecięce – pogadanki
- Wycieczka do Biblioteki oraz oprowadzanie po wystawie „Fascynacje. Tadeusz Kościelniak – nieznanne rysunki i szkice”
- „Czym jest turystyka komunikacyjna?” – spotkanie z Marcinem Galantem (organizator: Kaliskie Towarzystwo Genealogiczne „Kalisia”)
- „Klinika chorych książek” – spotkanie dla uczniów szkoły podstawowej (Filia nr 7)
- „Kręcą nas dwa kółka czyli wakacje na rowerze” – konkurs dla uczniów z KSO „Eduktor” (Filia nr 9)
- Spotkanie ze Stanisławem Jędrysiakiem, prezesem wydawnictwa „Martel” – zakończenie zajęć z przysposobienia czytelniczego „Biblioteka dla małego człowieka” w roku szkolnym 2018/2019 dla dzieci przedszkolnych
- Konkursy:
  - ~ „Strofy nad Prosną” – konkurs recytatorski im. Marka Brymory – organizator: Klub Osiedlowy „Serbinów” (Filia nr 2)
  - ~ „Mój Kalisz za 10 lat” – konkurs dla osób niepełnosprawnych (Filia nr 3)
  - ~ „Kręcą nas dwa kółka czyli wakacje na rowerze” – konkurs dla uczniów z KSO „Eduktor” (Filia nr 9)
- Wystawy:
  - ~ „Fascynacje. Tadeusz Kościelniak – nieznanne rysunki i szkice”
  - ~ „W zaczarowanym świecie baśni” (Filia nr 1)

Kobylin (pow. Krotoszyn)

- Ogólnopolska akcja „Jak nie czytam, jak czytam”
  - ~ Bicie rekordu w czytaniu przez uczniów i opiekunów
  - ~ Przygotowanie haseł promujących czytelnictwo, przebranie się za postacie literackie (Filia w Łagiewnikach, Biblioteka Publiczna w Kobylinie)
- Objazdowa Biblioteka – spotkanie podsumowujące akcję czytelniczą, wręczenie dyplomów i nagród (Filia w Łagiewnikach)
- Nocny spacer z Biblioteką – dla uczniów ze Smolic; zwiedzanie ciekawych miejsc: biblioteka, muzeum, klasztor oo. Franciszkanów, GOK; także głośne czytanie, wspólne gry, zabawy, profesjonalna sesja zdjęciowa (Filia w Smolicach, Biblioteka Publiczna w Kobylinie)
- Dni Kobylina. Biblioteka – namiot animacyjny (bańki mydlane, konkurencje sportowe, malowanie twarzy, wesołe balony) oraz kącik biblioteczny

Kościan

Miejska Biblioteka Publiczna

- „Opowiadki dla małych uszu” – spotkanie z książką dla grup przedszkolnych
- Spotkanie origami-baje pt. „Cztery motylki” Wiery Badalskiej – dla uczniów klas I-III
- Z okazji Dnia Dziecka „Koncert piosenek animacyjnych” przygotowany przez Teatr Tak
- W cyklu „Z historią przy kawie: „Prawosławie i katolicyzm. Co nas łączy, a co dzieli?” – wykład dr. Emiliana Prałata
- Towarzystwo Miłośników Ziemi Kościańskiej: „Kształtowanie solidarności międzypokoleniowej w dziewiętnastowiecznej Wielkopolsce” – wykład prof. Kazimierza Zimniewicza
- Spotkanie z bajkopisarzem Panem Poetą, podczas którego motywem przewodnim były zabawy, pacynki i książki dla dzieci
- „Do dzieła!” – warsztaty artystyczne dla dzieci w wieku 6-12 lat

Biblioteka Gminy Kościan z/s w Kiełczewie

- „Życzymy, aby nadchodzące wakacje były radosne, ciekawe, słoneczne, a przede wszystkim bezpieczne” – spotkanie z grupą przedszkolną. Dzieci wysłuchały opowiadania o Kici Koci i jej zachowaniu podczas wakacyjnych zabaw
- „Jestem Małym Europejczykiem i mieszkam w Unii Europejskiej...” – konkurs dla dzieci klas III (Filia Racot)
- „Konfrontacje z haftem” – spotkania kółka hafciarskiego w bibliotece (Filia Stary Lubosz; także w lipcu i sierpniu)

- „Mój ulubiony pupil” – głośne czytanie bajek o zwierzętach oraz rysowanie, kolorowanie i wycinanie z kolorowego papieru ulubionego zwierzaka (Filia Widziszewo)

Koźmin Wielkopolski (pow. Krotoszyn)

- XVIII Ogólnopolski Tydzień Czytania Dzieciom pod hasłem „Sportowcy czytają dzieciom – wychowanie przez sport i czytanie”; przedszkolakom czytali pracownicy Gminnego Ośrodka Sportu w Koźminie Wlkp.
- XXIV edycja konkursu Wiedzy o Ziemi Koźmińskiej „Gimnazjum im. Zjednoczonej Europy w Koźminie Wlkp. 1999-2019”
- Wystawa „Samoloty, czołgi i pola bitew” – sekcja modelarska GZiK
- „Maluję, haftuję i ozdabiam swój dom” – wystawa prac seniorów z Klubu Seniora w Koźminie Wlkp.
- Ogólnopolskie Święto Wolnych Książek – XVI edycja; przed biblioteką regały z książkami do zabrania do domu

Krobia (pow. Gostyń)

- „100 lat historii Krobi w fotografii” – promocja książki Andrzeja Miałkowskiego
- Bicie rekordu „Jak nie czytam, jak czytam” – akcja głośnego czytania we współpracy z biblioteką szkolną (Filia w Pudliszkach)

Krotoszyn

- Spotkania z cyklu „Wiara, nauka, sens. Kultura europejska wobec spraw ostatecznych”:
  - ~ „Słowo stało się Żydem – Jezus z Nazaretu źródłem Ewangelii” – wykład ks. dra Ryszarda Kempia
  - ~ „Państwo Izrael – od Ziemi Obiecanej do kraju innowacji” – spotkanie z Anną Azari, ambasadorem Izraela w Polsce
- Wychowuję i rozwijam swoje dziecko w Klubie Mam – zajęcia skierowane do dzieci do lat 4 i ich opiekunów (Oddział dla Dzieci i Młodzieży; także w lipcu i sierpniu):
  - ~ Mama i ja – zajęcia taneczne w Centrum Tańca Show Dance
  - ~ Logorytmika na wesoło
  - ~ Szczęśliwe kwiatki
  - ~ Urodziny Żyrafy

Krzemieniewo (pow. Leszno)

- Spotkanie autorskie z Jakubem Skworzem (Filia w Pawłowicach)
- Spotkanie Klubu Twórczych Czytelniczek (Filia w Pawłowicach)
- Liga Gier Planszowych
- Wystawy:

- ~ „Lato w poezji”
- ~ „Kolorowy ogród”
- ~ „Przepisy kulinarne w literaturze pięknej” – wystawa (Filia w Pawłowicach)

Krzywiń (pow. Kościan)

- Wystawy: „Lucyna Ćwierciakiewiczowa – pani od gotowania”, „Monstery i flamingi wśród książek”, „Booking” – wakacyjna akcja książki uwolnionej, „Stare książki mają urok. Wystawa książek zapomnianych”
- „Seniorzy cool/turalni” – wyjazd do „Kina pod Kopułą” w Gostyniu na projekcję filmu „Wymarzony”
- Zajęcia plastyczne – cotygodniowe zajęcia dydaktyczno-manualne
- Zajęcia taneczne – cotygodniowe zajęcia dla dzieci, a także spotkanie podsumowujące z pokazami choreograficznymi dla rodziców oraz wspólną zabawą
- Matematyka EZO – cotygodniowe zajęcia dla dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym; rozwijanie umiejętności matematycznych
- Robotyka – zajęcia pozalekcyjne dla dzieci w wieku 4-12 lat
- Nauka gry na instrumentach – cotygodniowe zajęcia dla dzieci: nauka gry na pianinie i gitarze
- Zajęcia z taekwondo – cotygodniowe zajęcia ruchowe dla dzieci z elementami sztuki walk
- „Patriotyzm w poezji polskiej” – konkurs recytatorski zorganizowany we współpracy z Zespołem Szkół i Placówek Oświatowych w Bieżyniu (Filia w Bieżyniu)
- „Kochanemu tacie...”, „Zoo w bieżyńskiej bibliotece” – cotygodniowe zajęcia plastyczne dla dzieci (Filia w Bieżyniu)
- Cotygodniowe zajęcia szachowe (Filia w Bieżyniu)
- „Radość koloru” – cykl spotkań dla dzieci w wieku 4-11 lat: zajęcia literacko-plastyczne (Filia w Jerce)
- „Wszystkie książki mówią” – spotkanie z dorosłymi czytelnikami; popularyzacja literatury popularnonaukowej (Filia w Lubiniu)
- „Zajęcia piątkowe” – zajęcia dydaktyczno-manualne „Moje marzenia wakacyjne” (Filia w Lubiniu)

Lądek (pow. Słupca)

- „Przyjaciele z dzieciństwa” – rozstrzygnięcie konkursu plastycznego dla przedszkolaków oraz wystawa pokonkursowa (Filia w Ciążeniu)
- „Bibliotekarz i miejsce jego pracy” – rozstrzygnięcie konkursu plastycznego dla sześciolatków ze szkoły podstawowej oraz wystawa pokonkursowa (Filia w Ciążeniu)

Leszno

- Wystawy:
  - ~ „4 czerwca 1989 r. – zdarzyło się w Polsce w samo południe wybory czerwcowe w regionie leszczyńskim” – wystawa w okazji 30. rocznicy wyborów (Galeria Dworcowa)
  - ~ „Od Buzułuku przez Monte Cassino do Bolonii: 17.01-19.05.1944” – wystawa z okazji 75. rocznicy bitwy (Galeria Dworcowa)
  - ~ „Współobecność” – wystawa obrazów Janusza Dodota – wszechstronnego twórcy, dyrektora Kościańskiego Ośrodka Kultury (Galeria Dworcowa)
  - ~ „Figury św. Jana Nepomucena w regionie leszczyńskim” – fotografie Andrzeja Przewoźnego (Galeria za Regałami)
- „Piękni ludzie” – promocja książki Katarzyny Janus, mieszkanki Leszna, lekarki (Filia nr 5)
- Spotkanie przy kawie dla członków Uniwersytetu Trzeciego Wieku
- Spotkania z Jakubem Skworzem, autorem książek dla dzieci i młodzieży zorganizowane przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Lesznie w bibliotekach na terenie powiatu leszczyńskiego: w Lipnie, Osiecznej, Świątęchowie, Pawłowicach
- „30 lat minęło!” – wykład prof. Waldemara Handke na temat pierwszych wyborów parlamentarnych, według zasad ustalonych podczas obrad Okrągłego Stołu
- Wokół „Korony królów” – spotkanie z aktorem Zbigniewem Walerysiem, odtwórcą roli karczmarza Samuela z serialu „Korona królów” (w ramach cyklu „Piątki w Ratuszowej”)
- „Duchowieństwo katolickie w Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919 na obszarze Regencji Poznańskiej. Portret zbiorowy” – promocja książki Mariana Langnera, która ukazała się z okazji 100. rocznicy Powstania Wielkopolskiego
- „Sprawa Floriana Kniotka” – promocja książki Piotra Świątkowskiego z udziałem autora oraz poznańskiego historyka Jarosława Burcharda; prowadzenie: Jacek Marciniak, dziennikarz Radia Poznań
- „Autoportret i portret” – wystawa sekcji plastycznej UTW; autoportrety i portrety członków rodzin, wykonane ołówkiem, kredkami, malowane farbami
- „Metalurgia żelaza w Dolinie Baryczy” – spotkanie w ramach cyklu „Ratuszowe Wieczory”; prowadzenie: Marek Wróbel
- Laboratorium Sztuki i Ruchu – prowadzenie: Bożena Łuczak
- Spotkanie z Witoldem Gadowskim, publicystą i dziennikarzem śledczym

- Spotkanie z Jerzym Fedorowiczem, aktorem, reżyserem, politykiem (w ramach cyklu „Piątki w Ratuszowej”)
- Benefis Jerzego Reicha, emerytowanego nauczyciela fizyki w I Liceum Ogólnokształcącym w Lesznie, absolwenta Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, kolekcjonera i regionalisty; spotkanie przyciągnęło licznych fanów jazzu, prowadził Andrzej Winiszewski, ale obecni byli także Dionizy Piątkowski, Adam Jagodziński i inni; oprawa muzyczna: zespół Dixie Company
- „Pojednanie z ciszą” – promocja tomiku wierszy Ryszarda Biberstajna
- „Karuzela literacka, a w niej środowisko leszczyńskie i poznańskie” – spotkanie z udziałem poetki Danuty Bartosz w ramach cyklu „Środa z Poezją Kawy...”; prowadzenie: Bożena Łuczak i Gabriel Roszak
- 100-lecie Traktatu Wersalskiego, który przywrócił Leszno do Polski. W programie:
  - ~ Odślonięcie tablicy informacyjnej o Romanie Dmowskim oraz Traktacie Wersalskim i jego znaczeniu dla historii Miasta Leszno – Rondo im. Romana Dmowskiego przy ulicy Adama Ruszczyńskiego
  - ~ Otwarcie wystawy oraz okolicznościowa prelekcja poświęcona Romanowi Dmowskiemu i Ignacemu Janowi Paderewskiemu w Bibliotece Zaborowo, ul. 1-Maja 92
  - ~ Inauguracyjna prezentacja logotypu 100-lecia Odzyskania Niepodległości przez Leszno
- „Współobecność” – wernisaż wystawy obrazów Janusza Dodota (Biblioteka Dworcowa)
- Koncert towarzyszący wystawie obrazów „Współobecność”; tekst: Janusz Adam Dodot, wokół: Daria Kaczór, akompaniament: Michał Dolata (gitara) oraz Marcin Ruszkiewicz (gitara basowa). Na scenie wystąpili także aktorki Kościańskiego Teatru Kameralnego: Arkadiusz Wesolek, Krzysztof Bajsztok i Tomasz Żurek

Lipno (pow. Leszno)

- Spotkanie autorskie z Jakubem Skworzem (zorganizowane przez leszczyński Oddział Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, we współpracy z Miejską Biblioteką Publiczną im. Stanisława Grochowiaka i bibliotekami w powiecie)

Nowy Tomyśl

- „Moje wolne chwile” – otwarcie wystawy prac Marzeny Basińskiej; oprawa muzyczna: Jakub Korbanek (Galeria na Piętrze)
- „Między nami człowiekami” – spektakl w reżyserii Rafała Putza w wykonaniu uczniów Zespołu Szkół nr 2 w Nowym Tomyślu

- „Jak nie czytam, jak czytam”:
  - ~ Czwarta edycja ogólnopolskiej akcji z udziałem uczniów Zespołu Szkół nr 2 w Nowym Tomysłu oraz rapera Adriana Napierały
  - ~ Bicie rekordu w czytaniu w jednym momencie swoich ulubionych książek przez uczniów klas IV-VIII Szkoły Podstawowej im. Marii Kownackiej w Wytomyślu, nauczycieli i rodziców (Wytomyśl)
- „Śladami bajkowych tajemnic” – zakończenie czytelniczych spotkań podczas Tygodnia Czytania Dzieciom (Filia w Bukowcu)
- „Dawno, dawno temu...” – spektakl w wykonaniu aktorów z Teatru Rozrywki „Trójkąt” (w ramach cyklu „A to historia! Czyli sto POCIECH z KRÓLÓW POLSKICH”)
- Sportowcy czytają dzieciom – XVIII Ogólnopolski Tydzień Czytania Dzieciom – czytanie przedszkolakom przez lokalnych sportowców: Sylwię Szelię, Adama Polańskiego oraz Jerzego Nowaka
- Czytanie na leśnej polanie – wspólne plenerowe czytanie dla dzieci z Sątopów i Bukowca pod hasłem: „Sportowcy czytają dzieciom. Wychowanie przez sport i czytanie” (Filia w Sątopach i Bukowcu)
- „Zostaw serce na ziemi” – koncert zespołu HLA4transplant, propagujący ideę transplantologii; wystąpili: dr Zygmunt Kaliciński (muzyk, producent muzyczny zespołu, założyciel Fundacji dla Transplantacji: „Zostaw serce na ziemi”), Marysia Gracka (wokalistka), Jakub Bruszewski (gitara basowa), Adam Rossa (instrumenty klawiszowe), Max Fox (gitara elektryczna) i Agata Matulka (chórki)
- „Dworski taniec robotów” – spotkania warsztatowe dotyczące podstaw programowania z udziałem młodzieży z Zespołu Szkół nr 2 oraz dzieci ze Świetlicy Socjoterapeutycznej w Nowym Tomysłu
- „Jak to z herbami bywało?” – warsztaty tworzenia herbów prowadzone przez Edwarda Kupca (w ramach cyklu „A to historia! Czyli sto POCIECH z KRÓLÓW POLSKICH”)
- Wyjazd młodzieży biorącej udział w projekcie „Poezja i rap z ulicy Witosa 8” do studia nagrań „PerlaZZa” w Poznaniu

Osieczna (pow. Leszno)

- Spotkanie autorskie z Jakubem Skworzem
- Zajęcia plastyczne:
  - ~ „Ilustracje”, „Robimy teatryk”
  - ~ „Rysujemy symbole wakacji”
  - ~ „Bibułą malowane”

Ostrowite (pow. Słupca)

- Gips jako tworzywo – warsztaty

Pakoślaw (pow. Rawicz)

- „Jestem przyjacielem przyrody” – wystawa z okazji Światowego Dnia Ochrony Środowiska

Pępowo (pow. Gostyń)

- „Zaczytana fontanna” – impreza czytelnicza przy współpracy ze Szkołą Podstawową w Pępowie

Pogorzela (pow. Gostyń)

- „Odkryj Pogorzelę. Wędrówki z historią” – I pogorzelska gra miejska

Poniec (pow. Gostyń)

- „Dzielimy się pasją” – zajęcia plastyczne z seniorami

Powidz (pow. Sępca)

- Spotkanie z bajką dla przedszkola i „0”
- Filharmonia Pomostów z Poznania, cykl „Miasteczko Symfonia” „Ulica Manueli Wiolonczeli”
- „Kręci mnie bezpieczeństwo nad wodą” – konkurs plastyczny zrealizowany we współpracy z Komendą Powiatową Policji w Słupcy
- IV Festiwal Życia

Rawicz

- Parada czytelnicza na inaugurację akcji „Cała Polska czyta dzieciom”:
  - ~ wspólne czytanie „Lokomotywy” J. Tuwima przez władze Rawicza i przedstawicieli samorządu oraz burmistrza Attendorn (w języku niemieckim)
  - ~ warsztaty kreatywne
  - ~ popisy cyrkowca, szczudlarza i mima
- Dni Sarnowy (współorganizacja z Radą Osiedla i SP nr 5), m.in.: konkurs „Sarnowa-Tu mieszkam”
- Strefa spotkań z... pisarzem podróżnikiem Arunem Milcarzem (Czytelnia, Zakład Karny)
- „Lato z melodią i piosenką” – spotkanie w Klubie Melomana
- „Śmieciaki ratują świat” – spektakl Teatru „Tak”
- Ludzie różnych zawodów: aktor – spotkanie dla przedszkolaków
- „Dzieci świata” – warsztaty literacko-manualne (w ramach cyklu spotkań „Bibiorodzic-Bibliomaluch”)

Rozdrażew (pow. Krotoszyn)

- Spotkanie autorskie z Wiesławem Drabikiem dla uczniów szkoły podstawowej
- Zajęcia taneczne dla uczniów szkoły podstawowej

Słupca

- Ogólnopolski Tydzień Czytania Dzieciom – czytanie połączone z warsztatami

Śmigiel (pow. Kościan)

- „Śmigielaczek” – zajęcia zabawowo-ruchowe dla dzieci w wieku 1-2 lat i ich rodziców
- „Klub Maluszka” – zajęcia zabawowo-ruchowe dla dzieci w wieku 2-3 lat i ich rodziców
- Integracyjny Piknik dla Klubów Maluszka i Grupy Zabawowej w Kalumecie
- „Urwiski” – grupa zabawowa: zajęcia zabawowo-ruchowe dla dzieci w wieku 1-3 lat i ich rodziców (Filia Stare Bojanowo)
- „Poranki z ciekawą książką” – podsumowanie projektu (Filia Czacz)
- „Maluszki” – zajęcia grupy zabawowej oraz podsumowanie spotkań „Już niedługo wakacje” (Filia Czacz)

Święciechowa (pow. Leszno)

- „Najładniejszy Dzienniczek Lektur” – konkurs
- Spotkanie autorskie z Jakubem Skworzem

Turek

- Spektakl teatru „Maska” w ramach projektu „Niehandlowa z książką”
- „Cały powiat czyta” – rekord w czytaniu
- Spotkanie autorskie z Łukaszem Wierzbickim
- Spotkanie autorskie z Rafałem Witkiem
- „Kreatywna Planeta” – warsztaty czerpania papieru
- Program 50+:
  - ~ „Jak fotografować dzieci i wnuki?” – spotkanie z Pauliną Gębczyńską-Ograbek – właścicielką studia zdjęciowego „Na zawsze”
  - ~ Warsztaty rękodzieła
  - ~ Spotkanie z podróżnikiem Sebastianem Bielakiem

Wijewo (pow. Leszno)

- „Dzieci czytają dzieciom” – inscenizacja wierszy Jana Brzechwy „Wrona i ser” w wykonaniu uczniów szkoły podstawowej dla dzieci przedszkolnych
- Międzynarodowy Dzień Ochrony Środowiska – wystawa książek z dziedziny ochrony środowiska naturalnego

Włoszakowice (pow. Leszno)

- „Przeczytaj tę książkę” – rozwiązanie konkursu literacko-plastycznego (Filia w Krzycku Wielkim)
- Wystawy:

- ~ „Joanna Kulmowa – 1. rocznica śmierci”
- ~ „Franz Kafka – 95. rocznica śmierci” (także Filia w Krzycku Wielkim)
- ~ „Aleksander Siergiejewicz Puszkina – 220. rocznica urodzin” (także Filia w Krzycku Wielkim)
- ~ „Jan Lechoń – 120. rocznica urodzin” (Filia w Krzycku Wielkim)

Zagórow (pow. Słupca)

- Zajęcia z drukarką 3D – dla przedszkolaków
- Spotkanie z pensjonariuszami Domu Pomocy Społecznej w Zagórowie
- „W świecie kolorów”: malarstwo Zofii Stryjeńskiej – zajęcia na podstawie książki Angeliki Kuźniak „O Zofii, co zbierała kolory” – dla dzieci (Filia w Trąbczynie)

Zduny (pow. Krotoszyn)

- „Odjazdowy Bibliotekarz” – VII edycja rajdu rowerowego (także Baszków)
- BiblioMALUCH – zajęcia sensoryczne
- „Z książką w plecaku” – spotkanie promujące XVIII Ogólnopolski Tydzień Czytania Dzieciom
- „Bezpieczne wakacje” – spotkanie z mieszkańcami DPS
- Sportowcy czytają dzieciom – spotkanie promujące XVIII Ogólnopolski Tydzień Czytania Dzieciom (Konarzew)
- Spotkanie z bankowcem (Baszków)

Lipiec

Bojanowo (pow. Rawicz)

- Zajęcia „Wakacje z biblioteką”:
  - ~ Wakacyjny teatrzyk (także w sierpniu)
  - ~ Warsztaty z programowania i kodowania
- Nocne Zgranie
- Eliminacje do Mistrzostw Polski w grach planszowych (także w sierpniu; współorganizator Stowarzyszenie Zgrani)

Borek Wielkopolski (pow. Gostyń)

- „Wakacje w Bibliotece”:
  - ~ Spotkanie z trenerką Weroniką Juskowiak
  - ~ Zajęcia szycia maskotek dla dzieci i dorosłych
- Spotkanie młodzieży, biorącej udział w projekcie „Równać Szanse '2018”

Czempiń (pow. Kościan)

- „Machiną przez Chiny” – spotkanie z Łukaszem Wierzbickim

- „W świecie dinozaurów” – wakacje z biblioteką:
  - ~ Dinozaury – pokaz multimedialny
  - ~ Tworzymy świat dinozaurów – malowanie krajobrazów z czasów gadów
  - ~ Balony i kartony – tworzenie dinokartonów i dinobalonów
  - ~ Szkielety dinozaurów – wyklejanie szkieletów z masy solnej
  - ~ Odlewanie figurek dinozaurów z gipsu oraz ich kolorowanie
  - ~ Wykopaliska – odkopywanie przy użyciu pędzelków wcześniej zrobionych szkieletów dinozaurów i układanie ich
  - ~ Czytanie ciekawych fragmentów informacji i opowiadań o dinozaurach
  - ~ Zajęcia ruchowe – zawody dinozaurów oraz wystawa książek o dinozaurach

Gniezno

- Plenerowe spotkanie w ramach audycji „Radia Plus” ze skorzęcińskiej plaży
- Projekt „Latoś na Wenei” organizowany wspólnie ze Stowarzyszeniem Ośła Ławka (także w sierpniu)
- „Czytamy na Wenei” spotkania autorskie:
  - ~ Joanna Opiat-Bojarska
  - ~ Ryszard Ćwirlej
  - ~ Katarzyna Wągrowska
  - ~ Sylwia Chutnik
- „Z książką w plecaku” warsztaty czytelnicze:
  - ~ „Strasznie fajne lato” – zajęcia dla dzieci
  - ~ „Humor i magia w plecaku” – warsztaty dla dzieci
  - ~ „Jak czytać dzieciom” – spotkanie dla rodziców i dzieci
- Festiwal Kultury Słowiańskiej „Koronacja Królewska”

Gostyń

- Pracownia komiksu historycznego:
  - ~ Prelekcja Przemysława Pawłaka o Wojciechu Długoraju
  - ~ Prelekcja Anny Teodorczyk o komiksie internetowym
  - ~ Spotkanie z Arturem Hejną
- „Bajeczny lapbook” – zajęcia na podstawie „Czerwonego Kapturka” – dla dzieci w Kunowie
- „Podziel się ze mną” – zajęcia biblioterapeutyczne Haliny Radoły w Środowiskowym Domu Samopomocy w Gostyniu
- Warsztaty handmade Katarzyny Jasik – wykonywanie ekologicznej biżuterii i zakładki do książek
- Filmik – eksperyment w ramach projektu „Czyste czytanie”
- „Wymarzone wakacje” – konkurs plastyczny (także w sierpniu)

- „Wakacyjne podróże” – konkurs ankietowy (także w sierpniu)
- Zajęcia z teatrem kamishibai i origami
- Niedziela w Bibliotece: warsztaty pt. „Ozdoby z piekarnika” i „Drugie życie papieru” prowadzone przez Janinę Knaż i Annę Rogalę
- Drużynowy multimedialny quiz „Co to za bajka?” w ogródku wiedeńskim „Szalonej Krowy” prowadzony przez Tomasza Teodorczyka – w ramach projektu „Wbajkowani”

Jutrosin (pow. Rawicz)

- „Poznajemy świat przyrody” – zajęcia wakacyjne z dziećmi przy współpracy Stowarzyszenia „Razem dla Dubina” (Filia w Dubinie), m.in.:
  - ~ Spotkanie z ornitologiem – pogadanka na temat ptaków żyjących w krajobrazie rolniczym
- „Czytam i bawię się” – wakacyjne zajęcia z dziećmi (Filia w Szkaradowie), m.in.:
  - ~ Czytanie fragmentów bajki „Martynka opowiada historjkę o zwierzętach” oraz dyskusja o przeczytanych historiach; pogadanka na temat traktowania zwierząt; zagadki; kolorowanki
  - ~ „Magiczne kółka” – prace plastyczne: wykonanie obrazków, techniką płaskiego origami, z żabką, kaczuszką, kwiatkami i pieskiem
  - ~ „Moje sprawne ręce” – lepienie z plasteliny zwierzaków i owoców; kończenie czytanych przez bibliotekarkę przysłów z książki „Przysłowia polskie”
- Wycieczka rowerowa do Katarzynowa do Zagrody „Pszczółki-Przyjaciółki” – zapoznanie dzieci z życiem pszczoł i ich rolą w przyrodzie (Filia w Szkaradowie)

Kalisz

- „Biblioteczna dżungla” – pokój zagadek dla dzieci i młodzieży (także w sierpniu)
- „W zaczarowanym świecie wyobraźni” – głośne czytanie bajek i tworzenie ilustracji (Filia nr 1 oddział dziecięcy)
- „Czas na teatrzyk” – pokazy teatrzyku kamishibai (Filia nr 9 oddział dziecięcy)
- Wystawy:
  - ~ „Muzyk jest władcą: wszak rzesza go słucha” (Deotyma „Do Stanisława Moniuszki”) – wystawa w ramach obchodów Roku Stanisława Moniuszki w kaliskim Ratuszu
  - ~ „Święty Józef w zbiorach Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu” (Filia nr 3)
  - ~ „W kaliskim atelier fotograficznym” (Filia nr 4)

- ~ „Metamorfozy kaliskiego trębacza na przestrzeni wieków” – wystawa o herbie kaliskim, autorstwa Krzysztofa Pietrzaka (Filia nr 5)
- ~ „Biblioteka. Miejsce tajemnicy” (Filia nr 7)
- ~ „Kaliszanki mają głos” (Filia nr 9)

Kobylin (pow. Krotoszyn)

- Wakacje z Biblioteką (Filia w Łagiewnikach):
  - ~ Zajęcia dla dzieci: wizyta w BPMiG w Kobylinie oraz zwiedzanie klasztoru Franciszkanów
  - ~ Spotkanie z Pawłem Skalskim; prezentacja wojskowych eksponatów; zabawy sprawnościowe
- „Maria Skłodowska-Curie – 85. rocznica śmierci (04.07)” – wykonanie plakatu (Filia w Smolicach)

Kościan

Miejska Biblioteka Publiczna Kościan

- „Lubię moje miasto” – wystawa prac dzieci z przedszkola
- „Adam Tomaszewski – życie i dzieło” – wystawa
- „Do dzieła!” – warsztaty artystyczne dla dzieci w wieku 6-12 lat: „Podwodny świat zwierząt”

Biblioteka Gminy Kościan z/s w Kielczewie

- „Wakacyjne wojaże – moje ulubione wakacyjne miejsce” – prace plastyczne z najmłodszymi (Filia Racot)

Krotoszyn

- „Kolory naszej historii” – wystawa fotografii; ekspozycja zdjęć skoloryzowanych przez Łukasza Cichego, dziennikarza z krotoszyńskiej prasy lokalnej

Krzemieniewo (pow. Leszno)

- „Emocje – piękno Italii” – wernisaż wystawy fotografii Fabio Bartocconiego (Filia w Pawłowicach)
- Zajęcia dla dzieci (także Filia w Pawłowicach):
  - ~ Zgaduj-zgadule
  - ~ Prace plastyczne: „Zwierzęta z zoo”, „Ocean”, „Żabka origami”, „Latawiec origami”
  - ~ Eksperymenty: „Wybuch wulkanu”, „Lampa lawa”
- Warsztaty fotograficzne
- „Z książką poznajemy świat” – wystawa
- Wystawy:

- ~ Roman Pisarski – 50. rocznica śmierci (filie w Nowym Belęcinie i Garzynie)
- ~ Ernest Hemingway – 120. rocznica urodzin (filie w Nowym Belęcinie i Garzynie)

Krzywiń (pow. Kościan)

- „Bibliowakacje 2019” – półkolonie dla dzieci w wieku 6-12 lat:
  - ~ „Pozdrowienia z Pyrlandii” – warsztaty z gwary wielkopolskiej
  - ~ Gry zespołowe i zabawy
  - ~ Pieszy rajd po Krzywiniu oraz budowanie z klocków makiet obejranych budowli
  - ~ Wyjazd do Jump Space do Śremu
  - ~ Warsztaty z robotyki i chemii
  - ~ „Kraina nauki na sportowo” – spotkanie w escape roomie „W świecie Harry’ego Pottera”
  - ~ „Kolaż”, „Wydzieranka”, „Pudełko na wakacyjne skarby” – wakacyjne zajęcia plastyczne dla dzieci (Filia w Bieżyniu)
  - ~ „Książkowe przysmaki” – zajęcia dla dzieci związane z książką (Filia w Lubiniu):
    - Zakładka do książki – poznanie ogólnej budowy książki; wykonanie zakładki
    - Antykwia, karneol (styl pisma) – wykonanie własnego imienia różnymi stylami
    - „Tajemnicza grota” – zapoznanie się z fragmentem książki i wykonanie do niego ilustracji
    - Książka – wykonanie książki od podstaw, według poznanych zasad
    - Wakacyjna propozycja książkowa – wybór książki i zachęcenie kolegów do jej przeczytania
    - Owocowa ilustracja – wykonanie ilustracji książkowej w formie ciasta

Leszno

- Wystawy:
  - ~ „My kobiety” – wystawa fotograficzna Stowarzyszenia „Wygraj Siebie” (Galeria Dworcowa; także w sierpniu)
- „W gościnie u Pięknjej Heleny” – wycieczka dla dorosłych zorganizowana we współpracy z Urzędem Miasta, w ramach akcji „Wakacje Seniorów w Lesznie”; w programie m.in. zwiedzanie Wolsztyna i okolic, m.in. parowozowni (także w sierpniu)
- „Łaciata przygoda” – wycieczka krajoznawcza do wioski tematycznej Łaciata wieś w Głuchowie – dla dzieci i młodzieży; w programie m.in. warsztaty artystyczne: malowanie na porcelanie

- „Koncert muzyczny lata 60. i 70.” – w ramach akcji „Wakacje Seniorów w Lesznie” zaśpiewała Sara Kicińska z zespołem Mus Trio

Nowy Tomyśl

- „Wywołaj powstanie z pamięci szklanych negatywów” – pokaz gry przez jej twórców – zbąszyńską Fundacją TRES, prowadzącą działania wspierające inicjatywy promujące komunikację międzykulturową
- Spotkanie integracyjne uczestników projektu „Przystanek: Biblioteka! Trzy dekady wolności”, na który biblioteka otrzymała grant z programu „Równać Szanse” w ramach Konkursu Specjalnego – 30 lat wolności 1989-2019
- „30 lat wolności 1989-2019” – prelekcja Wojciecha Budzisa dla młodzieży w wieku 14-19 lat (w ramach projektu „Przystanek: Biblioteka! Trzy dekady wolności”)

Orchowo (pow. Słupca)

- Warsztaty: biżuterii koralikowej, wikliny papierowej, świec żelowych, decoupage

Osieczna (pow. Leszno)

- „Letnie, wodne graffiti”, „A może nad morze”, „Rzeźba z papieru mache” – zajęcia plastyczne
- „Bezpieczeństwo nad wodą” – spotkanie z policjantem dla dzieci i młodzieży

Ostrowite (pow. Słupca)

- „Klocki kukurydziane” – warsztaty kreatywne
- „Zioła w kuchni i apteczce domowej” – spotkanie z zielarką

Pakosław (pow. Rawicz)

- Wystawy:
  - ~ „Maria Skłodowska-Curie – kobieta niezwykła” – w 85. rocznicę śmierci
  - ~ „Ernest Hemingway – pisarz, żeglarz, żołnierz” – w 120. rocznicę urodzin

Pępowo (pow. Gostyń)

- „Wakacje z Basią” – cykl spotkań na podstawie książek Zofii Staneckiej i Marianny Oklejak „Basia w podróży”, „Basia i biblioteka”, „Basia i śmieci”

Piaski (pow. Gostyń)

- „Dzień miłośników gier planszowych”

Poniec (pow. Gostyń)

- Eksperymentalna biblioteka – zielone wakacje w gminie Poniec (także w sierpniu)

- „Dzielimy się pasją” – zajęcia plastyczne z seniorami (także w sierpniu)

Powidz (pow. Słupca)

- W ramach obchodów XXV Dni Powidza:
  - ~ „Mój Powidz” – konkurs plastyczny kredą na asfalcie
  - ~ Wystawa zdjęć autorstwa Michaliny i Adama Andrzejewskich
  - ~ Wystawa haftów i koronek Krystyny Miczyńskiej z Klubu Seniora „Złota Jesień” z Powidza
  - ~ „Powidz w przedwojennej prasie – ciekawostki” – wystawa
  - ~ Wystawa Klubu HDK PCK „Krwinka” w Powidzu
  - ~ 24 fotoodśłony Dni Powidza na 25. urodziny

Rawicz

- „Coaching serca” – wykład Magdaleny Palmowskiej oraz warsztaty
- Strefa spotkań z pisarzem Jakubem Małeckim (FORMA 2019/Park DK)

Rydzyna (pow. Leszno)

- „Zielone wakacje w ROK-u” – zajęcia dla dzieci
- „Kartka z kalendarza” – cykliczne promowanie pozycji książkowych
- „Wakacje z książką” – konkurs fotograficzny dla dzieci i młodzieży
- Założenie konta na portalu Instagram, promowanie gminy Rydzyna i pozycji książkowych dostępnych w Miejskiej Bibliotece Publicznej

Słupca

- Wakacje w bibliotece (także w sierpniu):
  - ~ Zakątek gier planszowych
  - ~ Zabawy z książką:
    - „Baśniowe lato” – głośne czytanie bajek
    - Wesoly świat gier i zabaw (puzzle, kalambury, krzyżówki, kolorowanki, ilustracje)
    - Tworzenie własnych bajek, opowiadań
    - Zabawy literackie

Śmigiel (pow. Kościan)

- Wakacyjne warsztaty różnorodności dla dzieci w wieku 5-8 lat, współorganizowane przez CK w Śmiglu
- „Mali odkrywcy” – zajęcia grupy zabawowej dla dzieci w wieku 2-5 lat (Filia Nietązkowo; także w sierpniu)

Turek

- Wakacje w bibliotece: Kosmiczne przygody, Podróże małe i duże, Zabawy online i offline, Morska wyprawa, Świat dzikich zwierząt

Wijewo (pow. Leszno)

- Wystawy:
  - ~ „Witold Gombrowicz – 50. rocznica śmierci”
  - ~ „Antoine de Saint-Exupery – 75. rocznica śmierci”

Włoszakowice (pow. Leszno)

- Wystawy:
  - ~ Ernest Hemingway – 120. rocznica urodzin
  - ~ Witold Gombrowicz – 50. rocznica śmierci
  - ~ Antoine de Saint-Exupery – 75. rocznica śmierci
  - ~ „Roman Pisarski – 60. rocznica śmierci” (Filia w Krzycku Wielkim)

Zagórów (pow. Sępólno)

- Uczymy dzieci programować – kodowanie na dywanie dla 5. i 6-latków (Filia w Trąbczynie)
- Zabawy z dziećmi rozwijające logiczne myślenie z wykorzystaniem maty do kodowania (Filia w Trąbczynie)
- Dyktando graficzne – zajęcia wakacyjne dla dzieci (Filia w Trąbczynie)

Zduny (pow. Krotoszyn)

- „W wakacyjnej bibliotece świat poznaję”: Poznają Rosję; Poznają Włochy; Poznają Meksyk; Poznają Japonię; Wycieczka do Poznania (także Baszków, Konarzew)

Sierpień

Bojanowo (pow. Rawicz)

- Zajęcia „Wakacje z biblioteką”: Ozoboty – warsztaty z robotyki
- Piknik rodzinny w Mölky (współorganizator Stowarzyszenie Zgrani)

Borek Wielkopolski (pow. Gostyń)

- Akcja charytatywna „Serce za książkę” – zbiórka książek
- „Czerwono Beretka i siedmiu kakaludków” – premiera spektaklu gwarowego oraz uroczyste podsumowanie półrocznego projektu dla młodzieży z Gminy Borek Wlkp.
- „Młodzież w akcji” – wystawa zdjęć

Gniezno

- I Piknik Czytelniczy Biblioteki Publicznej Miasta Gniezna
- „Czytamy na Wenei”: spotkanie autorskie z Agnieszką Gadzińską
- „Z książką w plecaku”: „Zwierzaki w książkach” – warsztaty czytelnicze dla dzieci

Gostyń

- „Stop motion” – warsztaty o sztuce animacji i wspólne tworzenie krótkiego animowanego klipu
- Warsztaty pięknego czytania z aktorem Zbigniewem Walerysiem w ramach projektu „Wbajkowani”
- Drużynowy multimedialny ekoquiz w ogródku restauracji „Szalona Krowa” w ramach projektu „Czyste Czytanie”
- Warsztaty „Rękodzieło dla każdego” ze Środowiskowym Domem Samopomocy
- „Podziel się ze mną” – zajęcia biblioterapeutyczne na Oddziale Chirurgii Dziecięcej gostyńskiego szpitala
- Niedziela w Bibliotece: impreza z okazji Światowego Dnia Publicznego Czytania Komiksów oraz aukcja książek w akcji „Serce za książkę” zorganizowanej przez Stowarzyszenie Baza
- Wycieczka i warsztaty wytwarzania tradycyjnych soków i przetworów owocowo-warzywnych w Muzeum Narodowym Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie
- „Jak za dawnych lat...” – projekcja bajek z kultowego diaskopu ANIA dla grup dzieci przedszkolnych
- „Baśniowy park” – przestrzenna gra interaktywna na gostyńskich plantach
- „Wymarzone wakacje” – podsumowanie konkursu plastycznego
- „Wakacyjne podróże” – podsumowanie konkursu ankietowego

Jutrosin (pow. Rawicz)

- „Czy świeci słońce czy jest ulewa w bibliotece nudy nie ma” – zajęcia wakacyjne z dziećmi:
  - ~ „Stempelkowo-szablonowy zawrót głowy” – zajęcia plastyczne
  - ~ „Bajkowe łamigłówki” – rozwiązywanie zagadek tematycznych i logicznych na podstawie „bajek dzieciństwa” („Jaś i Małgosia”, „Śpiąca Królewna” i „Księżniczka na ziarnku grochu”)
  - ~ „Zabawy z Maszą” – rozwiązywanie zagadek oraz zajęcia plastyczne na podstawie bajek o przygodach Maszy i Niedźwiedzia
  - ~ „Piraci zagadkowych mórz” – rozwiązywanie zagadek tematycznych i logicznych oraz zajęcia plastyczne na podstawie książkowej historii pirata Pita

Kalisz

- Głośne czytanie i ilustrowanie bajek – zajęcia dla dzieci przedszkolnych (Filia nr 1 oddział dziecięcy)
- Zwiedzanie wystawy „Metamorfozy kaliskiego trębacza na przestrzeni wieków” (Filia nr 5)

- „Biblioteka w lecie da się lubić” – wycieczka do biblioteki, gry i zabawy literackie dla uczniów szkoły podstawowej – w ramach akcji „Wakacje w mieście” (Filia nr 5 oddział dziecięcy)
- „Czas na teatrzyk” – pokazy teatrzyku kamishibai (Filia nr 9 oddział dziecięcy)
- Wystawy:
  - ~ „Już mi niosą suknię z welonem”
  - ~ „...niosąc naręcza pragnień jak spalonych róż” („Rodzicom” – K.K. Baczyński) – wystawa publikacji z okazji 75. rocznicy wybuchu Powstania Warszawskiego (Filia nr 7)

Kobylin (pow. Krotoszyn)

- 75. rocznica śmierci Krzysztofa Kamila Baczyńskiego – wystawa (Filia w Łagiewnikach)
- Wakacje z Biblioteką (Filia w Smolicach):
  - ~ Wizyta w Ochotniczej Straży Pożarnej w Smolicach
  - ~ Zwiedzanie Biblioteki Publicznej w Kobylinie oraz sieni pszczelarstwa „U Józefa”, gdzie Józef Orzechowski opowiedział o pszczołach i pszczelarstwie
  - ~ Zajęcia manualne dla dzieci z Justyną Kuffner
- Piknik Rodzinny „W zasięgu kultury...” – promocja kultury wśród mieszkańców gminy Kobylin
- Wakacje z Biblioteką:
  - ~ Wycieczka do Mediateki w Ostrowie Wilk.
  - ~ Wizyta w klasztorze Franciszkanów oraz w GOK w Kobylinie – warsztaty muzyczne prowadzone przez Łukasza Maćkowiaka i Ireneusza Chmielarczyka (trąbka i saksofon)
  - ~ Spotkanie z historią – rozbudzanie pasji do historii, militariów, zabytkowych motocykli; spotkanie prowadzone przez Pawła Skalskiego i Wiesława Grzempowskiego

Kościan

Miejska Biblioteka Publiczna

- „Do dzieła!” – warsztaty artystyczne dla dzieci w wieku 6-12 lat: „Zrób coś z niczego”

Biblioteka Publiczna Gminy Kościan z/s w Kielczewie

- Obrzędy dożynkowe – dyskusje i prace artystyczne związane z obchodami dożynek wiejskich – grupa dorosłych (Filia Racot)

- W świecie baśni – zajęcia literackie dla najmłodszych czytelników, czytanie książki „My Little Pony. Najpiękniej jest w Ponyville”; rysowanie i kolorowanie kucyków Pony (Filia Widziszewo)

Krzemieniewo (pow. Leszno)

- Liga Gier Planszowych
- Wystawy:
  - ~ „II Wojna światowa w powieściach”
  - ~ „Dzieje Polski w powieści” (Filia w Pawłowicach)
  - ~ „Juliusz Słowacki – Wieszcz Narodowy w 210. rocznicę urodzin” (filie w Nowym Belęcinie i Garzynie)

Krzywiń (pow. Kościan)

- „Akademia Tańca i Ruchu 2019” – półkolonie dla dzieci w wieku 6-12 lat
- „Akademia Taekwondo 2019” – półkolonie dla dzieci w wieku 6-13 lat: warsztaty taekwondo – ogólnorozwojowe zajęcia sportowe z elementami sztuki walk
- „Bibliowakacje” – wakacyjny cykl spotkań dla dzieci w wieku 4-11 lat (Filia w Jerce)

Leszno

- Wystawy:
  - ~ „Ulatniamy raka” – wystawa fotograficzna Stowarzyszenia „Wygraj Siebie” (Galeria Dworcowa)
- Międzynarodowe Leszczyńskie Warsztaty Jazzowe. W programie:
  - ~ Historia Jazzu: Skąd się wzięliśmy? – czyli w poszukiwaniu początków jazzu; Jazz jest kobietą; Czy instrumenty stworzyły jazz?; Miles Davis – człowiek z ludzką twarzą. Prowadzenie: Andrzej Winiszewski
  - ~ Zajęcia instrumentalne
  - ~ Zajęcia combo 1,2,3,4
  - ~ Koncert Kostka&Raczkowski Duo
  - ~ Jam session
- Koncerty w ramach akcji Urzędu Miasta „Wakacje Seniorów w Lesznie”:
  - ~ „Lata 70. i 80.” – niezapomniane melodie w nowoczesnych aranżacjach zespołu MUS TRIO
  - ~ „Lata 60. 70. 80.” – koncert na zakończenie wakacji; wystąpili: Sara Kicińska z zespołem Mus Trio
- „Z miasta sukienników do Doliny Baryczy” – wycieczka dla dorosłych w ramach cyklu „Krajoznawcze wakacje w Bibliotece”; zwiedzanie miejscowości: Rawicz, Wąsosz, Sądowel i Czeladź Wielka

- Word Cafe i wystawa fotograficzna „Leszno w oczach cudzoziemców...”; współorganizacja: Fundacja Centrum Aktywności Twórczej
- Stoisko MBP na „Leszczyńskich Samkach” – w ramach pikniku w parku przy PWSZ: przy stoisku wypożyczaliśmy książki, częstowaliśmy kwasem chlebowym oraz barszczem ukraińskim, można było poczytać prasę, był też bookcrossing kulinarny oraz kącik dla dzieci
- „Wakacje w Bibliotece” – warsztaty muzyczne i językowe, zajęcia rozwijające zdolności plastyczne, zajęcia literackie; realizacja w kilku blokach tematycznych: „Dźwięki muzyki”, „Tra ta ta orkiestra gra!”, „Muzyczna podróż po świecie”, „Dawno, dawno temu w krainie muzyki” – piosenki z bajek oraz muzyka filmowa; zajęcia muzyczne prowadzone przez Julię Wolską (Oddział dla Dzieci i Młodzieży oraz filie)

Nowy Tomyśl

- „Akademie splecione wikliną” – otwarcie wystawy prac absolwentów, uczniów i nauczycieli Dolnośląskiego Zespołu Szkół w Jaworze i Zespołu Szkół i Placówek Oświatowych Województwa Łódzkiego w Łowiczu (Galeria na Piętrze)
- „Wakacje na zdrowie!” – zajęcia wakacyjne w Strefie Koloru wokół serii dietetycznych kryminałów autorstwa Moniki Oworuszko, promujących zdrowy styl życia; rozstrzygnięcie czytelniczego „Wakacyjnego bingo”, czyli gry dla dzieci i młodzieży oraz spektakl teatru lalek w wykonaniu „Pracowni za Piecem”
- „Trzy dekady wolności i kapsuła czasu” – spotkania na temat tworzenia ciekawych, edukacyjnych konkurencji na tegoroczną imprezę plenerową „Przystanek: Biblioteka!”
- Podsumowanie projektu „Poezja i rap z ulicy Witosa 8” – wieczór poetycko-muzyczny zorganizowany przez młodzież biorącą udział w projekcie
- „Małe śledztwo w wielkiej sprawie” – ekologiczny spektakl teatru lalek w wykonaniu aktorów „Pracowni za Piecem”: Mileny i Ryszarda Muzyczuk

Orchowo (pow. Słupca)

- Warsztaty mydlarskie
- „O czym szumią zioła” – część praktyczna: sporządzamy kiszonki, oxymele i naturalne octy

Osieczna (pow. Leszno)

- „Owocowe magnesy”, „Symbole znanych miast”, „Abstrakcja i kompozycja”, „Kompozycja w sztuce” – warsztaty plastyczne dla dzieci

Pakosław (pow. Rawicz)

- Wystawy:

- ~ „Powstanie Warszawskie w naszej pamięci”
- ~ „Anna Walentynowicz – nieustraszona bohaterka” – w 90. rocznicę urodzin

Pępowo (pow. Gostyń)

- Podsumowanie konkursu „Najaktywniejszy czytelnik roku” z wycieczką do „Nenufar Club” w Kościanie

Piaski (pow. Gostyń)

- „Piknikowy poranek” – zabawy w terenie, wykonanie witraży na folii spożywczej
- „Zakodowana biblioteka” – zajęcia dla dzieci: samodzielne rozwiązywanie zagadek, łamanie szyfrów, zabawy z dyktandem graficznym
- „Plastyczne czary-mary” – zajęcia plastyczne, odkrywanie zdolności manualnych.
- Poczta z wakacji – wykonanie pocztówek wakacyjnych
- „zGRAjmy się w bibliotece” – rozgrywki gier planszowych
- „Południe z X-BOXem” – zabawy z konsolą gier wideo – podróż w świat fantazji
- Udział w akcji „Serce za książkę” zorganizowanej przez Stowarzyszenie Baza
- „Wspomnienia z wakacji” – zabawy z masą solną (Filia w Bodzewie)
- Zabawy terenowe z kulami sferycznymi (Filia w Szelejewie)
- „Książka czy komputer” – spektakl dla dzieci (Filia w Szelejewie)

Poniec (pow. Gostyń)

- „Cyfrowa Wielkopolska” – spotkanie seniorów

Rawicz

- Wakacje letnie:
  - ~ „ZNANE SŁOWA OD NOWA Powiedzenia do zgryzienia” – warsztaty literacko-plastyczne (Załącze/Masłowo; Sarnówka; Łaszczyn)
  - ~ „Co pełza, co hasa po łąkach i lasach, wskakują do książeczki tworząc dziecięce bajeczki” – warsztaty: Pełzaczki, Fruwaczki, Futrzaczki, Zieleniaczki
  - ~ „W głębinach morskich fal” – warsztaty plastyczno-literackie
  - ~ Etno Kreatywni – Hazackie Pory Roku – Alicja Gniazdowska „Dzień latawca”: warsztaty – budowa i tworzenie latawców oraz zabawa w plenerze – puszczanie latawców
  - ~ Cztery Pory Roku z Kulturą Hazacką – kolorowe kukiełki i frędzelki z wełny
- Galeria Jednego Obrazu:

- ~ „Martwa natura” – Daniel Wiatrowski
- ~ „Krajobraz Sudety” – Daniel Wiatrowski
- ~ „Krokusy” – Halina Murkowska

Sulmierzyce (pow. Krotoszyn)

- Wycieczka do Galowic: zwiedzanie muzeum bryczek i powozów oraz warsztaty zielarskie
- Wycieczka do Jedlinki: zwiedzanie Pałacu Jedlinka oraz warsztaty „Porcelanowa przygoda”
- Warsztaty muzyczne „RAM TAM TAM”

Śmigiel (pow. Kościan)

- „Hece w bibliotece” – zajęcia dla dzieci w wieku 6-11 lat (Filia w Nietążkowie)

Turek

- Wakacje w bibliotece: Kuchenne rewolucje; Bohaterowie naszych ulubionych gier; Robale atakują; Recyklingowe cuda
- Mobilna gra miejska oraz spotkanie autorskie z Dariuszem Rekoszem
- Noc w bibliotece
- Program 50+: Warsztaty rękodzieła

Wijewo (pow. Leszno)

- Wystawy:
  - ~ Narodowy Dzień Pamięci Powstania Warszawskiego
  - ~ Czesław Miłosz – 15. rocznica śmierci
  - ~ Jan Brzechwa – 125. rocznica urodzin
  - ~ Jan Kochanowski 435. rocznica urodzin

Włoszakowice (pow. Leszno)

- Wystawy:
  - ~ Joseph Conrad – 95. rocznica śmierci
  - ~ Witold Gombrowicz – 115. rocznica urodzin
  - ~ Krzysztof Kamil Baczyński – 75. rocznica śmierci
  - ~ Czesław Miłosz – 15. rocznica śmierci (także Filia w Krzycku Wielkim)
  - ~ Jan Kochanowski – 435. rocznica śmierci (także Filia w Krzycku Wielkim)
  - ~ Johan Wolfgang Goethe – 270. rocznica urodzin
  - ~ „Weź! Przeczytaj! Podaj dalej!” – ekspozycja książek
  - ~ Jan Brzechwa – 125. rocznica urodzin (Filia w Krzycku Wielkim)

Zagórów (pow. Słupca)

- Akcja „Księgozbiór” – wspólne czytanie w przestrzeni publicznej

Zduny (pow. Krotoszyn)

- „Jeśli spotkasz w lesie dzika...” – spotkanie z leśniczymi połączone z zajęciami edukacyjnymi, zabawą i ogniskiem (Baszków)

C. WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA I CENTRUM
ANIMACJI KULTURY NA ŁAMACH PRASY

BIORAĆ na warsztat kruchość / Kamila Dzika-Jurek. W: *Nowe Książki*. – 2019, nr 5, s. 54-55

Recenzja książki Teresy Tomsz „Niedosyt poznawania” wydanej przez WBPiCAK.

DLA poetów / RAK. W: *Monitor Wlkp.* – 2019, nr 9, s. 11

Zapowiedź konkursu organizowanego przez WBPiCAK.

FIZYKA reakcji lirycznych / Tomasz Mizerkiewicz. W: *Nowe Książki*. – 2019, nr 5, s. 58-59

Omówienie antologii poezji Dariusza Suski „W samym środku zimy” wydanej przez WBPiCAK.

KOBIETY biorą Gdynię / Michał Nogaś. W: *Gaz. Wyborcza*. – 2019, nr 204, s. 15

Wśród laureatek Nagrody Literackiej „Gdynia” m.in. Małgorzata Lebda, autorka tomiku poezji „Sny uckermarkerów”, wydanego przez WBPiCAK.

KONKURS wiedzy o Wielkopolsce / Anna Łohunko. W: *Kronika Wielkop.* – 2019, nr 2, s. 147-149.

Konkurs współorganizowany przez WBPiCAK.

NA tych samych zasadach / Jolanta Kikiewicz. W: *IKS*. – 2019, nr 8, s. 33

Recenzja publikacji WBPiCAK – Jakub Kornhauser „Dziewięć dni w ścianie”.

PO ODEJŚCIU Starego Ślązaka / Jarosław Petrowicz. W: *Nowe Książki*. – 2019, nr 6, s. 18-19

Omówienie poezji Jana Goczoła „Kosturem po korze” wydanej przez WBPiCAK.

SIEBIE czekanie / Marek Olszewski. W: *N o w e K s i ą ż k i*. – 2019, nr 6, s. 14-15

Recenzja antologii poezji Tomasza Pułki „Podczas siebie” wydanej przez WBPICAK.

WEŻ udział w Konkursie im. Stanisława Jopka / (MAZ). W: *G ł o s W i e l k o p .*
– 2019, nr 204, s. 17

Konkurs, który w Poznaniu i Wielkopolsce organizuje Zespół Folklorystyczny „Wielkopole” działający przy WBPICAK.

WOJEWÓDZKA Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury. W: *I K S .* –
2019, nr 7, s. 84

Nowość wydawnicza WBPICAK w lipcu 2019: Dawid Podsiadło „Litania i inne wiersze przeciwko państwu”.

WOJEWÓDZKA Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury. W: *I K S .* –
2019, nr 8, s. 89

Nowości wydawnicze WBPICAK w sierpniu 2019: Antologia „Awangarda jest rewolucyjna albo jej nie ma wcale”; Dominik Żybertowicz „Klucze uniwersalne”; Piotr Szewc „Tymczasem. Wybór wierszy”; Krzysztof Jaworski „Cereмония”.

WOJEWÓDZKA Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury. W: *I K S .* –
2019, nr 9, s. 94

Nowość wydawnicza WBPICAK we wrześniu 2019: Maciej Robert „Superorganizm”.

WOJEWÓDZKA Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury. W: *I K S .* –
2019, nr 10, s. 102

Wystawa „Moja Wielkopolska” na Dworcu Letnim PKP w Poznaniu.

WOJEWÓDZKA Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury. W: *I K S .* –
2019, nr 10, s. 92

Nowość wydawnicza WBPICAK w październiku 2019: Jolanta Nawrot „Nagliki/Katalog win”.

ZDJĘCIA na dworcu. W: *M o n i t o r W i k p .* – 2019, nr 7, s. 7

Wystawa zdjęć z cyklu „Moja Wielkopolska” na Dworcu Letnim PKP w Poznaniu.

V. KRONIKA

A. Polskie nagrody i wyróżnienia

- **Nagrodę ZAIKS w dziedzinie przekładu** w 2019 roku otrzymali: *Marta Jordan* za tłumaczenie literatury hiszpańskiej na język polski; *Jacek Bukowski* za przekład na polski literatury czeskiej i słowackiej; *Clare Cavanagh* za przekład literatury polskiej na język angielski i *Tokimasa Sekiguchi* za tłumaczenie literatury polskiej na język japoński.
- **Nagrodę im. Karola Małcużyńskiego** w 2019 roku za twórczość w dziedzinie warszawianów otrzymał *Andrzej Skalmowski* za książkę „Sigalin. Towarzysz odbudowy”.
- **Nagrodę im. Samuela Bogumiła Lindego** w 2019 roku otrzymali *Szczepan Twardoch* i niemiecki pisarz *Christoph Hein*.
- **Nagrodę im. Józefa Łukaszewicza** w 2019 roku otrzymali: *Edyta Bątkiewicz-Szymanowska* za książkę „Tytus Działyński (1796-1861)”; *Magdalena Weber-Faulhaber* z zespołem za książkę „20 sztuk” oraz *Agnieszka Wilkaniec* za książkę „Stan zachowania i trwałość historycznych układów przestrzennych dawnych wsi i majątków w strukturze Poznania”.
- **Nagrodę im. Ryszarda Kapuścińskiego** przyznawaną za reportaż literacki 2018 otrzymał *Maciej Zaremba Bielawski*, autor „Domu z dwoma wieżami”.
- **Nagrodę Wielkiego Kalibru** w 2019 roku otrzymał *Robert Małecki* za powieść „Skaza”. **Nagrodę Specjalną im. Janiny Paradowskiej** otrzymał *Igor Brejdygant* za książkę „Rysa”.
- **Nagrodę Literacką Gdynia** 2018 otrzymały: *Małgorzata Lebda* za tomik „Sny uckermärkerów” (kategoria poezji); *Zyta Rudzka* za powieść „Krótka wymiana ognia” (kategoria prozy); *Olga Drenda* za książkę „Wyroby. Pomysłowość wokół nas” (kategoria eseistyki); *Bogusława Sochańska* za przekład na język polski z języka duńskiego tomiku poezji „Alfabet” Inger Christensen.

B. Międzynarodowe nagrody i wyróżnienia

- **Nagrodę Literacką Unii Europejskiej** w 2019 roku otrzymała *Marta Dzido* za powieść „Frajda”.

C. Z m a r l i

- BOGUSLAW Schaeffer (1.07.2019), polski kompozytor, dramaturg, grafik, krytyk muzyczny, muzykolog, autor monografii i artykułów o muzyce
- TONI Morrison (5.08.2019), amerykańska pisarka i eseistka, laureatka Nagrody Nobla 1993 oraz nagród Pulitzera i American Book Award
- Zdzisław Szostak (7.09.2019), polski kompozytor i dyrygent, twórca muzyki filmowej, pedagog